T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
ÖZEL EĞİTİM PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

ERGENLİKTE SUÇA SÜRÜKLENMENİN TEMELLERİNİ AÇIKLAMAK: ERKEN DÖNEM AİLE İÇİ GÜVEN ALGISI, PSİKOLOJİK BOZUKLUKLAR VE DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER ÜZERİNDEN BİR İNCELEME

UMUT HAYDAR COŞKUN

İzmir
2023

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

ÖZEL EĞİTİM PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

ERGENLİKTE SUÇA SÜRÜKLENMENİN TEMELLERİNİ AÇIKLAMAK: ERKEN DÖNEM AİLE İÇİ GÜVEN ALGISI, PSİKOLOJİK BOZUKLUKLAR VE DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER ÜZERİNDEN BİR İNCELEME

UMUT HAYDAR COŞKUN

DANIŞMAN

DOÇ. DR. AYŞE DOLUNAY SARICA

İzmir

2023

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Doktora tezi olarak sunduğum *"Ergenlikte Suça Sürüklenmenin Temellerini Açıklamak: Erken Dönem Aile İçi Güven Algısı, Psikolojik Bozukluklar ve Demografik Değişkenler Üzerinden Bir İnceleme"* adlı çalışmanın içerdiği fikri izinsiz başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında ve bölümlerinin yazımında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve *intihal içermediğini* beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

10/07/2023

UMUT HAYDAR COŞKUN

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORİJİNALLİK RAPORU

Tarih: 07/08./2023

Tez Başlığı:

"Ergenlikte Suça Sürüklenmenin Temellerini Açıklamak: Erken Dönem Aile İçi Güven Algısı, Psikolojik Bozukluklar ve Demografik Değişkenler Üzerinden Bir İnceleme

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç e) kaynakça f) ekler kısımlarından oluşan toplam **145** sayfalık kısmına ilişkin, **07/08/2023** tarihinde **tez danışmanım tarafından** Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın sağladığı İntihal Tespit Programından (**Turnitin**-Tez İntihal Analiz Programı) aşağıda belirtilen **filtreleme tiplerinden biri** (uygun olanı işaretleyiniz) uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin **benzerlik oranı %4'tür.**

- http://www.kutuphane.deu.edu.tr/tr/turnitin-tez-intihal-analiz-programi/ adresindeki Tez İntihal Analiz Programı Kullanım Kılavuzunu okudum **X**

Filtreleme Tipi 1(Maksimum %15) X **Filtreleme Tipi 2(Maksimum %30)** □

X Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, X Kaynakça hariç, X Alıntılar dâhil, X Altı (6) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.	□ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, □ Kaynakça dâhil, □ Alıntılar dâhil.
EK 1- İntihal Tespit Programı Raporu İLK SAYFA Çıktısı. X **EK 2- İntihal Tespit Programı Raporu (Tümü) Cd İçinde.** □	

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esasları'nı inceledim ve yukarıda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı : Umut Haydar Coşkun
Öğrenci No : [redacted]
Anabilim Dalı : Özel Eğitim
Programı : Özel Eğitim Doktora
Statüsü : Yüksek Lisans □ Doktora **X**

ÖĞRENCİ	**DANIŞMAN**
Umut Haydar Coşkun	Doç. Dr. Ayşe Dolunay Sarıca
07/08./2023	07/08./2023

Açıklamalar

1: Bu formu teslim etmeden önce sizden istenen bilgileri uygun kutucuğu (□) işaretleyerek doldurunuz.

Kullanıcı şifre vb. konusunda sorun yaşanması durumunda Üniversitemiz Merkez Kütüphanesinde bulunan Turnitin yetkilisine (Ali Taş Tel: +90 [redacted] veya [redacted]) başvurunuz.

2: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu" formu tezin ciltlenmiş ve elektronik nüshalarının içerisinde ekler kısmında yer alır.

3: Tez savunmasında düzeltme alınması durumunda bu form güncellenerek yeniden hazırlanır.

4: Turnitin-Tez İntihal Analiz Programına yükleme yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak **tez başlığının tamamı**, Yazar Adı (author's first name) olarak **öğrencinin adı**, Yazar Soyadı (author's last name) olarak **öğrencinin soyadı** bilgisini yazınız.

TEŞEKKÜR

Doktora yolculuğuna çıkmaya karar verdiğim andan bu yana yanımda olan, desteğini, sabrını ve sevgisini esirgemeyen, tez yazma motivasyonum azaldığında motivasyonumun artması için çaba gösteren eşim Yeliz Coşkun'a teşekkür ederek başlamak istiyorum. O olmasaydı, muhtemelen bu teşekkür metnini yazmıyor olurdum.

2016 yılında dünyaya gelişiyle "çocuk gelişimini" iyice kavramamı sağlayan ve içimi ısıtan, bu sayede tez konumu belirlememe ve tezimi yazmama büyük katkı sağlayan oğlum Uzay'a teşekkür ediyorum.

Tanıştığımız ilk günden itibaren yeni bakış açıları kazanmamı sağlayan, beni zenginleştiren, eksik yanlarımı kapatan, güçlü yanlarımı daha da güçlendiren, fikirsel anlamda benim için yepyeni kapılar açan, alanda daha iyi bir uzman olmamı sağlayan Doç. Dr. Ayşe Dolunay Sarıca'ya teşekkür ediyorum. İyi ki vardı ve iyi ki hep yanımdaydı.

Tez sürecimde beni hiç yalnız bırakmayan, tüm sorularıma içtenlikle yanıt veren, kendisinden çok şey öğrendiğim, zenginleştiğim Doç. Dr. Elif Ulu'ya teşekkür ediyorum. Tez savunmamda yer alan Prof. Dr. Kemal Yürümezoğlu, Doç. Dr. Arzu Tanrıverdi ve Dr. Öğr. Üyesi Beril Ceylan'a değerli katkıları için çok teşekkür ediyorum.

Yüksek lisans tezini yazarken olduğu gibi doktora tezi sürecinde de yol arkadaşı olduğumuz, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen ve tüm zorlukları aşmamda büyük destekçim olan can dostum Hülya Torun Yeterge'ye teşekkür ediyorum.

Hayatıma neşe katan ve doktora sürecinde destekçilerim olan iş arkadaşlarım İsmail Üstüntaş, Okan Lüleci, Orhan Veli Karagözoğlu, Ramazan Benzedi, Umut Karataş ve Volkan Karpat'a teşekkür ediyorum.

Son olarak, bir parçası olduğum için çok mutlu olduğum aileme, annem Meliha Coşkun, babam Cafer Coşkun ve kardeşlerim İbrahim, Hülya, Sevda, Zeynep ve Gül'e çok teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET v

ABSTRACT vii

BÖLÜM I 1

GİRİŞ 1

1.1. Problem Durumu 1
1.2. Amaç ve Önem 7
1.3. Problem Cümlesi 8
1.4. Sınırlılıklar 9
1.4. Tanımlar 9
BÖLÜM II 11

Çocuk Suçluluğu 11
2.1. Çocuk Suçluluğunu Önleme 14
2.1.1. Erken Dönemde Önleyici Yaklaşımlar 16
2.1.2. Suçu Önlemeye Yönelik Okul Öncesi Müdahaleler 19
2.1.3. Suçu Önlemeye Yönelik Okul Çağı Müdahaleler 21
2.1.4. Yetişkinliğe Geçişte Suça Yönelik Önleyici Yaklaşımlar 26
2.2. Çocuk Suçluluğunda Koruma Aşaması 27
2.2.1. Çocuk Suçluluğunda Koruyucu Uygulamalar 28
2.2.2. Çocuk Suçluluğunda Koruyucu Uygulamalarda Yaşanan Güçlükler 33
2.3. Çocuk Suçluluğunda Suça Sürüklenme Aşaması 36
2.3.1. Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Tedbirler 37
2.3.2. Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Uygulamalardaki Güçlükler 44
2.4. Çocuk Suçluluğunda Gözetim Altında Tutulma Aşaması 46
2.5. Çocuk Suçluluğuna Genel Bakış 50
BÖLÜM III 52

YÖNTEM 52

3.1. Araştırmanın Modeli 52

3.2. Araştırmanın Örneklemi ... 52
3.3. Veri Toplama Süreci ... 55
3.4. Veri Toplama Araçları ... 56
3.4.1. Kişisel Bilgi Formu ... 56
3.4.2. Şevkat ve Güvene Dayalı Erken Anılar Ölçeği ... 56
3.4.3. Ergenler için Psikolojik Bozukluklar Envanteri ... 57
3.5. Verilerin Analizi ... 57
3.6. Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliği ... 58
3.7. Araştırmacının Rolü ... 59
BÖLÜM IV ... 60
BULGULAR ... 60
4.1. Araştırmanın Problemine İlişkin Bulgular ... 60
BÖLÜM V ... 69
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER ... 69
5.1. Tartışma ve Sonuç ... 69
5.2. Öneriler ... 79
KAYNAKÇA ... 83
EKLER ... 127
EK 1. ÖĞRENCİNİN AKADEMİK ÖZGEÇMİŞİ ... 127
EK 2. Uygulama İzinleri ... 128
EK 3. ETİK İZİN ... 129
EK 4. KURUM İZİNLERİ ... 130
EK 5. ÖLÇME ARAÇLARI ... 131

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.*Türkiye'nin Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Stratejisi*..... 33
Tablo 2. *Katılımcıların Demografik Özellikleri*..... 53
Tablo 3. Modelde Yer Alan Değişkenlere İlişkin Korelasyon Değerleri 61
Tablo 4.*Başlangıç Modeli İterasyon Öyküsü*..... 62
Tablo 5. Lojistik Regresyon Analizine Göre İlk Sınıflandırma Durumu..... 62
Tablo 6. *Başlangıç Modelinde/Eşitlikte Yer Alan Değişkenler*..... 63
Tablo 7. *Başlangıç Modelinde Yer Almayan Değişkenler*..... 64
Tablo 8. *Yordayıcı Değişkenlerin Modele Dâhil Edilmesiyle Oluşan İterasyon Öyküsü* 65
Tablo 9. *Modele İlişkin Omnibus Testi*..... 66
Tablo 10. *Hosmer ve Lemeshow Testi Sonuçları*..... 66
Tablo 11. *Lojistik Regresyon Modeli Sonucu Elde Edilen Sınıflandırma Durumu* ... 67
Tablo 12.*Modelde Yer Alan Değişkenlerin Katsayı Tahminleri*..... 68

ÖZET

ERGENLİKTE SUÇA SÜRÜKLENMENİN TEMELLERİNİ AÇIKLAMAK: ERKEN DÖNEM AİLE İÇİ GÜVEN ALGISI, PSİKOLOJİK BOZUKLUKLAR VE DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER ÜZERİNDEN BİR İNCELEME

Suça sürüklenen çocuklar, zihinsel yetersizlik, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, öğrenme güçlüğü ve davranım bozukluğu, başta olmak üzere en az bir tıbbi ya da psikiyatrik tanı ortaya koyan, sıklıkla ihmal ve/veya istismara maruz kalan, bu nedenlerden dolayı beliren özel gereksinimlerine yönelik eğitsel, tıbbi, psikolojik müdahalelere gereksinim duyan özel bir gruptur. Ergenlik döneminde suça sürüklenme gelecekteki suç kariyeri açısından önemli bir yordayıcı olduğu için Türkiye'nin de içinde olduğu pek çok ülke suça sürüklenen çocukların gereksinimlerini karşılamayı ve suçu önlemeyi hedeflemektedir. Bu araştırmanın amacı da, Türkiye'de çocukların suça sürüklenmesini yordayan eğitsel, psikolojik, demografik faktörlerin belirlenebilmesidir.

Nicel araştırmalardan keşfedici korelasyonel modelin kullanıldığı araştırmada, İzmir ve Ankara'da Çocuk Ceza İnfaz Kurumlarında bulunan 486 ve aynı sosyal çevrede ikamet eden suça sürüklenmeyen 490 çocuğa Kişisel Bilgi Formu, Ergenler İçin Psikolojik Bozukluklar Envanteri ile Erken Döneme İlişkin Şevkat ve Güven Algısı ölçme araçları uygulanmıştır. Veriler SPSS for Windows ortamında lojistik regresyon veri analizi tekniğiyle analiz edilmiştir.

Bulgular, ebeveyn özellikleri, aile ortamı, eğitsel deneyimler ve psikolojik bozukluklar bağımsız değişkenlerinin suça sürüklenme bağımlı değişkenindeki varyansın %67'sini açıkladığını ortaya koymuştur. Bu orana en çok katkıyı sigara kullanımı sağlarken, onu sırasıyla sınıf tekrarı yapma, alkol kullanımı, uyuşturucu kullanımı, kardeş sayısı, davranım bozukluğu, ayrılma kaygısı bozukluğu, sosyal fobi,

sokakta çalışma, doğup büyüdüğü evde suç geçmişi olan birinin varlığı, aşırı uykululuk, anne-baba yanında büyüme, şizofreni, aşırı hareketlilik ile babanın gelir durumu izlemiştir.

Elde edilen bulgular, devletlerin çocuk suçluluğunu anlama, risk altındaki çocukların özel gereksinimlerini belirleme ve bu grupta yer alan çocuklara yönelik önleyici, koruyucu ve destekleyici müdahaleler çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Suça sürüklenmenin nedenleri, Çocuk suçluluğu, risk altındaki çocuklar.

ABSTRACT

EXPLAINING THE UNDERLYING FACTORS IN JUVENILE DELINQUENCY: AN INVESTIGATION OF EARLY YEARS PERCEPTION OF FAMILY TRUST, PSYCHOLOGICAL DISORDERS AND DEMOGRAPHY

Juvenile delinquents are a special group that requires educational, medical, and psychological interventions to address their special needs, which are often due to neglect and/or abuse, and which have at least one medical or psychiatric diagnosis, including mental retardation, attention deficit hyperactivity disorder, learning difficulties, and behavioral disorders. Since delinquency during adolescence is an important predictor of future criminal careers, many countries, including Turkey, aim to meet the needs of juvenile delinquents and prevent crime. And the aim of this research is to determine the educational, psychological and demographic factors that anticipate the delinquency of juveniles in Turkey.

In the study in which exploratory correlational model was used, assessment methods consisting of Personal Information Form, Psychological Disorders Inventory for Adolescents and Perception of Compassion and Trust in Early Period were administered to 486 children in Juvenile Correctional Institutions in İzmir and Ankara and 490 children who were not driven into delinquency residing in the same social environment. The data were analyzed with logistic regression data analysis technique in SPSS for Windows.

The findings revealed that the independent variables of parental characteristics, family environment, educational experiences, and psychological disorders explained 67% of the variance in the dependent variable of juvenile delinquency. Smoking was the largest contributor to this ratio, followed by grade repetition, alcohol use, drug use, number of siblings, behavioral disorder, separation anxiety disorder, social phobia, street work, the presence of someone with a criminal history in the home where they were born and raised, excessive sleepiness, growing up with both parents, schizophrenia, hyperactivity, and father's income.

The findings in question were discussed within the framework of states' perception of juvenile delinquency, identifying the special needs of children at risk, and preventive, protective and supportive interventions for children in this group.

Keywords: Causes of delinquency, Juvenile delinquency, children at risk.

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Çocuk suçluluğu, bireyin ilerleyen yıllardaki suç kariyerinin anlamlı yordayıcıları arasında yer alan bir olgudur (Gong, 2022). Çin'deki Han Hanedanlığı'nda (M.Ö 202 - M.S. 220) sekiz yaş altı çocuklara zincir takılmaması ve 10 yaş altı çocukların cezadan muaf tutulması gibi tarihsel örnekler olsa da (Yang ve Zhao, 2021), 19. yüzyılın başına dek tüm dinamikleriyle yetişkin suçluluğu kapsamında ele alınmış, suça sürüklenen çocuklar çoğunlukla yasalar önünde "suç işleyen küçük yetişkinler" olarak algılanmıştır (Shoemaker, 2017). Ne var ki Sanayi Devrimi, 1930lar bunalımı, dünya savaşları ile ulusal ve uluslararası göçler gibi dünya genelini etkileyen olaylarla birlikte suça sürüklenen çocuk sayısında anlamlı artışlar gözlenmiş, böylelikle çocuk suçluluğu bilimsel platformda başlı başına bir ilgi alanı olarak belirmiştir (Abbott, 1926; Hartinger ve Saunders, 2008; Magarey, 1978; Schlossman ve Sedlak, 1983; Shaw ve McKay, 1942).

Çocuk ve suça sürüklenen çocuk sayısında yaşanan artışın akademik alandaki bir diğer etkisi, gelişim araştırmalarına hız kazandırması olmuştur. Nitekim aynı dönemde insan gelişimi araştırmalarının da hız kazanmasıyla birlikte çocuklara yaklaşımda farklı bir boyut daha kazanılmış, bu araştırmalarla çocuk gelişiminin insan gelişiminde kendine özgü dinamikleri içeren bir dönemi ifade ettiği ortaya konmuştur. Bu akademik gelişmelerin de katkısıyla, 0-18 yaş döneminde davranışın yetişkinlik dönemindeki dinamiklerden bağımsız kabul edilmesi söz konusu olmuştur (National Research Council, 2001; Wilkins, 1963).

Çocukluk dönemine yönelik araştırmaların çocukluk döneminin yetişkinlik döneminden bağımsız değerlendirilmesi gerektiğini göstermesi, "çocuk suçluluğu" alanı açısından da kritik bir viraj olmuştur. Gelişim araştırmalarında çocuk eğilimleri ve davranışlarının pek çok faktörün birbiriyle etkileşiminden mikro ve/veya makro düzeyde etkilendiğinin ve suça sürüklenen çocukların eğitsel, psikolojik, psikiyatrik, fiziksel boyutu olan özel gereksinimlerinin olduğunun ortaya konması, çocuk suçluluğu ve suça sürüklenen çocuklarla ilgili düzenlemeleri ve bu düzenlemelere özgü akademik tartışmaları beraberinde getirmiştir (Walters, 2021; Yang ve Zhao, 2021; Young ve diğ., 2017). Bu tartışmalarla şu sonuca varıldığını söyleyebiliriz: Suça sürüklenme riski taşıyan çocuklar, temel akademik becerilerde gecikme, süreğen hastalık, fiziksel yetersizlik ve/veya çeşitli davranış problemleri sergileme, davranım bozukluğu, şizofreni ya da anti-sosyal kişilik bozukluğu gibi psikiyatrik bir tanı alma, yoksulluk, ebeveyn ya da aile ortamı kaynaklı olumsuz anılar gibi pek çok özel gereksinime ya da risk faktörüne sahip olabilir ve bu özel gereksinimler erken dönem, okul öncesi, okul çağı ve son olarak okul terki sonrası ergenlik döneminde farklılaşabilir. Bu özel gereksinimlerin ya da risk faktörlerinin suça sürüklenmeye dönüşmemesi için ise, çocuklara anne karnından itibaren özel eğitimi de içine alan özelleştirilmiş müdahaleleri de sunmak esastır (Shoemaker, 2017).

İlk olarak erken çocukluk yıllarını (0-3 yaş) kapsayan araştırmalara gözden geçirelim. Bu araştırmalarda erken anıların/yaşantıların, suça sürüklenmeye ve suça sürüklenmeyle ilişkili diğer faktörlere dair yordayıcı bir etkiye sahip olduğu bildirilmektedir (Khan ve Munaf, 2017; Levin ve Bokova, 2017). Nitekim her ne kadar çocukluk amnezisi nedeniyle 0-3 yaşa ilişkin yaşantılar önemli ölçüde anımsanmıyor olsa da, erken döneme ilişkin olumlu ya da olumsuz duygular, bir diğer deyişle yetiştirme stilleri, algılanan tehdit ve güvenlik duyguları, ilerleyen yıllarda kendini davranış ve kişilikte göstermektedir (Capinha ve diğ., 2021). Bu dönemde yeterince sevgi görmeme, fazlaca olumsuz düşünceye ya da eleştiriye maruz kalma, reddedilme ya da aşırı koruyucu tutumlarla karşılaşma, fiziksel gereksinimlerin karşılanmaması gibi olumsuz deneyimler, bir dizi duygusal, psikolojik ve kişilerarası güçlükle ilişkilendirilmiştir (Kim ve Miller, 2020; Lavin ve diğ., 2020). Nitekim araştırmalar, olumlu erken dönem yaşantıların yalnızlık (Ferreira ve diğ., 2021), depresyon düzeyi (Santos ve do Céu Salvador, 2021), yeme bozuklukları (Basile ve diğ., 2021), şizofreni (Vallejos ve diğ., 2017) gibi psikiyatrik sorunlara karşı anlamlı ölçüde önleyici etkisini, duygu düzenleme (Kahlon,

2020), kendini güvende ve emniyette hissetme (Silva ve diğ., 2019), öğrenme becerileri (Hoffman ve Spengler, 2014), fiziksel ve psikolojik iyi oluş (Marta-Simões ve Ferreira, 2020; Mendes, Canavarro ve Ferreira, 2021) ile yaşam doyumu (Marta-Simões, Ferreira ve Mendes, 2018) gibi pek çok değişken üzerinde de koruyucu ve destekleyici etkisini göstermektedir.

Araştırmaların da ortaya koyduğu gibi, çocukların kendilerini güvende hissedeceği bir ortamda dünyaya gelme, büyüme, yetişme ve olumsuz çocukluk yaşantılarından korunması gelecekte suça sürüklenmemeleri ve ruh sağlıkları açısından hayati önem taşımaktadır. Bu bakış açısı araştırmalarla sınırlı kalmamış, çocukların bir aileye sahip olma, güvenli bir ortamda büyüme, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişme, fiziksel, cinsel, psikolojik sömürülere karşı korunma hakları, kısacası "çocukların üstün yararı" pek çok ulusal ve uluslararası sözleşme ve yasalarla güvence altına alınmıştır (Archard, 2014; Brighouse, 2002). Son 50 yılda UNICEF ve diğer uluslararası organizasyonlar da çocukların uygun koşullara erişmeleri için büyük çaba sarf etmiş, çocuklar açısından önemli kazanımlar elde etmiştir (UNICEF, 2019).

Elbette çocukların haklarının ulusal ve uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınması, UNICEF'in ve diğer kamu kurumlarının bu konudaki çalışmaları yüz güldürücüdür. Bunlara ek olarak, başta ABD olmak üzere pek çok batı ülkesinin 1980'lerden bu yana uyguladığı dezavantajlı ya da risk grubu dâhilinde dünyaya gelen özel gereksinimli bebekleri hedef alan erken müdahale programları da olumlu bir diğer gelişme olarak sayılabilir (Guralnick, 2000; Yoshikawa, 1995). Bu müdahale programlarıyla birlikte, ebeveynlerin çocuk yetiştirmeye yönelik eğitilmesi ve bilgilendirilmesine, ayrıca belirli aralıklarla konut incelemeleri yapılarak çocukların ev ortamlarının gözlenmesine, ihtiyaca uygun tedbirlerin yerine getirilmesine, genel anlamda bu müdahale programları yoluyla anne-çocuk ilişkisinin niteliğini artırmaya odaklanılmakta, gereksinimleri karşılanan çocukların uzak gelecekte suça sürüklenmemesi sağlanılmaya çalışılmaktadır (Guralnick, 2011; Nelson ve Mann, 2011; Yoshikawa, 1995).

Söz konusu müdahalelerin etkililiğine dair yapılan boylamsal çalışmalarda da, bu programların anti-sosyal davranışları, psikiyatrik tanı alma olasılığını (Bringewatt ve Gershoff, 2010) ve suça sürüklenme riskini (Reynolds, Temple, Robertson ve Mann, 2001) önemli ölçüde azalttığı bulgulanmıştır. Bu araştırmalara ek olarak, barınma

(Fenelon ve diğ., 2018), beslenme (Velardo ve diğ., 2021) gibi temel gereksinimlerin karşılandığı ve sosyal dışlanmanın önlendiği koşullarda (Bringewatt ve Gershoff, 2010) yaşayan dezavantajlı çocukların yetişkinlikte çok daha az oranda suça sürüklenme, ruh sağlığı problemi ya da yıkıcı davranış sorunu yaşadığı (Reavley ve Jorn, 2010) unutulmamalıdır. Dezavantajlı gruplara yapılan bu yatırımların toplumdaki dikey hareketliliğe de katkı sunması, bu programların diğer bir olumlu çıktısıdır (Lewis, 2014).

Bu olumlu gelişmelere ve sonuçlara karşın, erken döneme ilişkin alınan tüm tedbirlerin suça sürüklenme başta olmak üzere oluşan problemleri tamamen çözebildiğini söylemek güçtür. Madalyonun diğer yüzünde refah düzeyi yüksek ülkeler de dâhil olmak üzere dünya genelinde yoksulluk ve açlık hızla artmaktadır (Peters ve diğ., 2022). Bu durumun bir yansıması olarak da dezavantajlı koşullarda dünyaya gelen ve suça sürüklenme riski taşıyan çocukların sayısında artış yaşanmakta (Collishaw ve diğ., 2019), yaşanan artışın da etkisiyle bu çocuklar koruyucu/destekleyici tedbirlerden yeterli ölçüde yararlanamamakta, hatta pek çok çocuğun gereksinimleri tespit dahi edilememektedir (Eckstein- Madry, Piskernik ve Ahnert, 2020; Kütük, 2021).

Erken çocukluktan itibaren çocuklara yönelik suça sürüklenmeye yönelik koruyucu/önleyici tedbirlerin yetersiz kalmasının bir diğer nedeni olarak çocukların gereksinimlerinin ekonomik, siyasi ve sosyal gelişmelerden etkilenebilmesi ve bu değişimlerle birlikte gereksinimlerin çeşitlenmesi ya da farklılaşması gösterilmektedir (Nalbant ve Babaoğlan, 2016; Ochoa ve Roberts, 2021). Müdahale programlarının bu hızlı değişime ayak uyduramaması ve bireylerin değişen özel gereksinimlerini belirlemekte zorlanması da anlaşılır bir durumdur. Güncel bir örnek olarak, Covid-19 pandemisi ile dünya genelinde tedarik zinciri bozulmuş ve akut kıtlık yaşayan insan sayısı 120 milyondan 270 milyona ulaşmıştır (World Food Programme, 2021), ki böyle bir artış, artan bu nüfus içinde çocukların da sıklıkla yer aldığını düşündürmekte ve acil müdahale gerektirmektedir. Erken dönemde beslenme sorunları ile suça sürüklenme ve daha geniş perspektifte psikolojik, sosyal ve bilişsel işlevler arasında ilişki olduğu düşünüldüğünde (Velardo ve diğ., 2021), gelecekte daha da çeşitlenmiş gereksinimlerin dünya halklarını beklediği söylenebilir. Geleceğe dair bu kötümser beklentiye ek olarak, gelişmiş ülkelerin dahi çocukların gereksinimlerine yanıt verecek bir hazırlığının, bir diğer deyişle yeni koşullara göre güncellenen müdahale programlarının olmaması, geleceğe dair kötümser beklentileri daha da artırmaktadır (Sharpe ve diğ., 2021).

Erken dönemden itibaren uygulanması gereken önleyici/koruyucu tedbirlerin yetersizliğinin bir diğer sonucu ise, dezavantajlı çocuklarda gelecekte önlenmesi giderek güçleşen pek çok olumsuz sonucun ortaya çıkabilmesidir. Araştırmalar dezavantajlı çocukların sıklıkla olumsuz ebeveyn tutumuna maruz kaldıklarını (Mortensen ve Barnett, 2018), doğumdan itibaren sağlıklı ve yeterli beslenemediklerini (Anselma, Chinapaw ve Altenburg, 2018), doğumda daha yüksek ölüm riski taşıdıklarını (Zylbersztejn ve diğ., 2018) ve çok daha sık ruh sağlığı sorunlarına ilişkin belirtiler gösterdiklerini (Li ve diğ., 2021) saptamıştır. Bu olumsuz tablo ise yalnızca bireyi ve ailesini etkilememekte, toplum da güvenlik, ekonomik ve diğer pek çok açıdan olumsuz etkilenebilmektedir. Örneğin ABD'de ortalama bir suçlunun yargılanması, cezaevinde konaklaması, tedavi masrafları ve suçun mağdurunun masraflarının karşılanmasının toplamda 2.6 milyon dolara mal olduğu tahmin edilmektedir (Cohen ve Piquero, 2009). Bu ağır ekonomik değişken de, suçun önlenmesinin öneminin altını çizmektedir.

Önceki paragraflardan çıkarılabilecek önemli bir sonuç, dünya genelinde suça sürüklenme riski taşıyan çocukların çok azının özel gereksinimlerinin belirlenip karşılanabildiğidir ki bu tablo pek çok çocuğun gelecekte suça sürüklenme riski ile karşı karşıya olduğu anlamına gelmektedir. Bu nedenle pek çok çocuğun "sözde" destek hizmetlerle ya da kamu kurumlarıyla ilk kez karşılaştığı ortamlar okul öncesi kurumlar olmakta (Alvarez ve diğ., 2021), bu kurumlarda çocuklara yönelik özelleştirilmiş eğitim ya da etkili müdahaleler ise çoğu kez sunulmamaktadır (Archambault ve diğ., 2020). Yaşamın ilerleyen yıllarındaki suça sürüklenme öyküsü sayısı, akademik başarı ve ruh sağlığı üzerinde koruyucu/önleyici/destekleyici etkileri olan bu nitelikli okul öncesi programlarının pek çok çocuğa erken dönemlerde sunulmaması, ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Jones ve diğ., 2021).

Dezavantajlı çocukların gereksinimlerinin okul öncesi dönemde karşılanmaması ve/veya ertelenmesi, okul döneminde bu gereksinimlerin daha da derinleşmesine ve karmaşıklaşmasına neden olmaktadır (Reynold ve diğ., 2017). Nitekim yeterli ölçüde okul öncesi kazanım elde edemeyen ve o dönemde karşılanması gereken gereksinimlerini okul ortamına taşıyan dezavantajlı çocuklar okula uyum sorunları yaşamakta ve birtakım problem davranışlar sergilemektedirler (Li ve Fischer, 2018). Kendini ilk olarak okul başarısızlığı ile gösteren bu süreci, gerekli müdahale yapılmadığında okul devamsızlığı, okuldan uzaklaşma ve okul terki izleyebilmektedir. Okul terki ise, daha yıkıcı sonuçlara

neden olmakta, sokakta çalışma, madde kullanımı ve ilk suç davranışına neden olabilmektedir (Green ve diğ., 2019).

Yukarıda da değinildiği gibi suça sürüklenme riski taşıyan çocukların doğumdan itibaren eğitsel, duygusal, fiziksel gereksinimlerinin karşılanması ve çocuğun çevresel risk faktörlerinden korunması, suça sürüklenmenin önleyiciliği açısından kritiktir. Erken çocukluk da dâhil olmak üzere ailesel risk faktörleri, suçun yaygın olduğu sosyal çevre, okul devamsızlığı ya da terki ve yoksulluk gibi faktörlerin de etkisiyle bu çocukların suça sürüklenebildiği belirtilmektedir (Barrett ve Katsiyannis, 2015; Barrett ve diğ., 2015; Venkatesan ve Swarnalatha, 2013). Bu tablonun yanı sıra bireyin ruh sağlığı da suça sürüklenme açısından belirleyici bir faktördür. Nitekim suça sürüklenen çocukların yaygın olarak zihinsel yetersizlik (Fougere, Thomas ve Daffern, 2013), öğrenme güçlüğü (Shoemaker, 2017), duygusal/davranışsal bozukluk (Barrett ve Katsiyannis, 2015) iletişim bozukluğu (Bryan ve diğ., 2015), anti-sosyal kişilik bozukluğu (Beelmann ve Lösel, 2021), davranım bozukluğu (Fairchild ve diğ., 2019), dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (Taşkıran ve diğ., 2017), dürtüsellik (Song ve diğ., 2022), ayrılma kaygısı bozukluğu (Choubey ve diğ., 2023) ve diğer psikolojik bozukluk tanılarına ve bunlarla ilişkili özel gereksinimlere sahip olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle de anti-sosyal davranış, davranım bozukluğu, dürtüsellik, dikkat eksikliği, hiperaktivite, sosyal fobi, uyum ve duygu düzenleme güçlükleri, uyku bozuklukları gibi bireyin ruh sağlığına ilişkin semptomları belirlemek ve bu semptomların suça sürüklenmeye dönüşmemesi adına önlemler almak gerekmektedir (Dodge ve diğ., 2015; Iachini ve diğ., 2016).

Bu gerekliliğe karşın, risk altındaki çocukların özel gereksinimlerinin suça sürüklenme öykülerinden önce belirlenebildiğini ve bu özel gereksinimlerinin eğitim ve sağaltım boyutlarında desteklenebildiğini söyleyebilmek güçtür. Nitekim batı ülkelerindeki çocuk infaz kurumlarında kalan çocuklarla yapılan araştırmalarda, suça sürüklenen çocukların yaygın olarak önceki yıllarda tespit edilememiş özel gereksinimlerin olduğu (Fougere, Thomas ve Daffern, 2013; Shoemaker, 2017) bu konuya her geçen yıl daha fazla ilgi gösterilse de (Pryor-Kowalski, 2013), yeterli tarama ve tedavi olanakları tam olarak sağlanamadığı için tüm ceza infaz kurumlarındaki yaygınlığın net olarak bilinmediği vurgulanmaktadır (Mallett, 2014; Penner, Roesch ve Viljoen, 2011). Gençlik döneminde suça sürüklenme ve özel gereksinimlilik arasındaki ilişki düşünüldüğünde, özel gereksinimli çocukların yeniden suça sürüklenmemesini

sağlamak için dezavantajlarını anlamak, farklı disiplinlerin de katılımıyla bireysel farklılıkları göz önüne alarak koruyucu/önleyici çalışmalar yürütmek önem taşımaktadır (Baysan-Arabacı ve diğ., 2017; Ortega-Campos ve diğ., 2016). Nitekim erken tanılama ve müdahale, iyi bir koordinasyon ve sürecin takibi yeniden suça sürüklenmeyi önemli ölçüde azaltan uygulamalar arasındadır (Mallett, 2014).

Türkiye'de de 23 Temmuz 2019 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 11. Kalkınma Planı'nda *"Çocuk Koruma Kanununda öngörülen çocuklara özgü tedbirlerin uygulanması ve tedbir kararlarının izlenmesine ilişkin mekanizmaların geliştirilmesi sağlanacaktır"* hedefi ve Adalet Bakanlığı'nın 2019-2023 Strateji Planı'nda *"Çocuk adaleti sistemi, onarıcı adalet yaklaşımıyla yeniden yapılandırılacak ve mağdur odaklı bir yaklaşım benimsenecektir."* hedefi dikkat çekmektedir. Bu ifadeler, çocuklarda suça sürüklenme nedenlerinin bir an önce ortaya çıkarılarak suça sürüklenmenin önlenmesi, aynı zamanda suça sürüklenmiş olanlara yönelik gerekli girişimlerin başlatılmasını öngörmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, suça sürüklenmenin nedenleri, eğitsel, psikolojik, psikiyatrik, sosyal, fiziksel koşullara bağlı etkenlere dayandırılmaktadır. İnsan davranışının nedenlerini araştırmak, her daim o davranışa çok yönlü bakmayı gerektirir. Dolayısıyla çocuk suçluluğunun araştırılması, tüm bu etmenlerin karmaşık birlikteliği bağlamında incelenmelidir. Bu doğrultuda bu araştırmanın amacını, suça sürüklenme nedeniyle çocuk ceza sistemlerinde kalan çocukların suça sürüklenmelerinde rol oynayan çevresel, psikolojik ve eğitsel değişkenlerin incelenmesi oluşturmaktadır.

1.2. Amaç ve Önem

Suça sürüklenme, erken dönem, okul öncesi dönem, okul çağı ve çocuk ceza sistemi içindeki pek çok çevresel, psikolojik, psikiyatrik, eğitsel ve kültürel değişkenle ilişkilidir (Coşkun, 2021). Ayrıca yaşamın döngüsü ile ekonomik, sosyal ve siyasi değişimler de suça sürüklenmenin nedenlerini çeşitlendirmektedir. Bu durumun yansıması olarak da, çocukların özel gereksinimlerinin belirlenmesi güçleşmekte ve koruyucu/önleyici tedbirler özel gereksinimlere yeterli ölçüde yanıt verememektedir (Eckstein- Madry, Kütük, 2021; Piskernik ve Ahnert, 2020).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Adalet Bakanlığı'nın 2019-2023 Strateji Planı'nda "çocukların üstün yararı" ilkesi yer almakta, çocukların

gereksinimlerinin belirlenmesi ve gerekli tedbirlerin alınmasına vurgu yapılmaktadır. Bu ilke çerçevesinde, çocuğun üstün yararının aynı zamanda çocuğun yakın olduğu kadar uzak çevresini, bir diğer deyişle yaşadığı toplumun da üstün yararını dolaylı olarak kapsayacağını söylemek mümkündür. Dolayısıyla bireyin ve içinde yaşadığı toplumun refahı söz konusu olup, bunu tehdit eden unsurların belirlenerek önlenmeleri ivedi görünmektedir. Bir diğer deyişle, bu araştırmanın çıktılarının, suça sürüklenme riski taşıyan çocuk ve ergen ile ailesinin yaşam kalitesine olduğu kadar, toplum genelinin de maddi ve sosyal refahına anlamlı bir katkı getirebileceği düşünülmektedir.

Çocukluk döneminden başlayan ve çoğu kez yetişkinlik döneminde de süregiden suçun temelde yatan nedenlerinin belirlenerek özel gereksinimlere yönelik gerekli müdahalelerin geliştirilmesi önemlidir. Bu doğrultuda bu araştırmanın amacı, suça sürüklenen çocukların suça sürüklenme nedenlerini bir model çerçevesinde incelemektir. Çocukluk ve ergenlik döneminde suça sürüklenmenin nedenlerini inceleyen çok sayıda çalışma olduğu bir gerçektir. Ne var ki, söz konusu araştırmalar, az sayıdaki araştırmalar haricinde (örneğin Berg ve Schreck, 2021), olası nedenleri tek bir modelde bir arada incelemekten ziyade, bu değişkenleri birbirinden bağımsız olarak ele almayı tercih etmiştir. Bu araştırmada ise tüm olası değişkenleri bir arada değerlendirmek, bir diğer deyişle büyük resmi görebilmek hedeflenmiştir. Bu çabanın Türkiye'yle birlikte dünya alanyazınına da önemli bir katkı getireceğini de eklemek gerekir. Bu doğrultuda, araştırma sonuçlarının suça sürüklenmenin nedenlerine ve özel gereksinimlere yönelik koruyucu/önleyici tedbirlere farklı bakış açısı sunabileceği, Adalet Bakanlığı'nın 2019-2023 Strateji Planı'nda yer alan "önleyici/koruyucu tedbirlerin belirlenmesi" hedefine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

1.3. Problem Cümlesi

Araştırmanın problem cümlesi "çocuğa ve çocuğun ailesine ilişkin demografik değişkenler, eğitsel deneyimler, şefkat ve güvene ilişkin erken dönem anılar ve psikolojik bozukluklara ilişkin bulguların puanlarıyla üretilecek bir regresyon modeli, ergenlerin suça sürüklenmelerini ne düzeyde yordarmaktadır?" olarak belirlenmiştir.

1.4. Sınırlılıklar

1. Araştırmanın çocuk ve gençlik kapalı infaz kurumunda yürütülmesi nedeniyle veri toplama sürecinde görüntü ya da ses kaydı alınamamıştır.

2. Araştırma İzmir ve Ankara illerindeki çocuk ve gençlik kapalı infaz kurumunda bulunan çocuklarla ve İzmir'de ikamet eden suça sürüklenmemiş düşük sosyo-ekonomik grupta yer alan ailelerin çocuklarıyla sınırlıdır. Covid-19 pandemisi nedeniyle boşaltılan ve veri toplama sürecinde aktif olarak suça sürüklenen çocuk barındırmayan çocuk eğitim evlerinde uygulama yapılamamıştır.

3. Ölçme araçlarına ilişkin veriler toplanırken uygun çevresel düzenlemeler yapılmış ve kimlik bilgilerinin alınmayacağı söylenmiş olsa da, çocukların yanıtlarının cezaevi koşullarından etkilenme olasılıkları söz konusudur.

4. Veri toplama döneminde çocuk ceza sisteminde suça sürüklenen çocukların tümü erkektir ve bu nedenle örneklem yalnızca erkek çocuklardan oluşmaktadır. Cinsiyet değişkenini suça sürüklenen ve sürüklenmeyen katılımcı gruplarda eşitlemek için de, suça sürüklenmeyen katılımcılar da erkek çocuklardan oluşmuştur.

1.4. Tanımlar

Çocuk: 18 yaşını doldurmamış kişi (Çocuk Koruma Kanunu, 2004).

Çocuk adalet sistemi: Adli sistemle karşı karşıya gelen çocuğun gelişim dönemlerine uygun/özel muameleye tabi tutulmasını, her aşamada çocuğun üstün yararının düşünülmesini amaçlayan yapı (Karataş ve Mavili, 2019).

Kurum: Çocuğa bakım ve gözetim sağlayan resmî kurum

Suça sürüklenmiş çocuk: Suç olarak tanımlanmış bir fiil sebebiyle hakkında soruşturma/kovuşturma yapılan ya da hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk (Çocuk Koruma Kanunu, 2004).

Risk grubu çocuklar: Temel akademik becerilere sahip olmama, kötü muamele, ihmal, istismar veya travma geçmişi, süreğen hastalığa ya da fiziksel yetersizliğe sahip olma, davranış problemleri sergileme, yoksulluk, çok sayıda kardeşe sahip olma, ebeveynlerin ve aynı evde ikamet eden kişilerin ruh sağlığı problemleri, erken yaşta anne baba olma deneyimi yaşamaları, madde kullanımı ve suç geçmişi gibi pek çok durum risk grubu olarak sınıflanmaktadır (Türkiye'deki Risk Altındaki Çocuklar Raporu, 2019).

Özel gereksinimli çocuk: Bilişsel, eğitsel, tıbbi, fiziksel, duygusal, gelişimsel açılardan desteklenmeye ihtiyacı olan çocuktur (Lundback ve Faith, 2019).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE / İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, çocuk suçluluğu ile çeşitli gelişimsel dönemlerde suça sürüklenmeyle ilgili önleyici, koruyucu ve destekleyici tedbirlere ilişkin kuramsal açıklamalara yer verilmiştir. Konunun kuramsal çerçevesinin ardından ilgili araştırmalara değinilmiştir.

Çocuk Suçluluğu

Her ne kadar "çocuk suçluluğu" kavramı zihinlerde yalnızca ciddi ya da yıkıcı suç faaliyetlerini canlandırıyor olsa da, yargı önünde suç teşkil etmeyen evden kaçma, okul terki ya da okul devamsızlığı gibi problem davranışları da içeren oldukça geniş bir yelpazede düşünülmelidir (Shoemaker, 2017). Çocuk suçluluğu ile ilgili göze çarpan ilk olgu, 20 yıl önceki verilerle kıyaslandığında batı ülkelerindeki suç ve suça bağlı tutuklanma oranlarının önemli ölçüde azalmasıdır (Pinker, 2011; Young ve diğ., 2017). Batı ülkelerinde yaşanan bu fenomeni tek bir faktörle açıklamak gerçekçi görünmemektedir. Araştırmalarda nüfusa oranla suç oranlarının azalmasında, ruhsatsız silah sahibi olmanın önlenmesi (Lewitt, 2004), çocuklar ve yetişkinler için adli yargıda tutuklama ve ceza verme gibi yaklaşımlara daha az başvurulması (Buchanan ve diğ., 2020), suç kapsamının ya da tanımının ülke içi uygulamalarla değişmesi (Aebi ve diğ, 2010), gençler arasında alkol kötüye kullanımının ve uyuşturucu kullanımının önemli ölçüde azalması (var der Laan ve diğ., 2021), yaşlı nüfusun genç nufüsa oranla hızla artması (Loeber ve Farrington, 2014), zenginliğin önemli ölçüde artması (Fernandez-Molina ve Bartolome-Gutierrez, 2020) ve bu zenginliğin kısmen de olsa yoksul mahallelere olumlu olarak yansıması (Binik ve diğ., 2019) gibi faktörlerin etkili olduğu vurgulanmaktadır.

Çocuk suçluluğundaki ve genel suç oranlarındaki bu azalma eğiliminin son bulup bulmadığı ise süregiden bir tartışmadır (Corvalan ve Pazzona, 2019). Bu tartışma Covid-19 pandemisi ile daha da derinleşmiş, pandemide gerçekleşen sokağa çıkma yasaklarının,

okul kapatmaların, sosyal mesafe uygulamalarının ve ekonomilerde yaşanan büyük daralmaların uzun dönemde çocuk suçluluğunu ve toplumdaki suç yaygınlığını nasıl etkileyeceği merak konusu olmuştur (Buchanan ve diğ., 2020). Nitekim çocuk suçluluğu yaşamsal olaylardan ve toplumsal gelişmelerden ilişkisiz bir yol izlemez. Geçmişte yaşanan terör saldırısı ve doğal afet gibi beklenmedik olayların çocuk suçluluğuna bir miktar olumsuz yansımış olması buna uygun bir örnektir. Bu nedenle Covid-19 pandemisi gibi tüm dünyayı olumsuz etkileyen bir sürecin çocuk suçluluğunu tetiklemesi şaşırtıcı olmayacaktır (Revital ve diğ., 2022).

Covid-19 pandemisinin olası olumsuz etkilerinden bağımsız olarak yıllar içerisindeki suç yaygınlığının azalması elbette yüz güldürücü bir gelişme olup, bu noktada bir paradokstan söz etmeyi gerektirir. Nüfusa oranla çocuk suçluluğunun azalmasına karşın, "bilişim suçları" ya da "internet ortamında işlenen suçlar" gibi yeni tanımlarla suç türlerinin çeşitlenmesi, göçler ve savaşlar nedeniyle dünya genelindeki sığınmacı çocuk sayısında ani artışlar yaşanması, küreselleşmeyle birlikte kent nüfuslarında yaşanan artış, artan nüfusla birlikte çocukların özel gereksinimlerinin çeşitlenmesi, risk altındaki her çocuğa ulaşmakta yaşanan güçlükler gibi faktörlerin de etkisiyle "çocuk suçluluğunu" değerlendirmek, tanımlamak ve özel gereksinimlere uygun şekilde yanıt vermek tarihte hiç olmadığı kadar kaotik hale gelmiştir (Revital ve diğ., 2022; Shoemaker, 2017; Young ve diğ., 2017).

Çocuk suçluluğunda yaşanan bu kaos, büyük bir değişimi zorunlu kılmış ve birçok mesleğin katıldığı çok boyutlu tartışmaları beraberinde getirmiştir. Bu tartışmaların, eğitsel, psikolojik, ekonomik, sosyal, cezai ve diğer pek çok boyutu kapsaması, "çocuk suçluluğu" alanına büyük zenginlik kazandırmıştır (Delcea ve diğ., 2019; Merlo ve diğ., 2015). Örneğin hukuk gözüyle bakarsak, gezegenin ezici çoğunluğunda 18 yaş altı bireyler "çocuk" olarak tanımlanmakta/değerlendirilmekte ve suça sürüklenme durumunda çocuk mahkemelerinde yargılanmaktadırlar (Petoft ve diğ., 2022). Bu yargılama sonucunda da, suça sürüklenen çocuklar sosyo-eğitim ve diğer cezai olmayan tedbirlerden yararlanabilmekte ya da tutuklanmaktadırlar (Kavanaugh ve Grisso, 2020).

Söz konusu hukuki bakış açısı, biyolojik, psikolojik, sosyal ya da gelişimsel herhangi bir paradigmayla tamamen tutarlı değildir. Örneğin gelişim araştırmaları, gelişimin tüm çocuklar için aynı seyirde ya da hızda ilerlemediğini sıklıkla vurgulamaktadır. Bir diğer deyişle, hukuki görüşün öngördüğü gibi tüm çocuklar 18

yaşından gün almaya başladıkları andan itibaren büyük bir gelişimsel atılım kaydedip sihirli bir şekilde bir yetişkin olarak o güne uyanmazlar (Shoemaker, 2017). Kronolojik yaşın bir ölçüt olarak kabul edilmesinin bir diğer zayıf yönü, örneğin zihinsel yetersizlik, işitme yetersizliği ve/veya otizm spektrum bozukluğu gösteren bireylerde bilişsel gelişimin akranlara kıyasla gecikmeli olabildiğinin göz ardı ediliyor olmasıdır ve bu durumda onların suç davranışlarını farklı değerlendirmek gerekecektir. Yasaların ise tipik gelişime göre belirlendiği görülmekte ancak suça süreklenen çocukların birçoğunda zihinsel yetersizlik ve ruh sağlığı sorunlarının yaygın olduğu unutulmamalıdır (Riggs-Romaine, 2022).

Bu durumla paralel bir diğer husus, pek çok ülkede çocuklara yargılama sırasında "avukattan feragat etme" hakkının tanınıyor olmasıdır. Burada, takvim yaşından yola çıkılarak tüm çocukların avukattan feragat etme hukuki kararını yorumlayabilecek, değerlendirebilecek ve kendisi açısından karar verecek bilişsel becerilere sahip olduğu öngörülür. Ne var ki, yukarıda da belirtildiği gibi, gelişim araştırmaları aynı takvim yaşındaki tüm çocukların bilişsel becerilerinin aynı olmadığını, suça sürüklenen pek çok çocuğun da bir avukata gereksinim duymasına karşın hatalı karar vererek avukattan feragat edebildiğini vurgulamaktadır (Sanborn ve Salerno, 2005; UNICEF, 2020). Yargılama aşamasında ailelerin çocuklarının yanında bulunmasının da çoğunlukla avantaj sağlamadığı, sıklıkla vekil reddi konusunda hatalı kararlar verdikleri bildirilmektedir (Warner ve Cleary, 2022).

Elbette tüm çocuklar için bireysel gereksinimlerine uygun olarak ayrı bir kanuni düzenleme yapılması, her çocuk için ayrı yaş sınırı belirlenmesi olanaksızdır. Diğer yandan tüm çocuklara tek tip muamelenin yapılması da sakıncalıdır. Bu çelişkili durum, çocuk suçluluğunu değerlendirmede farklı gözlerin de dâhil olduğu çok boyutlu bir değerlendirmeyi zorunlu kılmıştır. Bu nedenle çocuk suçluluğunun "önleme, koruma, müdahale etme, bildirme, koordinasyon, kurum gözetimine alma" aşamalarına farklı disiplinlerin katılımı söz konusudur (UNICEF, 2015). Nitekim çocuk suçluluğuyla mücadele eden bu yapıya "çocuk adalet sistemi" denmesi de bu yapının çok boyutluluğuna işaret etmektedir (Merlo ve diğ., 2015).

2.1. Çocuk Suçluluğunu Önleme

Çağdaş çocuk adalet sisteminin birincil ve en büyük amacı, pek çok faktörü ve sonucu içine alan, aynı zamanda pek çok nedene bağlı olan çocuk suçluluğunun temellerine inerek suça sürüklenmenin nedenlerini ortaya koymak ve bu nedenlerden yola çıkarak suç davranışını oluşmadan önleyerek genel nüfustaki toplam suçu azaltmaktır (Kaiser, 2023; Welsh ve diğ., 2010). Çocukluk döneminde suça sürüklenmenin nedenlerinin, eğitsel, biyolojik/genetik, psikolojik ve çevresel birden fazla faktörün ya da özelliğin birbiriyle karmaşık etkileşimlerinin sonucu olduğuna inanılmaktadır (Choi, 2022; Mallett, 2022; Storrod, 2022). Bu karmaşıklık, çocukların da çok yönlü önleyici müdahale gereksinimlerini doğurmaktadır. Neyse ki, bu gereksinimler uluslararası platformlarda "çocuk hakları" kapsamında değerlendirilmiş, pek çok ülkeyi kapsayan ulusal ve uluslararası sözleşmelerle anayasal boyutta güvence altına alınmıştır (Coşkun, 2021).

Söz konusu yasal güvencenin yanında, çocukların dünyaya geldiği ailelerde var olan bazı olumsuz koşullar çocukların üstün yararlarını tehdit edebilmektedir. Bu koşulların başlıcaları ailede alkol kullanım bozukluğu, uyuşturucu kullanımı, suç geçmişi, aile içi şiddet (bazı durumlarda çocuk şiddet faili olabilmektedir), psikiyatrik bozukluk ve/veya ebeveynlerden birinin yaşamını yitirmesi gelmektedir (Björkenstam ve diğ., 2016). Bu ailesel tehditlerin önemli bir bölümü günümüz olanaklarıyla kontrol altına alınamamaktadır. Nitekim pandemi, göç, ekonomik krizler ve savaşlar gibi faktörlerin etkisiyle olumsuz çocukluk yaşantıları edinmiş çocuk sayısı hızla artarken (Collishaw ve diğ., 2019), özellikle batı ülkelerinde yaşayan önemli sayıda dezavantajlı çocuğun maruz kaldığı olumsuz çocukluk yaşantıları dahi saptanamamaktadır (Bayındır, 2021; Bussemakers ve diğ., 2021; Kütük, 2021).

Çocuk suçluluğuna ve uzun dönemde yetişkin suçluluğuna giden yolda karşımıza çıkan önemli değişkenlerden biri, çocuğun maruz kalmış olabileceği olumsuz çocukluk deneyimleri ve erken anılardır (Karadağ ve Mermer, 2020; Williams-Butler ve diğ., 2022). Gözlerini dünyaya açan bir çocuk erken dönemde temel bakıcısının ilgisi ve şefkatine, anne sütü almaya ve 6. aydan itibaren ek gıda tüketmeye, barınmaya, kendini güvende ve emniyette hissetmeye, kısacası olumlu erken yaşantılara gereksinim duyar (Guralnick, 2011). Bunun yanı sıra yine dünyaya gelen her çocuk fiziksel, cinsel ve duygusal istismardan ya da ihmalden korunmaya, ebeveyn reddi ya da terki yaşamamaya,

kısacası her türlü olumsuz çocukluk yaşantılarından korunmayı hak eder (Williams-Butler ve diğ., 2022).

Olumsuz erken anıların erken çocukluk döneminde ortaya çıkardığı olumsuz etkiler arasında problem davranışlar gelmektedir (Bussemakers ve diğ., 2021). Bu olumsuz anıların yetişkinlik dönemine yansımaları ise, daha fazla oranda psikiyatrik tanı, yatarak tedavi (Björkenstam ve diğ., 2016), süreğen hastalık (Sanderson ve diğ., 2021), beyin gelişiminde ve bilişsel işlevlerde güçlük/zarar görme (Cicchetti, 2013), kendine zarar verme, intihar girişimi (Björkenstam ve diğ., 2016), 4 ila 12 kat daha fazla alkol kullanım bozukluğu ve uyuşturucu bağımlılığı (Felitti ve diğ., 1998) şeklinde kendini göstermektedir. Bu grubun ayrıca hem yetişkinlik öncesi hem yetişkinlikte daha fazla maddi güçlükle karşılaştığı da belirtilmektedir (Bussemakers ve diğ., 2021). Sonuç olarak, yaşamın ilk yıllarına dair olumsuz deneyimler ve bu deneyimlerin tetiklediği tüm bu olumsuz durumların kümülatif etkisi, erken yaşlardan başlayarak (Bussemakers ve diğ., 2021) ergenlikte ve yetişkinlikteki suç kariyerinin önemli bir yordayıcısı olarak karşımıza çıkmaktadır (Basto-Perreira ve diğ., 2022; Espinosa ve diğ., 2020; Levin ve Bokova, 2017).

Olumsuz erken anıların çocuk suçluluğu için bir risk oluşturmadığına dair de çalışmalar dikkat çekmektedir. Örneğin ABD örnekleminde yapılan güncel bir çalışma, boşanmanın ya da erken dönemden itibaren tek ebeveynle büyümenin çocuk suçluluğu açısından risk faktörü oluşturmadığını bildirirken (Jaconsen ve Zaatut, 2022), Hollanda örnekleminde yapılan güncel bir diğer çalışma tek ebeveyn ile büyümenin çocuk suçluluğu açısından risk faktörü oluşturduğunu ortaya koymaktadır (Kroese ve diğ., 2022). Bu noktada kültürel farklılıkların bir değişken (bu durumda çocuk suçluluğu) üzerindeki olası etkilerini değerlendirmek uygun gibi görünmektedir. Bu ayrıca bize, çocuk suçluluğu gibi karmaşık bir olgunun nedeninin erken anılar gibi tek bir değişkenle açıklanamayacağını da göstermektedir.

Çelişkili araştırma bulguları, İsveçli büyük bir araştırma grubunu, suça sürüklenmede etkili olabilecek faktörlerin büyük bir örneklemle sınandığı bir araştırmaya sevk etmiştir (Salganik ve diğ., 2020). Çok sayıda sosyo-demografik veriye ulaşan araştırmacılar, yoksul çocukların yaşam koşullarından ve yaşam öykülerinden yola çıkarak gelecekte suça sürüklenme, evsiz kalma, okul başarısızlığı ya da okul terki gibi olumsuz deneyimlerin öngörülüp öngörülemeyeceğine yanıt aramışlar, yaşam

dinamiklerinin düzenli olarak değişmesi ve tüm yaşantıların karmaşık etkileşimi nedeniyle böyle bir tahminin yapılamayacağı sonucuna varmışlardır. Benzer bir duruma kriminoloji kuramlarında de rastlanmakta, suça sürüklenmenin nedenselliğine ilişkin tahminlerde mütevazı bir başarı elde edildiği görülmektedir (Berg ve Schreck, 2021).

Tüm bu nedenlerle bir çocuğu değerlendirirken, risk faktörünün ya da özel gereksinimlerinin şiddetinin zamanla artıp azalabileceğini ya da aniden bambaşka bir risk faktörünün ortaya çıkabileceğini gözden kaçırmamak, risk faktörlerini yalnızca aile bireylerinin ruh sağlığı, suç geçmişi ve ekonomik durumu gibi faktörlerle sınırlı tutmamak, bu süreci dinamik bir süreç olarak görüp, çocuğu ve çocuğun içinde bulunduğu ekolojiyi güçlü ve zayıf yönleriyle birlikte çok boyutlu olarak değerlendirmek gerekir. Diğer bir deyişle, her çocuğun doğumunun ardından kendine özgü bir yaşam yolculuğunun başladığını bilmek, bu yaşam yolcuğunda özel gereksinimlerine uygun müdahaleleri yapmak gerektiğini göz önüne almak gerekir (Bussemakers ve diğ., 2019; Bussemakers ve diğ, 2021; McGill ve Stefurak, 2021; Pyor-Kawalski, 2013).

2.1.1. Erken Dönemde Önleyici Yaklaşımlar

1980'lere dek, başta ABD olmak üzere gelişmiş pek çok ülkede risk altındaki bebekler ve küçük çocukların özel gereksinimlerine odaklanan müdahale programlarına yaygın olarak rastlanmamaktaydı. Bu yaklaşım, büyük ölçüde erken gelişimin o dönemlerde yeterince önemsenmemesinden kaynaklı olup, erken dönem yaşantıların bireyin gelecekteki sağlığına ve suç kariyerine etkisinin ortaya konmasıyla birlikte müdahale programlarının gerekliliği genel kabul görmeye başlamıştır (Walsh ve diğ., 2011). Böylelikle devletler risk altındaki çocukların özel gereksinimlerine yönelik müdahale programlarına kamu kaynağı ayırmaya başlamış ve küçük çocuklar ile anne adaylarına yönelik geliştirilen müdahale programı sayısında ciddi artış gözlenmiştir (Guralnick, 2000; Yoshikawa, 1995).

80'li yıllardan bu yana uygulanan erken müdahale programları, 0-3 yaş çocuğu olan ailelerin ebeveynlik becerilerinin desteklenmesini, gebelik sürecinden itibaren anne babaların ihtiyaç duydukça bilgilendirilmesini, riskli ortamda büyüdüğü düşünülen çocuğun ikamet adresinin düzenli aralıklarla incelenmesini, çocuğun yetiştiği ortamdaki risk faktörlerinin mümkün olduğunca tespit edilerek ortadan kaldırılmasını, gerekli

durumlarda ailelere gıda, giyecek, para ve konaklama yardımı yapılmasını, genel olarak da, tüm süreç boyunca ailelere ya da bakım/gözetim verenlere eğitim, psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunmayı ve anne-çocuk etkileşimini geliştirmeyi içermektedir (Lee, ve diğ., 2012; May ve diğ., 2014; Nelson ve Mann, 2011; Yoshikawa, 1995).

Erken müdahale programlarının uzun yıllardır süre gidiyor olması, uzun dönem etkilerinin değerlendirilmesini olanaklı kılmıştır. Etkililik çalışmalarında müdahale programlarından yararlanan çocukların suça sürüklenme riskinin ve çocuk suçluluğu içinde değerlendirilebilecek problem davranış sayısının önemli ölçüde ortadan kalktığı (Bringewatt ve Gershoff, 2010; Guralnick, 2011), lisede disiplin cezası alma riskinin azaldığı ve liseden mezun olma olasılığının anlamlı düzeyde arttığı (Reynolds, Temple, Robertson ve Mann, 2001) rapor edilmiştir. Bunlarla birlikte bu programlar yoluyla sağlanan ebeveyn desteğinin, çocuğun ihmali ve istismarı olarak değerlendirilebilecek öyküleri azalttığı (Gvwynne ve diğ., 2009) ve suça sürüklenmede bir risk faktörü olan düşük bilişsel beceriler üzerinde olumlu ve kalıcı etkilerinin olduğu (Pages, 2022) belirtilmektedir. Müdahale programlarından yararlanan aileler ise, programlardan kısa ve uzun dönemde olumlu kazanımlar elde ettiklerini bildirmişlerdir (Turnbull ve diğ., 2007). Bu noktada bir parantez açmak gerekirse, suçu önlemek suç mağduru sayısını da azalttığı için, ortaya çıkan toplumsal yarar hesaplanandan çok daha büyük olmuştur (Berg ve Schreck, 2021).

Erken müdahale programlarına ilişkin yüreklendirici sonuçların yanında, dünya gerçekleriyle yüzleştiğimizde, pek çok çocuk için söz konusu müdahalelere erişimin olanaklı olmadığını, dolayısıyla da duruma pembe gözlüklerle bakamayacağımızı belirtmek gerekir. Tabloyu daha da güçleştiren bir diğer etmen ise, dünya genelinde çoğu risk grubu çocuğun özel gereksinimlerinin belirlenmesi aşamasında dahi sınırlılıkların olmasıdır (Britto ve diğ., 2017). Ayrıca boylamsal araştırmaların olumlu sonuçlarına karşın, müdahale programlarının çocuk başına ortalama maliyetinin 58.000 Dolar olması (Dodge ve diğ., 2016), ABD başta olmak üzere çoğu batı ülkesinde tartışma yaratmakta, bazı siyasetçiler erken müdahale programlarının kamu kaynaklarının verimsiz kullanımına yol açtığını savunmaktadır (Walsh ve diğ., 2011).

Siyasi arenadan gelen söz konusu muhalefete karşın, bilim insanları erken müdahale programlarının kamuya ek maliyet getirmek bir yana, uzun dönemde harcanan

paranın çok ötesinde yarar sağladığını, suçu bir ölçüde önleyerek kamu kaynaklarından milyonlarca dolar harcanmasını önlediğini saptamışlardır (Cohen ve Piquero, 2009; Garcia ve diğ., 2019; Lee ve diğ, 2012; Knudsen ve diğ., 2006) Nitekim Washington eyaleti, erken müdahale programlarına harcanan kamu kaynaklarına gelen eleştirilerden yola çıkarak erken müdahale programlarının etkililiğini araştırmış, boylamsal araştırma sonuçlarına benzer şekilde ilgili programların eğitsel ve sosyal pek çok kazanım sağladığını, bu programlara harcanan her 1 dolar için kabaca 4 dolar kazanım elde edildiğini raporlamıştır (Washington State Institute for Public Policy, 2014).

Müdahale programlarına ilişkin olumlu sonuçlar elde edilmiş olsa da, toplumların zaman içerisinde geçirdikleri değişimler, erken müdahale programlarının da bu değişimlere uyum sağlayarak değişmesini/dönüşmesini gerektirmektedir. Nitekim yerel ve küresel boyutta yaşanan siyasi trendler, savaşlar, göçler ve benzer toplumsal olaylar, dezavantajlı çocuk ve risk faktörü sayısında çoğu kez artışa neden olmakta, bu durum da müdahale programlarının kapsamının ve içeriğinin özel gereksinimlere bağlı olarak değişimini zorunlu kılmaktadır. Bu ise daha fazla ekonomik kaynağa, nitelikli uzmana ve yeni ya da revize edilmiş müdahale programlarına ihtiyaç duyulmasına neden olmaktadır (Vail ve diğ., 2018). Örneğin güncel bir çalışmalarında, Gibson ve diğerleri (2022) küçük yaşlarda kuyu suyu tüketen çocukların kurşun maruziyeti nedeniyle zekâ düzeylerinin olumsuz etkilendiğini, zekâ düzeyi ile bağlantılı olarak da gelecekte suça sürüklenme riskinin ve/veya suçla ilişkili problem davranış sergileme riskinin arttığını saptamışlardır. Buradan hareketle şunu söyleyebiliriz: Erken döneme ilişkin yapılan müdahalelerde güncel araştırma bulgularının ya da gelişmelerinin göz önüne alınması, hiç şüphe yok ki programların kısa ve uzun süreli etkililiklerini olumlu yönde etkileyebilir (Reynolds ve diğ., 2017; Ryan ve diğ., 2013).

Dikkat edilmesi gereken diğer bir husus ise, risk grubunda yer alan çocuklara yönelik özel müdahaleleri, çocukların bir gelişimsel aşamadan diğerine geçişleri sırasında aynı kararlılıkla sürdürmektir. Örneğin Protzko (2015), 39 erken müdahale programının meta-analizini yürüttüğü çalışmasında, erken müdahale programlarıyla kazanılan bilişsel beceriler ile zekâ puanının iyi bir okul öncesi eğitim programı ile taçlanması ve risk faktörlerinden uzak bir okul öncesi dönemden yararlanılması yönünde sonuçlar bildirmiştir. Gerçekten de okul öncesi döneme sağlıklı bir geçiş yapılmadığında, erken müdahale programlarıyla elde edilen bilişsel kazanımlar yok olabilmektedir. Bu nedenle

özelleştirilmiş erken müdahale programını tamamlayan risk altındaki bir çocuğun iyi bir okul öncesi eğitime erişmesi ve risk faktörlerinden uzakta olması beklenir. Bu beklenti ise "gelişimsel süreklilik ilkesi" adıyla anılmaktadır (Mashburn, 2015; Reynolds ve diğ., 2010).

2.1.2. Suçu Önlemeye Yönelik Okul Öncesi Müdahaleler

Çocukların gereksinimleri her çocuk için kendine özgü olabildiği gibi gelişim dönemlerinden kaynaklı da ortaya çıkabilir. Yaşamın ilk üç yılını oluşturan erken dönemin tamamlanmasının ardından çocuklar okul öncesi eğitim çağına (3-6 yaş) girerler ve nitelikli bir okul öncesi eğitim programına erişmeye gereksinim duyarlar (Coşkun, 2021). Zira nitelikli bir okul öncesi eğitim programı diğerlerinin duygularını anlamlandırma, kendi duygularını paylaşma, kendini ifade etme, empati kurma ve çeşitli sosyal ortamlarda diğerleriyle etkileşime girebilme gibi olumlu etkiler ortaya koymaktadır (Manning ve diğ., 2019; Möller ve diğ., 2016; Ummanel, 2017).

Okul öncesi eğitimin etkisi yalnızca kişiler arası ilişkilerle sınırlı kalmamakta, kısa ve uzun dönemde ruh sağlığı üzerinde de koruyucu ve önleyici etkilerinin olduğu bildirilmektedir. Nitelikli bir okul öncesi eğitim programı ile sosyal beceriler, öz-düzenleme yetileri, sosyal yetkinlik üzerinde kazanımlar elde etmek, gelecekteki düşük akademik başarı, okul terki, madde kullanımı ve suça sürüklenme riskini önemli ölçüde azaltmaktadır (Jones ve diğ., 2015). Aynı olumlu etki çocukların kaygı (anxiety) ve saldırganlık düzeyleri üzerinde de görülmekte (Mian ve diğ., 2011) ve çocukların gelecekteki uyum ve yıkıcı davranış sorunları da önemli ölçüde önlenmektedir (Bornstein ve diğ., 2010). Bu olumlu kazanımlar özellikle suça sürüklenme açısından kız çocukları için daha büyük bir avantaj oluşturmaktadır (Garcia ve diğ., 2019; Garcia ve diğ, 2018).

Okul öncesi eğitimin kısa ve uzun dönemde sağladığı bu olumlu kazanımlar özellikle batı ülkelerinde okul öncesi eğitime verilen önemi artırmış, bu sayede yıllar içerisinde okul öncesi eğitime katılım yaygınlığı önemli ölçüde artmıştır. 2019 yılına ait verilere göre, OECD ülkelerinde üç yaş çocuklarda okul öncesi eğitim alma oranı %76.5'e, dört yaş çocuklarda %89.8'e, beş yaş grubunda ise %95.79'a ulaşmış ve neredeyse tüm çocukları kapsayacak şekilde yaygınlaşmıştır (OECD, 2022). OECD ülkelerindeki artışa benzer bir artış eğilimi Türkiye'de de dikkat çekmektedir. Milli

Eğitim Bakanlığı'nın 2020 verilerine göre, Türkiye'de 3-5 yaş çocukların okul öncesi eğitime katılımı %43.50'ye, beş yaş çocukların ise %71.22'ye ulaşırken (MEB, 2020), bu oranlar iki yıl sonraki sonuçlara göre sırasıyla %50.46 ve %83.41 olarak belirlenmiştir (MEB, 2022). Bu olumlu gidişata karşın okul öncesi eğitime katılım OECD ortalamasının önemli ölçüde altında kalmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2022-2023 eğitim/öğretim yılından itibaren okul öncesi eğitime ayrılan bütçede artışa gitmeyi ve okul öncesi eğitime katılımı önemli ölçüde artırmayı hedeflediğini de bu noktada eklemek gerekir (MEB, 2020).

Okul öncesi eğitime katılım yaygınlığına ilişkin OECD istatistikleri ne kadar ümit verici olsa da, bu eğitime katılım en yaygın orta ve üst sosyo-ekonomik gruplarda gözlenmekte, okul öncesi eğitime yoğun gereksinim duyan, gelecekte suça sürüklenme ve psikiyatrik tanı alma riski en yüksek olan sosyo-ekonomik dezavantajlı gruplardaki çocukların bu eğitim programlarına katılımı genel nüfusun anlamlı düzeyde gerisinde kalmaktadır (Archambault ve diğ., 2020; Chopra, 2016; Schober ve Spiess, 2013). Farklı toplumlardaki dezavantajlı çocukların okul öncesi eğitime erişmede karşılaştıkları birbirinden farklı engellerin olması, bu soruna evrensel bir çözüm üretmeyi güçleştirmektedir. Örneğin Çin'de okul öncesi eğitime erişim güçlüğü yaşayan risk altındaki çocukların ezici çoğunluğu kırsaldan kentlere gelen işçi ailelerin çocuklarıyken (Song ve diğ., 2014), Almanya'da tek ebeveynle büyüyen/yaşayan çocuklar (Schober ve Spiess, 2013), ABD'de büyük ölçüde Afro-Amerikalılar (Albritton ve diğ., 2019), Türkiye'de ise Suriyeli sığınmacıların çocuklarıdır (Torun-Yeterge ve diğ., 2019). Hindistan gibi milyonlarca dezavantajlı çocuğun yaşadığı bazı ülkeler ise bu sorunu çok daha geniş boyutta yaşamaktadır (Chopra, 2016).

Dezavantajlı çocukların okul öncesi eğitime erişimlerinin zorlu bir süreç olduğunu kabul etmenin yanında, bunun yalnızca süreç içerisinde bir basamak olduğunu da vurgulamak gerekir. Söz konusu erişimi sağlama sonrasında atılacak ikinci kritik adım, bu çocukların yararlandıkları erken müdahale programı ile okul öncesi eğitim programı arasında bağ kurmak, böylelikle okul öncesi eğitim programına sorunsuz bir geçiş sağlamaktır (Alvarez ve diğ., 2021; Gridley ve diğ., 2019; Khetani ve diğ., 2020). Burada "bağ kurmak" ile kastedilen uygulamanın amacı, okul öncesi eğitim çağına gelmiş çocuğun erken dönemde elde ettiği kazanımları korumak, okul öncesi eğitimde ortaya çıkabilecek yeni güçlükleri okul ile koordine bir şekilde saptayıp ebeveyn-okul

müdahaleleri ile birlikte bu sorunlara uygun çözümler üretmek ve nihai hedef olarak bu çocukları okula hazırlamaktır (Alvarez ve diğ., 2021; Gridley ve diğ., 2019).

Yukarıda ifade edilen çerçeve plan ile erken müdahale programından yararlanmış çocukların okul öncesi eğitime daha az problem davranış ya da daha az dezavantajla gelmesi ve okul öncesi eğitim sırasındaki yeni problemlere çözüm aranması beklenebilir hedeflerdir. Bir kez daha hatırlatmak gerekir ki, dezavantajlı çocukların çok azı erken müdahale programlarından yararlanmaktadır. Bu nedenle pek çok risk grubu çocukta gözlenen problem davranışlar okul öncesi dönemde gün yüzüne çıkmaktadır. Okul öncesi dönemde en sık gözlenenler arasında dürtüsellik, kaygı, saldırganlık, dikkat eksikliği, hiperaktivite, uyum ve duygu düzenleme güçlükleri gelmektedir (Gilliam ve diğ., 2016; Ritblatt ve diğ., 2017).

Okul kaynaklı olmayan bu problemlerin yanı sıra okul öncesi eğitime erişebilen dezavantajlı çocukların yaşadığı bir diğer güçlük eriştikleri okul öncesi eğitim programlarında gözlenen yapısal sorunlardır. Örneğin dezavantajlı çocukların devam ettiği okullarda eğitim kadrosunda nitelik (Manning ve diğ., 2019) ile bütçe/materyal sınırlılıklarına (Chopra, 2016) sıklıkla rastlanmakta, bu programlar çocukların özel gereksinimlerine odaklanmamakta (Molla ve Nolan, 2019) ve çocukları, problem çözme becerilerini destekleyici bir yaklaşımla yetiştirmemektedir (Ramirez-Ucles ve diğ., 2018). Söz konusu eğitim sisteminden kaynaklı sorunlar da dezavantajlı çocukların okul öncesi eğitimi sırasında ortaya çıkan problemlerini saptamayı, bunlara uygun çözüm üretmeyi ve çocuğu okul çağına hazırlamayı güçleştirmektedir. Bu nedenlerle de sosyo-ekonomik dezavantajlı çocuklar nitelikli okul öncesi eğitim programlarına erişen orta ve üst sosyo-ekonomik grupta yer alan akranlarıyla rekabet edememektedir. Sonuç olarak da, dezavantajlı çocukların maruz kaldığı tüm bu eşitsizlikler, okul öncesi ortaya çıkan pek çok sorunun okul çağına taşınmasına neden olmaktadır (Archambault ve diğ., 2020; Manning ve diğ., 2019).

2.1.3. Suçu Önlemeye Yönelik Okul Çağı Müdahaleler

Tüm çocuklar için okula geçiş önemli ve kritik bir viraj olmakla birlikte, dezavantajlı çocuklar için bu geçiş suça sürüklenme gibi faktörler nedeniyle daha kritik ve çocukların çok yönlü özel gereksinimlerini karşılama nedeniyle daha zorlayıcıdır

(Curle ve diğ., 2016). Erken müdahale programı ve okul öncesi eğitim sürecini tamamlayan dezavantajlı çocukların bu programlardan elde ettikleri kazanımları sağlamlaştırarak kalıcı hale getirebilmeleri de olumlu okula geçiş deneyimleriyle yakından ilişkilidir. Nitekim formel eğitimle gündeme gelen akademik ve akademik olmayan tüm hedeflere ulaşmak ve önceki kazanımları okul sürecine taşımak ancak nitelikli bir okul ortamına erişim ile mümkündür (Reynold ve diğ., 2017). İlgili boylamsal araştırmalar, erken müdahale programlarından yararlanan çocukların düşük sınıf mevcudu ve yeterli fiziksel koşullar sunan sınıflarda eğitim görmeye başladıklarında ve sık okul değişikliğine maruz kalmadıklarında erken müdahale programlarından elde ettikleri kazanımları koruduklarını ve bunları güçlendirdiklerini göstermektedir (Mashburn, 2015; Ou ve Reynolds, 2010; Reynolds ve diğ., 2010).

Ne yazık ki yukarıda çizilen olumlu tablo, nitelikli erken müdahale ve okul öncesi eğitime erişimdeki güçlüklerden dolayı dezavantajlı çoğu çocuk için geçerli değildir. Dolayısıyla bu gruptaki pek çok çocuğun ilk eğitsel deneyimleri formel eğitimle başlamakta, buna paralel olarak olası özel gereksinimlere ilişkin emareler ilk olarak bu dönemde ortaya çıkmaktadır (Siddique, 2017). Burada ümit kırıcı olan nokta, bu gereksinimlerin ortaya çıkış kaynağının erken dönemde birtakım risklerin tespit edilip desteklenmemiş olmasıdır (Li ve Fischer, 2018).

Dezavantajlı çocukların okul çağında ortaya çıkan özel gereksinimleri, kendini ilk olarak akademik başarısızlıkla göstermekte ve bu durum tüm eğitim kademelerinde süregitmektedir (Li ve Fischer, 2018). Örneğin, tüm öğrencilere okul yaşamı boyunca yapılan başarı testlerinden ve OECD tarafından düzenlenen Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) gibi uluslararası testlerden ortalamadan düşük puan alan öğrencilerin büyük çoğunluğunu bu grupta yer alan çocukların oluşturduğu gözlenmektedir (O'Connel, 2019; Reardon, 2011).

Dezavantajlı çocukların okul çağında akademik başarısızlıkla ortaya çıkan bu ilk olumsuz emarelerini erken belirlemek ve bunlara özelleştirilmiş müdahaleler yapmak oldukça değerlidir. Burada en büyük görev okul idaresine, sınıf öğretmenine ve okul psikolojik danışmanına düşmektedir (Coşkun, 2021). Erkenden ortaya çıkan bu okul başarısızlığına alan uzmanlarınca uygun yöntemlerle ve koordineli bir şekilde müdahale edilmediğinde, dezavantajlı çocukların akranlarıyla arasındaki makas hızla açılmakta ve olası etiketlenmenin de etkisiyle uzun dönemde okul ile güçlü bağ kurabilmeleri, ders

dinleme motivasyonları ve okula aidiyetleri zarar görebilmektedir (Li ve Fischer, 2018; Ogel, 2007), Ayrıca akademik başarısızlık süreğen hale geldiğinde, okul başarısızlığını önce sık okul devamsızlığı, uzun dönemde ise okul terki izleyebilmektedir (Barrett ve Katsiyannis, 2015; Coşkun, 2021; Venkatesan ve Swarnalatha, 2013).

Çocuk suçluluğunun bir parçası olan okul devamsızlığı ve okul terki, dezavantajlı çocuklar için yalnızca akademik güçlüklerle sınırlı kalmamaktadır. Nitekim erkek çocukların okuldan uzak kalması ya da okulu terk etmesi sokakta çalışma, madde kullanımı ve suça sürüklenme riskini önemli ölçüde artırmakta, erken yaşlarda başlayan bu suç kariyeri uzun yıllar sürebilmektedir (Green ve diğ., 2019; Ogel ve diğ., 2005) Kız çocuklarının okul terki yaşaması durumunda ise özel gereksinimler nispeten farklılaşmakta, çocuk yaşta evlenme ve/veya çocuk yaşta anne olma riski ortaya çıkmaktadır. UNICEF ve Dünya Bankası (Worldbank) gibi uluslararası kuruluşlar ve ulusal sivil toplum örgütleri de tam bu nedenle kız çocuklarının okula devamı için büyük çaba sarf etmektedir (UNICEF, 2019; Worldbank, 2017).

Burada suça sürüklenmeye ilişkin önleyici ve koruyucu bir faktör olarak altı çizilmesi gereken kavram "güvenli okul" inşasıdır. Güvenli bir okul için ilk basamak, okul psikolojik danışmanlarının, öğretmenlerin ve okul idaresinin okuldaki çocuklarla güven telkin eden, kabullenici ve destekleyici ilişkiler kurmasıdır. Bu yapıda kurulan ilişkiler, dezavantajlı çocukların okul devamlılığını artırıp, çocukların başta okul ve ders başarısı olmak üzere özel gereksinimlerinin daha iyi belirlenmesine olanak tanımaktadır. Bu yaklaşımlar ayrıca dezavantajlı çocukların suça sürüklenmelerini önleyecek koruyucu, önleyici ya da tedavi edici bir eylem planı uygulanması gerektiğinde çocukların katılımını da artırıcı bir özellik taşımaktadır (Green ve diğ., 2019; Ögel ve diğ., 2005; Önal ve diğ., 2011).

Suçu önleme çalışmaları tek başına okulun görevi olmadığı ve okulun sınırlarını aşan bir sorumluluk sahası olduğu için, "güvenli okul" kavramı okul dışı aktörleri de içine alır. Bu okul dışı aktörler arasında çocukların aileleri, sosyal çevreleri, çocuğun içinde yaşadığı toplum ile okul çocuk polisi, çocuk mahkemesi hakimi, çocuk savcısı, çocuk hekimleri gibi kamu personeli bulunmaktadır (Astor ve diğ., 2011; Çalık ve diğ., 2011; Şahin, 2018). Örneğin ABD'de etkililiği tartışmalı olsa da, riskli davranışları bulunan çocuklar önleyici bir etkinlik kapsamında cezaevlerine götürülmekte, kendilerine cezaevi

mahkumlarını gözlemleme ve cezaevi savcısı gibi kamu personeli ile iletişim kurma olanakları sağlanmaktadır (Petrosino ve diğ., 2013).

Diğer aktörlerin okul sürecine dâhil edilmesi ve "güvenli okul" inşasının tamamlanması oldukça çetrefilli bir görevdir. Araştırmalara göre bunun ilk nedeni, okul uzman personelinin aile katılımını sağlama ve diğer kamu personeliyle işlevsel ilişkiler geliştirme noktasında yaşadığı mesleki donanım yetersizliğidir (LaRoque ve diğ, 2011). Türkiye'de de okul psikolojik danışmanlarıyla yapılan bir çalışmada benzer sonuçlar elde edilmiştir. Araştırmaya katılan okul psikolojik danışmanları mesleki bilgi ve beceri eksikliğinden kaynaklı olarak görev yaptıkları okullarda aile katılımını sağlama konusunda güçlük yaşadıklarını, lisans eğitimlerinin risk altındaki çocukların özel gereksinimlere yönelik önleyici ve koruyucu bir hizmet sunmasına olanak sağlayacak nitelikte olmadığını, hangi durumlarda okul dışı kişi, kurum ve kuruluşlarla koordinasyon sağlayacaklarını ve süreci nasıl işleteceklerini bilmediklerini beyan etmişlerdir (Çokamay ve diğ, 2017). Ruh sağlığı personelinde bu sorun yaygın olarak görülmekle birlikte, bu gereksinime yanıt olarak yakın geçmişte Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik lisans programlarına "Çocuk Hukuku" dersinin eklenmiş olması olumlu bir gelişme olarak dikkat çekmektedir (Yüksek Öğretim Kurulu, 2021).

Uzmanların aile katılımını sağlamakta zorlanmalarının bir nedeninin dezavantajlı çocukların bizzat aileleri olduğuna inanılmaktadır. Bunun nedenlerinin başında ise, bu grupta yer alan çocuklar ve ailelerinin farklı dil ve kültürel altyapılardan gelmeleri gösterilmektedir. Bu durum okul personelinin ailelerle sağlıklı iletişim ve işbirliği geliştirmesini güçleştirmekte, gerekli durumlarda personelin aileler ve kurumlar arasında bağları kurmalarını sekteye uğratabilmektedir (LaRoque ve diğ., 2011). Benzer dil ve kültürel özelliklere sahip ailelerin çocuklarını, kendi özelliklerine uygun ailelerin çocuklarını kaydettikleri okullara kaydetme eğilimleri ise, bir diğer sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Dezavantajlı çocuklar ve aileleri açısından bakıldığında da, bu profile dâhil çocukların aynı okullarda kümelenmesi söz konusudur. Bunun doğal sonucu ise, okul genelinde aile-okul personeli işbirliğinin zayıf olması ve bunun o okul ortamında bir anlamda bir gelenek olarak süregidiyor olmasıdır. Sağlıklı aile-okul işbirliğini sağlama motivasyonu düşük ailelerin yoğun olarak bir araya gelmesi de, sunulacak hizmetlerin kalitesini ve aile katılımını etkilemekte, bu durum da güvenli bir okul inşa etmeyi neredeyse olanaksızlaştırmaktadır (Li ve Fischer, 2017). Dezavantajlı çocukların

aynı okullarda kümelenmesi, aile-okul işbirliği güçlüklerinin yanında suça sürüklenmeyi önleme bağlamında da okul personelini zorlayabilmekte, bu noktada suça sürüklenmeyi önlemede alternatif çözüm yollarına gereksinim duyulmasına neden olmaktadır. Bu soruna çözüm yolu arayışları ise, okul çağında uygulanan müdahale programlarının filizlenmesine neden olmuştur (Green ve diğ., 2019).

Okul dönemi müdahale programlarının temel amaçları, dezavantajlı çocukların özel gereksinimlerini belirleme ve suça sürüklenme ile antisosyal davranışı önlemedir. Bu bağlamda ilk hedef dezavantajlı çocukların okul devamlılığını sağlamak ve okul terkini önlemektir. Bu kapsamda dezavantajlı çocukların ev ve sosyal çevre incelemeleri düzenli olarak gerçekleştirilmekte, bu incelemelerde çocukların özel gereksinimleri yüz yüze görüşmeler ve doğrudan gözlemlerle belirlenmektedir. İncelemenin hemen ardından çocukların belirlenen eğitsel, sosyal, sağlık ve ekonomik gereksinimlerine ya da ebeveynin madde kullanımı veya çevresindeki kişilere şiddet uygulaması gibi çevresel risklere yönelik eylem planları hazırlanmaktadır (Dodge ve diğ., 2015; Iachini ve diğ., 2016). Bu müdahale programları, örneğin Fast Track önleme programı, dezavantajlı çocuklar okuldaki eğitimlerini sürdürürken 1. sınıfla paralel olarak başlamakta ve 10. sınıftan mezun olana dek aralıksız sürmektedir.

Okul çağı müdahale programlarına ilişkin boylamsal çalışmalar, önceki gelişim dönemlerindeki programlarla benzer şekilde olumlu sonuçlar bildirmektedir. Buna göre bu tür programa katılım gösteren çocukların özel gereksinimlerinin belirli oranlarda karşılandığı, bu çocukların ergenlik dönemlerinde nispeten daha az okul terki, suça sürüklenme, antisosyal davranış ve madde kötüye kullanımı yaşadığı, yetişkinlikte de elde edilen bu olumlu kazanımların sürdüğü bulgulanmıştır (Conduct Problems Prevention Research Group, 2011; Dodge ve Conduct Problems Prevention Research Group, 2007).

Şunu da vurgulamak gerekir ki, önceki gelişim dönemlerinde yürütülen müdahalelerle benzer şekilde, özel gereksinimlere yönelik bu müdahalelerin 58.000 Dolar'ı bulan kişi başı maliyeti genel nüfusta yaygınlaşmasını ve dezavantajlı çocukların özel gereksinimlerinin karşılanmasını güçleştirmektedir (Dodge ve diğ, 2015). Bu dezavantajlar genel olarak risk ortamında büyüyen çocukların güvenli okullara erişememesine, nitelikli müdahale programlarından yararlanamamalarıyla ve sonuç olarak özel gereksinimlerinin karşılanmamasıyla sonuçlanmaktadır. Bunu takiben de, lise

eğitiminin tamamlanmaması ve yetişkinliğe geçişte istihdam sorunları yaygın olarak gözlenmektedir (Çokamay ve diğ., 2017; Ögel, 2007). Daha önce de belirtildiği gibi, güvenli bir okul inşa etmek ve dezavantajlı çocuklarla çalışarak onların yaşamına dokunabilmek okul personeli için oldukça zorlu bir görevdir. Tüm bu sınırlı olanaklara ve dezavantajlara karşın okulda tutulabilen ve istihdam edilen her dezavantajlı çocuğun büyük bir toplumsal fayda oluşturduğu unutulmamalıdır (Coşkun, 2021).

2.1.4. Yetişkinliğe Geçişte Suça Yönelik Önleyici Yaklaşımlar

On iki yıllık kesintisiz ve zorlunlu eğitimin bulunduğu Türkiye de dâhil olmak üzere, son 50 yılda dünya genelinde lise mezuniyeti oranlarında önemli bir artış meydana gelmiştir (Adler-Greene, 2019; Heckman ve LaFontaine, 2010). En istendik olan koşulun, dezavantajların kalkması, özel gereksinimlerin karşılanması ve hemen herkesin nitelikli bir lise eğitimini tamamlaması olsa da, nüfusun önemli bir bölümü hala zorunlu olan lise eğitimini kişisel ve çevresel nedenlerle tamamlayamamaktadır. Bu lise eğitim sürecini tamamlayamayan çocukların ise önemli bir çoğunluğunu dezavantajlı çocuklar oluşturmaktadır (Ogel, 2007; Snyder-Hall, 2018; Wodtke ve diğ., 2011).

Lise mezuniyeti olmayan dezavantajlı çocuklar yetişkinliğe geçişte vasıfsız ya da iş güvencesi olmayan işlerde yaygın olarak istihdam edilmekte ya da yaygın bir işsizlik sorunuyla karşılaşmaktadır (Zchirnt ve Fibbi, 2019). Yetişkinliğe geçişte oluşan bu tablo ise çocuklar açısından büyük bir kısır döngünün başlangıcı olmakta, yoksulluk süregitmektedir. Uzun yıllar süren ve kronikleşen yoksulluk ise bireylerin kaygı bozukluğu ile depresyon başta olmak üzere ruh sağlığı sorunlarını ve suça sürüklenme riskini önemli ölçüde tetiklemektedir (Farrington ve diğ., 2017; Karadağ ve Mermer, 2020; Ogel, 2007). Bu olumsuz tabloya ek olarak, işsizliğe bağlı her yıl önemli sayıda dezavantajlı kişi intiharı gerçekleşmektedir (Kaufman ve diğ., 2020). Bu noktada daha da üzücü olan ise, kişinin yaşamı boyunca baş etmekte zorlandığı yoksulluğun sonraki nesillere de giderek derinleşecek şekilde aktarılıyor olmasıdır (Jack, 2021).

Nesiller boyu ortaya çıkan bu kısır döngüyü kırmak, ancak önleyici ve koruyucu politikalar ile mümkündür. Her çocuğun özellikleri, hobileri, yetenekleri, koşulları ve dezavantajları benzersiz olduğu için, dezavantajlı çocukların özel gereksinimlerini de göz önüne alan nitelikli ve bireysel bir mesleki rehberlik desteğine erişmesi esastır. Nitekim

dezavantajlı çocukların üniversite kariyer hedefi belirleme ya da lise eğitimi sonrası meslek seçimi konusunda yaşadıkları güçlüğün önemli bir bölümü yeterli motivasyona sahip olmamaları ve nereden başlayacaklarını bilmemeleri kaynaklıdır (Hébert, 2018). Örneğin bazı dezavantajlı çocuklar etiketlenme endişesi ile farklı sosyal çevrelerde eğitim alma ya da eğitime devam etme konusunda tereddüt yaşamakta (Olszewski-Kubilius ve Corwith, 2018), bazıları da kısmen kişisel nedenlerle yeteneğini ortaya koyma endişesi yaşamaktadır (Rycraft, 2018). Bu endişelerin çocuklara en kolay erişebilen okul psikolojik danışmanlarınca ele alınması, dezavantajlı çocuklara gerekli eğitim, bilgilendirme, yönlendirme ve psikolojik desteğin sağlanması önemli bir soruna çözüm üretebilir niteliktedir (Milgram, 1991; Pillay, 2021)

Bazı dezavantajlı çocuklar için ise, sosyal ağlara sınırlı erişim olması gibi çevresel faktörler engel oluşturabilmektedir ki bu sınırlılık pek çok birey için yetişkinliğe geçiş ve istihdama erişimin önünde duvar olabilmektedir. Bu çocuklar için okul sırasında staj ve mezuniyet sonrası çalışma olanaklarının artırılması uygun bir okul rehberlik destek hizmeti olarak kabul edilebilir (Coşkun, 2021).

2.2. Çocuk Suçluluğunda Koruma Aşaması

İdeal bir evrende olması beklenen, suç fiilinin ve suç mağduriyetinin henüz oluşmadan önlenmesidir. Nitekim suç eylemi ya da gelişimi tehdit eden risk faktörü ortaya çıktıktan sonra çocuğa başarıyla müdahale etmek ya da onu korumak güçleşir (Shoemaker, 2017). Uygulamadaki güçlüklere karşın bu ilke doğrultusunda yürütülen önleyici çalışmalar da bir ölçüde meyvesini vermiş ve batı ülkelerinde başta şiddet suçları olmak üzere yetişkin suçları, suça sürüklenen çocuk öyküleri ve genel suç mağduriyeti istatistikleri önemli ölçüde azalmıştır (Pinker, 2011). Ne var ki son 60-70 yılda dünya genelinde yaşanan büyük nüfus artışı, suç oranlarındaki düşüşün suç sayısına yansımasına engel olmuştur (Caneppele ve Aebi, 2019; Velasquez ve diğ, 2020). Dolayısıyla suç faili ve suç mağduru sayısının halen beklenen hedeflerden yüksek olması, toplumda önleyici tedbirlere yeterince erişilemediğinin ve önleyici tedbirlerin yeterli oranda işlemediğinin önemli bir göstergesidir (UNICEF, 2019).

Şunu da belirtmek gerekir ki, en ideale yakın koşullar sağlanmış olsa dahi, çoğunluğu eğitsel ortamlarda uygulanan "önleyici tedbirlerle" tüm olumsuz yaşam

olayları kontrol altına alınamayacaktır. Yaşamın karmaşık doğası olağandışı gelişmelere her zaman açık kapı bırakır (Yolcuoğlu, 2009). Bazı çocukların özel gereksinimleri okul ya da eğitim ortamından bağımsız bir ortamda ani bir şekilde ortaya çıkabilir ve çocuğun tüm yaşamını etkileyebilir (Morrison, 2000; Rogowski, 2015). Örneğin bazı çocukların ebeveynlerinin yaşama veda etmesi gibi sonradan ortaya çıkan faktörlerin de etkisiyle gelişimleri ve güvenlikleri tehlike altında kalabilir, bazı çocuklar beklenmedik bir şekilde suç mağduru ya da suç tanığı olabilir, bazı çocuklar savaş gibi nedenlerle başka bir ülkeye göç etmek durumunda kalabilir, bazı çocuklar da herhangi bir yetişkinin yönlendirmesiyle/zorlamasıyla henüz 12 yaş altındayken çocuk suçluluğu girdabına yakalanabilirler (Masilo, 2018; Ryan ve diğ., 2013). Bazı çocukların yaşamış olduğu ya da yaşama olasılığının önemli ölçüde arttığı bu olumsuz kötü muamele, istismar ve ihmal öyküleri ise çocukları "korunması/özel gereksinimleri karşılanması gereken risk altındaki çocuk" sınıfına sokar (MEB, 2020). Nitekim bir çocuğun geçmişte olumsuz ve yıkıcı bir olayı tecrübe etmiş olması, gelecekte inşa edebileceği suç kariyeri ya da yeni mağduriyet öyküleri için büyük bir risk faktörü olmakta ve olumsuz deneyimler geri dönüşü olmayan hasarlar oluşturabilmektedir (Karataş, 2020; Ryan ve diğ., 2013; UNICEF, 2019). Bu durum da çocuğu olduğu kadar içinde yaşadığı toplumu da olumsuz etkilemekte (Shoemaker, 2017), kamu kurumlarının ve bir bütün olarak toplumun çocukları risk faktörlerinden korumaya kaynak harcamalarını gerektirmektedir (MEB, 2020; Webber ve diğ., 2013).

2.2.1. Çocuk Suçluluğunda Koruyucu Uygulamalar

Daha önce söz edilen önleyici müdahalelerdeki eğitsel yaklaşımların ağırlığından farklı olarak, "çocuğun korunması" süreci daha çok doğrudan ve sert sayılabilecek müdahaleler/tedbirler içermektedir. Bu nedenle "çocuğun korunması" uygulamaları kötü muameleye, ihmale ve istismara müdahaleyi içeren sosyal hizmet politikalarından bağımsız düşünülemez (Parton, 2011; Rogowski, 2015; Yolcuoğlu, 2009). Bir çocuğun "risk altında olduğunun" ya da "korunmasının" bildirilmesinin ardından uzmanlar konuyla ilgili doğrudan görüşmeler ve çocuğun sosyal çevresini de içine alan çok boyutlu araştırmalar gerçekleştirmektedir. Uzmanlar bu araştırmalar sonucunda çocuğun gelişimini tehdit eden risklere ya da özel gereksinimlerine yönelik olarak çocuğun kurum gözetimine alınması gibi koruyucu/destekleyici tedbirler önerebilmektedir. Türkiye'de

bu tedbirler, beklenilebileceği gibi Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından doğrudan uygulanabilmekte ya da ön değerlendirme ekibinin yönlendirmesiyle farklı kurumlarca yürütülebilmektedir (Bilgin, 2020; Şimşek ve Ocakçı, 2019; UNICEF, 2019; Yolcuoğlu, 2019).

Burada bir noktanın altını çizmek gerekir. Her ne kadar "koruyucu tedbirler" ağırlıklı olarak sosyal hizmet politikaları olarak değerlendirilip, ilgili müdahaleler ağırlıklı olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nca gerçekleştiriliyor olsa da (Çocuk Koruma Kanunu, 2005), hem batı ülkelerinde hem de ülkemizde "koruyucu" tüm müdahaleler pek çok kurum ya da kuruluşun katılımı ve koordinasyonuyla yürütülmektedir (Bilgin; 2020; Morrison, 2000; Webber ve diğ., 2013). Bu koordinasyon Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı öncülüğünde kurulmakta, Adalet Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve diğer kamu kurumlarına bağlı birimleri kapsamaktadır (Karataş ve Mavili, 2019; UNICEF, 2014). Koordinasyon sisteminin tüm bileşenleri de "çocuk adalet sistemi"ni oluşturmakta ve koordine bir şekilde "çocuğun korunması" hedefine ulaşılmaya çalışılmaktadır (Bilgin, 2020; Shoemaker, 1988; Topçuoğlu ve diğ., 2019).

"Çocuk adalet sistemi" ve koruyucu tedbirlere ilişkin kurulan bu koordinasyonun büyük bir zenginlik olduğunu kabul etmek gerekir. Nitekim pek çok kurum ve kuruluşun katılımı, çocukların korunmasına ve özel gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989) gibi uluslararası pek çok sözleşmenin ve Çocuk Koruma Kanunu (2005) gibi pek çok ulusal kanunun imzalanmasını kolaylaştırmıştır (MEB, 2020; UNICEF, 2015, 2019). Bu imzalar da çocukların eğitsel, psikolojik, sağlık, fiziksel, bakım ve barınma gibi gereksinimlerinin yasal güvencede olmasına olanak tanımış, "çocuğun korunması" evrensel bir yükümlülük haline gelmiştir. Bu sayede de çocukların korunması hedefine daha fazla kamu kaynağı, özen ve çaba ayrılmıştır (Rogowski, 2015; Şimşek ve Ocakçı, 2019).

Kamu kurumlarınca ve devletlerce yapılan düzenlemelerde akademik çalışmaların da önemli bir rolü olmuştur. Örneğin DSM içinde "Çocuğa Kötü Davranma/Boşlama Sorunları" başlığı altında "çocukların korunmasına ve özel gereksinimlerine" yer verilmiş, çocuğa cinsel sömürü, ebeveynlerin çocuğu boşlaması, çocuğun ruhsal sömürüsü gibi risk faktörlerine dikkat çekilmiştir (American Psychological Association, 2013). DSM gibi uluslararası kabul gören tanı el kitaplarında çocukların korunmasına yer verilmesi de, hedefe yönelik yapılan saha çalışmalarında ve akademik araştırmalarda yol

gösterici olmuştur. Bu çalışmalar sayesinde de dezavantajlı çocuklara yönelik yaklaşım farklı boyutlar kazanmıştır (Rogowski, 2015).

Dezavantajlı çocuklara yaklaşım değerlendirildiğinde, kamu kurumlarının "çocuğun korunması" hedefi ile "çocuğun üstün yararı" ilkesini beraber ele almak gerekir. Çocuğun üstün yararını kabaca tanımlamak gerekirse, kamu kurumlarının veya karar vericilerin aldığı kararlarda ve uygulamaya koyduğu işlemlerde öncelikle çocuğun maddi ve manevi yararının göz önüne alması, çocuğun zarar göreceği durumlardan mümkün olduğunca sakınılması ve özel gereksinimlerinin karşılanmasıdır (Coşkun ve Sarıca, 2019; Parton, 2019). Buradan hareketle, dezavantajlı çocukların korunması ana hedef, bu ana hedefe ulaşılmasını olanaklı kılan, dezavantajlı çocuğun süreç boyunca incinmemesi için izlenmesi gereken yol ya da yöntem ise "çocuğun üstün yararıdır" diyebiliriz (Demir, 2019).

Çocuğun üstün yararı ilkesinin uygulanabilmesi için, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve diğer kamu kurumlarında yaygın olarak gelişim ve ruh sağlığı alanında uzmanlaşmış personel istihdam edilmeye başlanmış ve çocuğun üstün yararı ilkesine ulaşılması yönünde tarihi bir adım atılmıştır (Buz ve diğ., 2015; Parlak ve Çelebi, 2019). Nitekim bu olumlu gelişmeler yalnızca istihdamla sınırlı kalmamış, çeşitli bakanlıklardaki çocuk dostu uygulamalar gündeme gelmiştir. Bu uygulamalara dair yapılan alan araştırmaları da, uzmanların istihdamının ve alanda çalışmalarının çocukların refahı ve ruh sağlığının korunması noktasında önemli kazanımlar elde edildiğini göstermektedir (Altındağ ve Sağlam, 2012; Coşkun, Sarıca ve Coşkun, 2019; Kırımsoy ve diğ., 2013; Kıyım, 2021; Sarıca ve Coşkun, 2020; Saruç ve Güneş, 2021).

Çocuk dostu uygulamaların olumlu sonuçlarını incelemek için koruma kararlarının alındığı Adalet Bakanlığı'na baktığımızda da olumlu sonuçlar görmekteyiz. Adalet Bakanlığı'nda uzmanların istihdam edilmeye başlanmasının ardından, boşanma, kişisel ilişki, evlat edinme gibi aile mahkemesi davalarında çocuk merkezli ve çocuk dostu bir uygulamaya geçilmiştir. Yeni çocuk dostu uygulamada, çocukların aile mahkemesi duruşma salonlarında dinlenmesi ve ebeveynlerinin yanında velayetleri hakkında görüş bildirmesi uygulaması büyük ölçüde son bulmuştur. Bu uygulamanın yerini, aile mahkemelerinde görevlendirilen uzmanların, adli sisteme dahil olan çocuklarla ve çocukların aileleri ile bireysel görüşmeler yapması, ardından sosyal

çevrelerini de inceleyerek çocuk hakkında çok boyutlu ve kapsamlı bir rapor hazırlaması, olası özel gereksinimlerinin tespit edilmesi almıştır (Coşkun ve diğ., 2019; Sütçü, 2021).

Yine adli alanda diğer bir çocuk dostu uygulama olarak; cinsel istismar mağdurlarının mahkeme huzurunda ve istismarcı ile aynı ortamda dinlenmesi uygulaması büyük ölçüde son bulmuştur. Bu uygulamanın yerini Adli Görüşme Odaları almış, cinsel istismar mağduru çocuklar sanıktan ve mahkemeden uzak bir odada bir uzman tarafından dinlemeye başlamıştır (Sarıca ve Coşkun, 2020). Adli sistemdeki tüm bu çocuk dostu düzenlemeler de, beklendiği gibi çocukların adli sistemde örselenmelerini azaltmıştır (Bracewell, 2018; Sarıca ve Coşkun, 2020). Üstelik bu tür yeni çocuk dostu uygulamaların yararları çocuklarla sınırlı kalmamıştır. Çocukların mahkeme baskısından uzakta beyanlarının alınması daha sağlıklı görüş bildirmelerini sağlamış ve ve adli yargı süreci de isabetli karar verme noktasında bundan olumlu etkilenmiştir (Ernberg ve diğ., 2018).

Adli sistemde görev yapan uzmanların temel görevi adli sisteme boşanma, cinsel istismar ve diğer nedenlerle dâhil olan çocukların en az örselenmeyle adli sistem dışına çıkması olsa da, bununla sınırlı değildir. Dezavantajlı çocuklarla görüşmeler yapan ve haklarında raporlar hazırlayan uzmanlar, görüşme yaptıkları çocuklar hakkında özel gereksinimlerine yönelik koruyucu ve destekleyici tedbirler talep önerebilmekte, önerdikleri bu tedbirler de mahkeme hakimliğinin talebiyle diğer kamu kurumları aracılığıyla yerine getirilebilmektedir (Nuhoğlu ve Demiröz, 2020). Bu tedbirler sayesinde de, çocukların mağdur, tanık ya da parçalanmış ailenin çocuğu olarak bir kez girdiği adli sisteme yeniden girmesi önlenmeye çalışılmaktadır (Altındağ ve Sağlam, 2012).

Uzmanların risk altındaki çocuklar için önerdiği tedbirler, Çocuk Koruma Kanunu'nda da yer verilen danışmanlık, eğitim, sağlık, bakım ve barınma tedbirleridir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005; MEB, 2016). Örneğin çocuklarda derse güdülenme yetersizliği, okul devamsızlığı, ebeveyn çatışmaları ve uyum problemleri tespit eden uzmanlar danışmanlık tedbiri isteyerek çocuğu Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na ya da Milli Eğitim Bakanlığı'na yönlendirebilmektedir. Tedavi edilmesi gereken fiziksel ya da ruhsal gereksinimi tespit edilen ya da gereksinim emarelerine rastlanan çocuklar hakkında ise "sağlık tedbiri" kapsamında Sağlık Bakanlığı'nın tanı ve tedavi sağlaması beklenmektedir. Ayrıca görüşmelerde okula devam etmediği ve okul terki yaşadığı

gözlenen çocuklar "eğitim tedbiri" kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı'na bildirilmekte, çocuğun bakım ve barınma gibi temel gereksinimlerinin yerine getirilmediği durumlarda ise, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile kurulan işbirliği ile "Bakım" ve "Barınma" tedbirleri uygulanabilmektedir (Balcı, 2019; Bilgin ve Yetimoğlu, 2018; Karataş ve diğ., 2020).

Benzer bir süreç diğer bakanlıklarda çalışan uzmanlar için de geçerlidir. Örneğin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bildirilen ya da başvuru ile gelen bir çocuk hakkında rapor hazırlayan bakanlık uzmanları öncelikle bakım ve barınma tedbiri gibi kendi sorumluluk sahalarındaki görevi yerine getirirler. Bu sorumluluğu yerine getirdikten sonra, çocukların özel gereksinimlerine uygun olarak eğitim, sağlık ve danışmanlık tedbiri de önerebilirler. Diğer bakanlıkların görev sahasında bulunan bu tedbirlerin uygulanması noktasında da, ilgili çocuk mahkemesi hâkiminden ya da savcısından yardım talep edebilirler (UNICEF, 2014).

Burada bir noktayı gündeme getirmekte yarar vardır. Çocukların korunması konusunda kurumların koordinasyonunun bir kez kurulmuş olması yetmez. Zira insan yaşamının dinamik doğası gereği çocukların korunması hedefinin yeni koşullara göre değişebileceği unutulmamalıdır. Her yıl çocuklar dünyaya gelmekte, bunların bir kısmı farklı nedenlerle risk grubunda yer almakta, yeni özel gereksinimler oluşmakta ve her yıl deneyimsiz yeni kamu personeli iç gücüne katılmaktadır (Broadhurst ve diğ., 2009; Wells, 2019; Yolcuoğlu, 2009). Bu nedenle kurumlar ve kuruluşlar arası işbirliği yetmemekte, sürekliliği olan ulusal bir eylem planı ya da koordinasyon stratejisi, gereklilik bir yana bir zorunluluk haline gelmektedir. Nitekim Türkiye'nin de koordinasyon stratejisi bu gereksinim üzerine doğmuştur (UNICEF, 2014). Türkiye'deki dezavantajlı çocuğun korunmasına ilişkin oluşturulan koordinasyon stratejisine Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1.*Türkiye'nin Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Stratejisi*

1) Erken müdahale alanı: duyarlılık tarama	Hedef: Özel gereksinimleri fark eden kamu çalışanlarının bildirmesini sağlama
2) Erken uyarı alanı: risk tarama	Hedef: Kamudaki uzmanlarla taramalar yaparak özel gereksinimleri tespit edebilme
3) Erken uyarı alanı: risk değerlendirme	Hedef: Taramaları değerlendirecek "ön değerlendirme" ekipleri oluşturma
4) Hizmetin yaygınlaşması	Hedef: Erken uyarı alanının toplumda benimsenmesini sağlamave yaygınlaştırma
5) Çocuk koruma sistemine giriş alanının düzenlenmesi	Hedef: Risk altındaki çocukların başvurularını alacak gruplar oluşturma
6) Tedbirler alanı-tedbire karar verilen alan	Hedef: Çocuk hakkında uygun koruyucu tedbiri belirleme ve karar alınmasını sağlama
7) Tedbirler alanı-tedbirlerin uygulandığı ve denetlendiği alan	Hedef: Alınan koruyucu tedbirlerin nitelikli bir şekilde uygulanmasını sağlama
8) Çocuk koruma sisteminin il ve ilçe koordinasyonu alanı	Hedef: İl ve ilçe genelinde tedbirlerin takibini sağlama, kurumlar arası eşgüdümü artırma
9) Çocuk koruma sisteminin genel yapısı	Hedef: Çocuk Koruma Kanunun uygulanmasında disiplinlerle işbirliği kurma
10) Stratejik planın uygulanması ve uygulamanın izlenmesi	Hedef: Çocuk koruma adına alınan tüm kararların uygulanmasını sağlama

2.2.2. Çocuk Suçluluğunda Koruyucu Uygulamalarda Yaşanan Güçlükler

Türkiye'de Çocuk Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 2005 yılından bu yana çocukların korunması adına atılan adımlar ve dezavantajlı çocuklar için oluşturulan bu koordinasyon stratejisi elbette ümit vericidir. Bunun yanında batı ülkelerinin nispeten daha köklü "çocuk koruma politikaları" geçmişi düşünüldüğünde (Albes, 1975; Dow, 1995; Peckover, 2014), Türkiye'de Çocuk Koruma Kanunu'nun 2005 yılında yürürlüğe girmesi ve çocuk koruma koordinasyon stratejisinin 10 yıldan az bir geçmişinin olması önemli bir dezavantaj olarak göze çarpmaktadır (UNICEF, 2014). Zira bu durum çocuk koruma uygulamalarının her aşamasında önemli sorunlara ya da işlevsizliklere neden olmakta, çocukların korunması, özel gereksinimlerinin karşılanması ve bir sonraki basamak olan suç kariyeri açısından önemli problemler doğurmaktadır (Acar ve diğ., 2018). Örneğin batı ülkelerinde cinsel istismar mağduru çocukların adli görüşme

odalarında dinlenmesi uygulaması 50 yıldan uzun bir geçmişe dayanırken, Türkiye'de bu uygulamaya 2017 yılında geçilmiştir. Dolayısıyla Türkiye'de kısa bir geçmişi olan bu uygulamanın tamamen içselleştirdiğini ve sorunsuz işlediğini söylemek güçtür (Çağlar ve Türk, 2019; Sarıca ve Coşkun, 2020). Benzer sorunlara diğer bakanlıklarda da rastlanmakta, nispeten yeni sayılabilecek uygulamalar olan danışmanlık ve sağlık tedbirlerinin uygulanmasında pek çok güçlüğün yaşandığı bilinmektedir (Acar ve diğ., 2018; Çalışkan, 2019).

Türkiye'ye özgü bu sorunların yanı sıra çocuk koruma uygulamalarında ve stratejilerinde evrensel düzeyde yaşanan güçlükler de dikkat çekmektedir. Bunların başında kurumlar arası koordinasyonu sağlama gelir (Peckover ve Golding, 2017). Kurumların sorumluluk alanlarının bazen iç içe geçmesi, hangi personelin, hangi görevi, ne zaman ve nasıl yerine getireceği konularında anlaşmazlıklara neden olması, çocuk koruma alanında görülen yaygın sorunlardan biridir (Rose, 2011). Bu çatışma kaynaklarına, çocuk koruma alanında çalışan uzmanların lisans eğitimi ve çalıştıkları kadroların farklılıkları (Abbott ve diğ., 2005; Frost ve Robinson, 2007), kanunlarda ve yol haritalarında rollerin keskin bir şekilde belirlenmemiş olması (Moran ve diğ., 2007), çocuk koruma uygulamalarının yalnızca dezavantajlı çocukları değil onların madde kullanımı geçmişi ve suç öyküleri olan ailelerini de kapsaması (Peckover ve Golding, 2017) ve alan çalışanları arasındaki güç savaşları da (Rose, 2011) katkıda bulunur.

"Çocuk koruma" uygulamalarının veya stratejilerinin işlememesindeki bir diğer faktör ise, dezavantajlı çocuklarla temas eden uzmanların ve uzmanların bağlı olduğu kurumların tutumu ya da motivasyonudur. Nitekim kanunlar/yönetmelikler ve bunları yürütebilmek için gerekli bütçeler olsa da, sunulan hizmetin kalitesi alan çalışanlarına bağlıdır. Bu noktada ne yazık ki hizmet kalitesi ya da uzmanların olası ihlalleri ile ilgili ciddi bir yaptırım mekanizmasından bahsedebilmek söz konusu değildir (Pearce, 2014). Bunun en yıkıcı sonuçlarını bakım ve gözetim sorumluluğunu kurumların yüklendiği dezavantajlı çocuklarda görmek mümkündür. Örneğin kurum gözetiminde büyüyen dezavantajlı kız çocuklarında erken yaşta gebelik, fuhuşa sürüklenme ve suç kariyeri görülmektedir (Barn ve diğ., 2005; Coy, 2008). Benzer şekilde kurum gözetiminde büyüyen erkek çocuklarda da yaygın ihmal, istismar öyküleri ve suç kariyeri dikkat çekmektedir (Ress ve Selwyn, 2009). Bu olumsuz tablonun nedenlerini ortaya koyan nitel bir araştırmada, görüşme yapılan uzman katılımcılardan birinin "Hesabı sorulmayan

her taahhüt, dişleri olmayan bir bekçi köpeğine benzer" demesi dikkat çekici bulunmuştur (Jago ve diğ., 2011).

Çocuk koruma uygulamaları ve stratejilerinin işlevselliğini etkileyen bir diğer faktör ise, yaşam olayları ya da toplumsal değişimlerdir. Örneğin 2020 yılında baş gösteren Covid-19 pandemisi nedeniyle batı ülkelerinin önemli bir bölümünde okullar, poliklinikler ve diğer koordinasyon birimleri kapanmış, bu durum da dezavantajlı çocuklara erişme ya da hizmet sağlama anlamında önemli bir global krize neden olmuştur (Barlow ve McMillan, 2010; Jacob, 2020; Levin ve diğ., 2020). Yaşanan bu global kriz sonucunda da, dünya genelinde dezavantajlı çocuk sayısında önemli bir artış yaşanmış ve çocuklarda görülen risk faktörleri ya da özel gereksinimler daha da çeşitlenmiştir (Dhaliwal ve diğ., 2022; Nicoli ve diğ., 2022; Witte ve Kindler, 2022). Bu tablodan daha üzücü olan ise, Covid-19 pandemisi sırasında yaşanan dezavantajlı çocuk sayısındaki artışın birkaç nesil sonra doğacak çocukları bile etkileyecek olmasıdır (Dhaliwal ve diğ., 2022). Nitekim ebeveynlerin okul terki ve erken evlilik gibi öyküleri, davranış problemleri, ekonomik güçlükleri, cinsel istismarı ve diğer ihmal öyküleri sonraki nesillere daha kolay transfer olmakta ve bu sorunlar nesil etkisi ile kronikleşebilmektedir (Crocamo ve diğ., 2022; Katz ve Cohen, 2022).

Çocuk koruma kanunu uygulamalarında yaşanan güçlükleri ekonomik olanaklar çerçevesinde de tartışmak mümkündür. Her ne kadar koordinasyon kararlarında ve açıklanan stratejilerde tüm dezavantajlı çocuklara ulaşılması hedefi vurgulanıyor olsa da, sahadan gelen sonuçlar bundan farklıdır. Yapılan saha araştırmaları orantısız olarak az sayıda dezavantajlı çocuğa ulaşıldığını, önemli sayıda çocuğun ise özel gereksinimlerinin tespit dahi edilemediğini ortaya koymaktadır (Davies ve Hard, 2012; Pearce, 2014). "Çocuk koruma" mekanizmalarının nispeten daha köklü olduğu ABD'den örnek vermek gerekirse, ülke genelinde 3.3 milyon çocuğun ihmal, istismar ve kötü muameleye maruz kaldığının tahmin edildiği, ancak bunun yalnızca 780.000'inin saptanabildiği, sınırlı olanaklar nedeniyle de saptanabilenlerin çok azının nitelikli koruyucu ve destekleyici tedbire erişebildiği vurgulanmaktadır (Sinanan, 2011). Oluşan bu olumsuz tablo ise doğrudan ve dolaylı olarak alan çalışanlarına yansımakta, alan çalışanlarında motivasyon kaybına ve tükenmişliğe neden olmaktadır (Tavornima ve Clossey, 2017).

Koruma aşamasındaki bu güçlüklerin tamamının neticesi ise, teorik olarak önlenebilir pek çok risk faktörünün pratikte önlenememesi ve suç kariyeri basamaklarını

tırmanmaya başlayan çocuk sayısında artış olmasıdır (Shoemaker, 2017). Çocuğun suça sürüklenme noktasına gelmesi sonrasında da önleyici ve koruyucu tedbirler yerini farklı yaptırımlar ve politikalara bırakmak durumunda kalmaktadır.

2.3. Çocuk Suçluluğunda Suça Sürüklenme Aşaması

Çocukların bir uzmanlık mahkemesi olan çocuk mahkemesinde yetişkinlerden bağımsız ele alınması, yargılamalar sırasında gelişim özelliklerinin dikkate alınması tarihsel perspektifte yüz güldürücü ve önemli bir kilometre taşı olarak yer almaktadır. Günümüzde bir çocuğun çocuk mahkemesinde yargılanması normal veya olağan bir durum olarak değerlendirilse de, bu olumlu gelişmenin, onlarca yıl süren hak savunuculuğu mücadelesi ile kazanıldığı, batı ülkelerinde yüzyıldan az bir geçmişinin olduğu, çok uzak olmayan bir geçmişte çocukların "küçük yetişkinler" gözüyle yetişkin mahkemelerinde yargılandığı (Abbott, 1926; Fox, 1996; Mennel, 1972) unutulmamalıdır. Daha uç bir örnek vermek gerekirse, 2005 yılına kadar ABD'de çocuklar idam cezası ile yargılanmakta ve bu idam cezaları uygulanmaktaydı (Petoft, Abbasi ve Zali, 2022). Türkiye'de ise, ilk çocuk mahkemelerinin kurulmasının 1987 yılında gerçekleştiğini, çocuk mahkemelerinin ülke çapında yaygınlaşmasının ise 2005 yılından sonraki dönemde olduğunu vurgulamak gerekir (Erükçü ve Akbaş, 2012).

Her ne kadar çocuk mahkemeleri yeni sayılabilecek bir uygulama olsa da, akademik araştırmalar ve çocuk mahkemesinin olumlu sonuçlarının da katkısıyla, çocuk mahkemeleri toplum tarafından önemli ölçüde kanıksanmış ve yaygınlaşmıştır (Welsh ve diğ., 2010; Young ve diğ., 2017). Ne var ki, "suça sürüklenen çocukların gereksinimlerini karşılamak" veya "onları cezalandırmak istemek" arasında toplumda, bürokraside ve bilim çevrelerinde bitmeyen bir gerilim olduğunu hatırlatmak gerekir. Çocuk mahkemelerinin hem batıda hem de Türkiye'de yeni sayılabilecek bir uygulama olmasından da kaynaklı ortaya çıkan bu gerilim ise, çocuk adalet sistemindeki işleyişi etkilemeye günümüzde de devam etmektedir (Erükçü ve Akbaş, 2012; Shoemaker, 1988, 2017).

Çocuk suçluluğunda "cezalandırma ve "koruma/gereksinimlerini karşılama" açısından farklı bakış açılarının tartışmaları ve bu bakış açıları arasında bir gerilim olsa da, bir noktanın daha altını çizmek gerekir. Yeni uygulamalarla başta yargılama süreci ve

yargılama kararları olmak üzere suça sürüklenen çocuklar açısından önemli farklılıklar ve önemli kazanımlar söz konusudur. Örneğin yetişkinler adli yargılama sırasında "sanık" sıfatıyla yer alırken, 12 yaş altında suç öyküsü yaşayan çocuklar "korunmaya muhtaç çocuk", 12-18 yaş aralığındaki çocuklar ise "suça sürüklenen çocuk" terimleriyle adli süreçte tanımlanmaktadır. Çocuklarla ilgili tüm işlemler ise bir uzmanlık mahkemesi olan çocuk mahkemelerinde yürütülmektedir (MEB, 2020; UNICEF, 2019).

Suça sürüklenen çocuklarla ilgili farklılık ise yalnızca isimlendirmeyle de sınırlı kalmamaktadır. Yetişkin suçluluğu mahkemelerde daha çok "suç ve ceza" ekseninde ele alınmaktayken; çocuk suçluluğuna, özel gereksinimleri karşılama, onarıcı adalet ve rehabilitasyon sağlama amaçlı bir değerlendirme süreci bünyesinde yaklaşılmaktadır (Bergseth ve Bouffard, 2012; Young ve diğ., 2017). Bu değerlendirme süreçlerinin sonucunda da, suçlu yetişkinlere çoğunlukla ceza yaptırımları uygulanırken, suça sürüklenen çocuklara daha çok özel gereksinimlerine yönelik tedbirler uygulanmakta, onarıcı adalet sayesinde yeniden suça sürüklenmesi önlenmeye çalışılmaktadır (Alduraywish, 2021; Eryalçın ve Duyan, 2021; Pennington, 2015). Çocuk mahkemeleri de bu hedefe yönelik düzenlenmiş, sosyal çalışmacı gibi uzmanların da görüşlerinin dâhil edildiği, özel gereksinimlere yönelik çocuk dostu yaptırımların uygulandığı çok boyutlu bir yapı haline dönüşmüştür. Bu nedenle çocuk mahkemesi denince akla gelen ilk şeyin tedbirler olması şaşırtıcı değildir (Hultman ve diğ., 2020; Welsh ve diğ., 2010).

2.3.1. Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Tedbirler

Özellikle son 30 yılda bu soruya yanıt arayan pek çok çalışma yapılmış olsa da (Schwalbe ve diğ., 2012), herhangi bir modelle kimin, ne zaman, nerede, hangi suçu, hangi gerekçeyle işleyeceğini isabetli bir şekilde tahmin edebilmek neredeyse olanaksızdır (Salganik ve diğ., 2020). Şunu vurgulamak gerekir ki, gelecekteki olası bir suç davranışını en iyi öngören değişken geçmişte ortaya çıkmış suç davranışlarıdır (May ve diğ., 2014). Bu nedenle suça sürüklenme öyküsü nedeniyle ilk kez yargı sisteminde görünür olan çocuklar hakkında özel gereksinimlerine uygun tedbirler almak ve işlevsel bir şekilde bu tedbirlerin uygulanmasını sağlamak hayati önem taşır. Zira suça sürüklenen çocukların özel gereksinimlerine yanıt veren ve başarıyla uygulanan bu tedbirler

çocukların gelecekteki suç davranışlarının önündeki duvardır (Gong, 2022; Zhang ve diğ., 2011).

Türkiye'deki Çocuk Koruma Kanunu'na (2005) baktığımızda da, suça sürüklenen çocukların yeniden suça sürüklenmesini önlemeye yönelik tedbirlerin olduğunu ve bu tedbirlerin altının önemle çizildiğini görmekteyiz. Çocuk Koruma Kanunu'nda (2005) yer alan bu tedbirler, dezavantajlı ve henüz suça sürüklenmemiş çocuklarda olduğu gibi danışmanlık, sağlık, barınma, bakım ve eğitim tedbiri olmak üzere beş ana başlıkta ele alınmaktadır. Genel olarak dünya uygulamalarına da baktığımızda bunların benzer başlıklarda ele alınabileceğini görmekteyiz (May ve diğ., 2014; Shoemaker, 2017; Young ve diğ., 2017).

2.3.1.1. Çocuk Suçluluğunda Danışmanlık Tedbiri Uygulamaları

Suça sürüklenen çocuklara yönelik tedbirlerden en yaygın olarak başvurulanı danışmanlık tedbiridir (Saruç ve Kayma-Güneş, 2014). Danışmanlık tedbiri, suça sürüklenen çocuklara eğitimleri, gelişimleri ve psikolojik durumları, kısacası özel gereksinimleri ile ilgili yardım sağlamayı, çocukların ailelerine de çocuk yetiştirme konusunda rehberlik sunmayı içerir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005). Türkiye'de danışmanlık tedbir kararları, çoğunlukla okul psikolojik danışmanları tarafından yerine getirilmekte, bu kapsamda psikolojik danışmanlar suça sürüklenen çocuklar ve bu çocukların aileleriyle bireysel görüşmeler gerçekleştirmekte, çocuğun özel gereksinimine uygun danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunmaktadır (Resmi Gazete, 2017).

Türkiye'deki bu danışmanlık tedbiri uygulamalarının etkililiği ise soru işaretidir. Zira Türkiye'de 20 yıla yakın zamandır yürütülen bu danışmanlık tedbirlerinin yeniden suç işleme üzerindeki etkililiğine dair bir araştırma ya da veri bulunamamıştır. Nitekim Milli Eğitim Bakanlığı (2015) da okul psikolojik danışmanları için hazırladığı "danışmanlık el kitabında" bu probleme yer vermiş, okul psikolojik danışmanlarının çocuk suçluluğu, kriminoloji ve suça sürüklenen çocuklarla görüşme ile ilgili kuramsal ve pratik nitelikli bir hizmet içi eğitime gereksinim duyduğu vurgulanmıştır. Dolayısıyla yasal boyutta bir sorun görünmemekle birlikte uygulama boyutunda ne durumda olunduğunu açıklamak güçtür.

Batı ülkelerindeki ebeveyn eğitimi, aile terapisi ve bireysel terapi programlarını kapsayan danışmanlık tedbiri uygulamalarına baktığımızda ise, bu uygulamaların olumsuz bir etkisinin bulunmadığını (Littell ve diğ., 2009) ve yeniden suça sürüklenmeyi belirli bir oranda azalttığını görmekteyiz (Lipsey, 2009; May ve diğ., 2014). Ne var ki suça sürüklenmenin azalması etkisi, danışmanlık tedbirinden yararlanan çocukların önemli bir çoğunluğunda görülmemektedir. Yeniden suça sürüklenmedeki bu azalma, ilk kez suça sürüklenen çocuklara uygulanan danışmanlık tedbirlerinde daha çok görülmekte ancak iki ya da daha fazla kez suça sürüklenen çocuklarda danışmanlık tedbiri etkililiği önemli ölçüde azalmakta ya da tamamen ortadan kalkmaktadır (Bergseth ve Bouffard, 2013; Rubak ve diğ, 2005).

Danışmanlık tedbirlerinin etkisinin sınırlı olması ise, suça sürüklenen çocukların büyük çoğunluğunun danışmanlık tedbiri oturumlarına gönüllü ve motive bir şekilde katılmaması ve bu oturumları "kanuni zorunluluk" olarak görmesinden kaynaklıdır. Nitekim danışmanlık oturumlarının başarısı gönüllü katılım ile doğrudan ilişkili olup, aksi durumda terapi etkisi büyük ölçüde zayıflatmaktadır (Henggeler ve diğ., 1997). Danışmanlık tedbiri uygulamalarının küçük bir grupta işlevsel olmasının bir diğer nedeni, suça sürüklenen çocukların yaygın olarak sergilediği anti-sosyal kişilik bozukluğu tanısıdır ki bu tanıya yönelik etkisi kanıtlanmış bir psikoterapi yöntemi bulunmamaktadır (Gibbon ve diğ, 2020).

2.3.1.2. Çocuk Suçluluğunda Sağlık Tedbiri Uygulamaları

Suça sürüklenen çocuklar hakkında en yaygın başvurulan ikinci tedbir sağlık tedbiridir (Saruç ve Kayma-Güneş, 2014). Sağlık tedbiri, suça sürüklenen çocuğun yeniden suça sürüklenmesine önlem olarak fiziksel ve ruhsal sağlığına yönelik profesyonel tedavi ve rehabilitasyon desteğinin sağlanmasıdır (Çocuk Koruma Kanunu, 2005). Bu tedbir de çoğunlukla Sağlık Bakanlığı tarafından, çocuk ve ergen ruh sağlığı polikliniklerinde sağlanan tanı ve tedavi ile gerçekleştirilmeye çalışılır (Karadağ ve Kolbüken, 2022).

Suça sürüklenen çocuklar ile yapılan boylamsal çalışmalar, sağlık tedbirinin ne derece önemli bir tedbir olduğunu göstermektedir. Örneğin örneklemini ilk suça sürüklenme öyküsünün üzerinden 3 yıl geçmiş 2000 çocuğun oluşturduğu bir çalışmada,

çocuklarda davranış problemlerinin, uyum bozukluklarının, ruh sağlığı sorunlarının, madde kullanımının ve bilişsel işlevlerde bozuklukların yaygın olduğu, hemen tüm katılımcıların bunlardan en az birinde güçlük yaşadığı sonucuna varılmıştır (Abrams ve Hyun, 2009). Benzer araştırma sonuçlarına Türkiye'nin de içinde bulunduğu pek çok ülkede de rastlanmış, bu araştırmalar suça sürüklenen çocuklarda yaygın olarak görülen ruh sağlığı problemlerinin ve bilişsel işlev bozukluklarının, yani özel gereksinimlerin altını bir kez daha çizmiştir (Bilginer ve diğ., 2019; Hammond, 2007; Ho ve Rocheleau, 2020; Penner ve diğ., 2011; Robertson ve diğ, 2004). Dolayısıyla suçun toplum sağlığına ve ekonomiye verdiği zarar düşünüldüğünde, suça sürüklenen çocukların gereksinimlerine doğrultusunda acil olarak tedavi edilmeleri gerektiği açıktır (Tarolla ve diğ., 2002). Bunun yanında Young ve diğerlerine (2017) göre, suça sürüklenen çocuklarda görülen duygudurum bozuklukları, kaygı bozuklukları, anti-sosyal kişilik bozukluğu, madde kötüye kullanımı gibi tanılara ve kendine/diğerlerine zarar verme gibi yüksek riskli davranışlara yönelik sağlık tedbirleri yeniden suç işleme üzerinde yeterince etkili değildir. Bu görüşler, revize edilmiş psikoterapötik hizmetlerin geliştirilmesi gereğini ortaya koyar niteliktedir.

Sağlık tedbirlerinin yeterince işlevsel olmamasının nedeni suça sürüklenen çocukların doldurduğu öz-bildirim formlarında gizlidir. Suça sürüklenen çocuklarda yaygın olarak ruh sağlığı sorunları görülmesine karşın, çocukların öz-bildirim formlarında bu ruh sağlığı sorunlarını inkar ettikleri ya da hafife aldıkları görülmektedir (Breuk ve diğ., 2007). Çocukluk ve yetişkinlik psikopatolojisi tedavisinin başarıya ulaşması için olmazsa olmaz kuralın "gönüllülük ve tedaviye hazır olma" olduğu düşünüldüğünde, suça sürüklenen çocukların tedaviye yeterli oranda yanıt vermemesi şaşırtıcı bir durum olarak değerlendirilemez (Kallert ve diğ., 2008).

2.3.1.3. Çocuk Suçluluğunda Eğitim Tedbiri Uygulamaları

Suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulanan bir diğer tedbir eğitim tedbiridir. Eğitim tedbiri, çocuğun yarıda bıraktığı eğitimini sürdürmesini, bir meslek edindirme kursuna ya da bir işe katılımını sağlama gibi tedbirleri içerir (MEB, 2020). Tanımda da görüldüğü gibi, eğitim tedbiri yalnızca eğitimden kopmuş bir çocuğun yeniden okula dönmesi değildir. Bu süreç, çocuğun gereksinimlerine uygun olarak eğitim programının

seçimini ve ortamının özel olarak düzenlenmesini, ayrıca yine ilgi, beceri ve motivasyonuna uygun bir mesleğe yönlendirilmesini içerir.

Suça sürüklenen çocuklara yönelik eğitim tedbirlerinin uygulanmasındaki amaç, kısa dönemde çocukların boş zamanlarını doldurmak ve problem davranışlarını azaltmak, uzun dönemde ise okul ya da mesleki eğitimini tamamlamalarını sağlayıp istihdam oranlarını artırmaktır (Morris ve Thompson, 2008). Suça sürüklenen çocukların da bir hayli boş zamanlarının olması (Farnworth, 2000; Hoare ve diğ., 2019; Newberry ve Duncan, 2019) ve bir meslekte çalışmaması ya da uzmanlaşmaması (Hawkins ve diğ., 1991; Schaeffer ve diğ., 2014; Staff ve diğ., 2010), suç sıklığının artmasına neden olan başlıca etmenler arasındadır.

Buradan hareketle başarıyla uygulanan eğitsel müdahalelerin yeniden suça sürüklenmeyi belirli ölçüde azaltabileceğini söylemenin yanında (Zhang ve diğ., 2011), bu konudaki alanyazının sınırlılığını da göz ardı etmememiz gerekir (Ho ve Rocheleau, 2020). Araştırmalar eğitim tedbiri uygulamalarının çok az suça sürüklenen çocukta yeniden suçu önleme hedefine ulaştığını ve suça sürüklenen çocukların çoğunun okullarını ya da meslek edindirme eğitimi sürecini tamamlayamadığını ortaya koymaktadır (Koerting ve diğ., 2013; Smeets, 2014; Snyder, 2015). Yerli alanyazında da benzer şekilde suça sürüklenen çocuklarda okul tamamlamamanın oldukça yaygın olduğu görülmektedir (Bülbül ve Doğan, 2009; Güler ve diğ., 2018; Kayma ve Gökler, 2021; Kurtuluş ve diğ., 2009).

2.3.1.4. Çocuk Suçluluğunda Bakım Tedbiri Uygulamaları

Çocuk mahkemelerinde uygulanan bir diğer tedbir kararı ise bakım tedbiridir. Bakım tedbiri, suça sürüklenen çocuğun bakımından sorumlu kişilerin bakım ve gözetimlerini yerine getirmemesi, ihmal, istismar ya da kötü muameleye sebebiyet vermesi durumunda çocuğun kurum korumasına ya da gözetimine alınması uygulamalarını içerir (MEB, 2016). Suç eylemlerinin yaygın olduğu mahallelerde uygulanan bu bakım tedbirleri (Huang ve diğ., 2016), yeniden suçu önlemek adına oldukça kritik önem taşır (Stevart ve diğ, 2008).

Suça sürüklenme öyküleri kronikleşmiş çocuklarla yapılan araştırmalarda, geçmişte yaşanmış ihmal, istismar, kötü muamele, şiddet öykülerine sıklıkla

rastlanmakta, bu araştırmalarda olumsuz yaşam öykülerinin suça sürüklenme üzerindeki etkisi önemle vurgulanmaktadır (Mennis ve diğ., 2011; Ryan ve diğ., 2013; Stewart ve diğ., 2008). Ayrıca bu olumsuz yaşam öyküleri yalnızca suça sürüklenmeyle yüksek korelasyon göstermemekte, benzer korelasyonlara madde bağımlılığı (Puetz ve McCrory, 2015), intihar (Taussing ve diğ., 2014), okul terki ve okul başarısızlığı (Toth ve Cicchetti, 1996) gibi çocuk değişkenlerinde de rastlanmaktadır.

Teoride nitelikli ve uygun zamanda uygulanan bakım tedbirlerinin bu karamsar tabloyu dağıtma ihtimali şüphesiz ki az değildir ancak pratikte bakım tedbirlerinin suça sürüklenmeyi engellemedeki etkisine baktığımızda olumlu sonuçlar bulmak güçtür (Çavuş-Bekçe ve Çalış, 2021; Van ljzendoorn ve diğ, 2011). Örneğin bakım tedbirleri arasında en geleneksel yöntem olan suça sürüklenen çocuğun koruma altına alınması ve devlete bağlı bir kuruma yerleştirilmesinin (Abbott, 1926) olumlu sonuçlarından çok olumsuz sonuçları göze çarpmaktadır. Diğer bazı araştırmalarda ise, kurumlarda çok sayıda suça sürüklenme öyküsü olan çocuklar ile dezavantajlı çocukların bir araya getirilmesinin yıkıcı sonuçlar doğurduğu (Atilola, 2012), kurumlarda yeterli güvenlik önlemlerinin alınamadığı ve ciddi güvenlik sorunlarının yaşandığı (Deb ve diğ., 2020), kurumda bulunan çocukların ruh sağlığı sorunlarının şiddetlendiği (Hermenau ve diğ., 2014) bildirilmektedir.

Devlete bağlı kurumlarda yaşanan bu güçlükler ile bakım tedbiri kararlarının işlevsizliği, konuya ilişkin yeni çözümler aranmasının önünü açmıştır (Çavuş-Bekçe ve Çalış, 2021). Bunlardan biri, yaklaşık 40 yıldır uygulanan ve nispeten kısa süreli randomize çalışmalar sonucunda da yüz güldürücü sonuçlar bildiren koruyucu aile modelidir (Smyke ve diğ., 2012). Bununla birlikte devlete bağlı kurumlarda yaşanan sorunların koruyucu ailelerde de yaşandığı belirlenmiş, küçük gruplarla elde edilen önemli başarılar büyük gruplara genellenememiştir, hatta bu araştırmaların ortaya koyduğu olumsuz sonuçlar olumlulardan çok daha fazla ön plana çıkmıştır (Cutuli ve diğ., 2016; Ryan ve diğ., 2010).

Koruyucu ailelerle ilgili yapılan bu çalışmalarda, koruyucu aileyle bir arada olan suça sürüklenen çocuğun benzer suç örüntülerinin olduğu mahallelerde yaşamaya devam etmesi, sık koruyucu aile ya da konut değiştirmesi, koruyucu ailenin suça sürüklenen çocuğun akrabalarından biri olması gibi olumsuz faktörlere sıklıkla karşılaşması gibi uygulamanın etkililiğini azaltan olumsuz durumlar göze çarpmaktadır (Huang ve diğ,

2016; Ryan ve diğ., 2010). Koruyucu aile uygulamalarının etkililiğine ilişkin boylamsal çalışmaların yokluğu da, bilimsel platformda ciddi bir eksiklik olarak dikkat çekmektedir (Ryan ve diğ., 2010).

2.3.1.5. Çocuk Suçluluğunda Barınma Tedbiri Uygulamaları

Çocuk mahkemelerinde uygulanan son tedbir ise barınma tedbiridir. Barınma tedbiri, barınma olanağı bulunmayan ya da barındığı yerde esenliği risk altında olan suça sürüklenen çocuklara uygun barınma koşullarının sağlanmasıdır (MEB, 2016). Barınma tedbiri kapsamında olan bu müdahaleler yatılı bakım evleri, personel güvenlikli acil durum barınakları ile konut kirası yardımını kapsar ve bu müdahale yapılırken çocuğun en az kısıtlanacağı yol izlenir (Ryan ve diğ., 2008). Bu tedbir Türkiye'de çoğunlukla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı birimler koordinasyonunda yerine getirilmektedir (Suğur ve Doğru, 2010).

Nedensellikle ilgili tartışmalar sürüyor olsa da (Fenelon ve diğ., 2018), çocuklara sağlanan barınma olanakları ile yeniden suça sürüklenmenin ilişkili olduğu uzun yıllardır bilinmektedir (Barker, 1954; Shaw ve McKay, 1942). Güncel araştırmaların sonuçları, bir çocuğun barınma gereksiniminin suç yaygınlığı olmayan bir çevrede karşılanmasının (Huang ve Ryan, 2014), suça sürüklenen çocuğun yeniden suça sürüklenme, psikiyatrik tanı alma ve gelecekte kronik hastalık yaşama olasılığını önemli ölçüde azalttığı yönündedir (Fenelon ve diğ., 2021; Vellardo ve diğ., 2021). Nitekim uluslararası kuruluşlar da barınma tedbirinin gerekliliğine sessiz kalmamış, çocukların barınma ihtiyacının karşılanmasının önemine Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde (1989) değinilmiştir. Türkiye'nin de imzaladığı bu uluslararası sözleşmeyle de "çocukların barınma olanaklarının sağlanması" temel bir çocuk hakkı olarak tanımlanmıştır.

Her ne kadar araştırmalarla önemi vurgulanmış ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'yle güvence altına alınmış olsa da, barınma tedbirinin ya da barınma hakkının sorunsuz bir şekilde uygulandığı iddia edilememektedir. Dünya genelinde ve batı ülkelerinde dezavantajlı nüfusta yaşanan büyük artışın da etkisiyle, barınma sorunları giderek daha da kronikleşmiştir (Newman ve Holupka, 2016). Örneğin ABD'de milyonlarca dezavantajlı çocuk barınma sorunundan etkilenirken ve bu çocuk sayısı her yıl artarken (Newman ve Holupka, 2016), dezavantajlı çocukların yalnızca küçük bir yüzdesi

"barınma tedbiri" uygulamalarından yararlanabilmektedir (Marshall ve diğ., 2022; Fenelon ve diğ., 2021).

2.3.2. Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Uygulamalardaki Güçlükler

Suça sürüklenen çocukların yeniden suça sürüklenmesini önlemeye yönelik belirlenmiş hedeflerin ve bu hedeflere ulaşılmasını sağlayacak tedbirlerin olması elbette çocuk suçluluğu açısından önemli bir kilometre taşıdır. Bununla birlikte, önceki bölümlerde de ortaya konduğu gibi, uygulanan bu tedbirlerin yeniden suça sürüklenme üzerindeki etkililiğine dair yüz güldürücü sonuçlar sınırlıdır (May ve diğ., 2014).

Ailelerin çocuk mahkemesi sürecine katılımının sınırlı tutulması da bunlardan biridir. Ailelerin çocuk mahkemesi duruşmalarına katılımı büyük ölçüde fiziksel bulunuşlukla sınırlı kalmakta, duruşmalarda daha çok suça sürüklenen çocuk ve çocuğun avukatı söz almakta ve bu beyanlar mahkemece ön planda tutulmaktadır (Pennington, 2015). Bu durum da mahkemede kararlar ve tedbirler alınırken ailenin çok sınırlı söz hakkının olmasıyla sonuçlanmaktadır (Pennington, 2017). Ailelerin mahkeme sürecine katılımın zayıf olması ise, ailelerin kamu kurumlarına olan inancını ya da güvenini olumsuz etkilemekte, tedbirlerin uygulanması sırasındaki motivasyonunu ve katılımını düşürmektedir. Ailelerin düşük motivasyonu da tedbirlerin yeterli ölçüde işlevsel olmamasına neden olmaktadır (Pennington, 2012; Tyler ve Jackson, 2014). Zira eğitim tedbiri ve danışmanlık tedbiri gibi uygulamalar aile katılımını zorunlu kılmaktadır (May ve diğ., 2014; Zhang ve diğ., 2011).

Suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulamalardaki bir diğer güçlük ise, sosyal çalışma görevlisi tarafından uygun görülen tedbirlerin çocuk mahkemesi hâkimliğince yerine getirilmemesidir. Saruç ve Kayma-Güneş (2014), Ankara'daki bir çocuk mahkemesi dosyalarını incelemiş ve 2010 yılı içerisinde uzmanlar tarafından önerilen tedbirlerin yalnızca %10'unun mahkeme tarafından uygulandığı sonucuna varmışlardır. İlerleyen yıllarda tedbir uygulanma oranlarının arttığı görülse de, %100 hedefine yaklaşıldığını söylemek olanaksızdır (Erbay ve diğ., 2015). Hem yerli (Bilginer ve diğ., 2019) hem de yabancı (Abram ve Hyun, 2009; Penner ve diğ., 2011) alanyazın suça sürüklenen çocuklarda yaygın ruh sağlığı problemlerini, madde kötüye kullanımını, yıkıcı davranış problemlerini ve bilişsel beceri eksikliğini işaret etmekte, işaret edilen özel

gereksinimler ise suça sürüklenen çocuklardaki intihar riskini artırmaktadır (Sailas ve diğ., 2006). Bu tedbirlerin gecikmesinin yalnızca sağlıkla ilgili sonuçlar içermediğini de unutmamak gerekir. Bir diğer örnek olarak, suça sürüklenen çocuklara uygulanan eğitim tedbirinin gecikmesi, çocukların okullara dönme ve eğitimini tamamlama olasılığını önemli ölçüde azaltmaktadır (Cavendish, 2014).

Suça sürüklenen çocuklara yönelik tedbirlerin işlevselliğini etkileyen bir diğer faktör ise etiketlenmedir. Suça sürüklenen çocukların ezici çoğunluğunun eğitim tedbiri ile döndüğü okullları tamamlayamaması da (Cavendish, 2014), büyük ölçüde bu etiketlenme öykülerinden kaynaklanmaktadır (Kirk ve Sampson, 2013; Smeets, 2014). Özellikle cezaevinden çıkan suça sürüklenen çocukların okullarındaki akranları ve öğretmenleri tarafından önyargıyla karşılanması, okullarda suça sürüklenen çocuklardan düşük akademik beklenti olması, suça sürüklenen çocukların özel gereksinimlerinin görmezden gelinmesi, tüm bu nedenlerle de bu çocukların eğitim sürecine etkili katılımlarının sağlanamaması söz konusudur (Koerting ve diğ., 2013; Smeets, 2014; Snyder, 2015). Suça sürüklenen çocukların eğitim ortamlarına dönüş yapmaları durumunda yeni suça sürüklenme öykülerinin önemli ölçüde azaldığı düşünüldüğünde (Blomberg ve diğ., 2011; Morris ve Thompson, 2008; Katsiyannis ve diğ., 2008), ortaya çıkan bu tablo diğer bir sorun olarak göze çarpmaktadır. Daha da kaygı verici olan ise, etiketlenme sorunu danışmanlık tedbiri gibi diğer tedbirlerde de görülmekte, suça sürüklenen çocuklar bu döngüyü tedbirlerin uygulandığı ve toplumsal alanın her aşamasında yaşamaktadır (Smeets, 2014).

Suça sürüklenen çocuklara yönelik tedbirlerin işlevselliğini etkileyen bir diğer faktör, suça sürüklenen çocuklarda yaygın olarak görülen düşük bilişsel işlevler ve zihinsel yetersizliklerdir (Beaver ve Wright, 2011; Schwartz ve diğ., 2015). Suça sürüklenen çocuklarda zihinsel yetersizliğin bulunması yeniden suç işleme olasılığını önemli ölçüde artırmakta olsa da (Frize ve diğ., 2008; Zhang ve diğ., 2011), suça sürüklenen çocuklar için alınan tedbirlerde bu özel durumun göz önüne alınmadığı görülmektedir. Örneğin zihinsel yetersizliği olan suça sürüklenen çocuklara akademik başarısızlık ya da okul terki öyküleri nedeniyle “eğitim tedbiri” uygulandığında, aynı zamanda gereksinimlerine uygun bir özel eğitim programının da düzenlendiğini iddia edemeyiz (Ho ve Rocheleau, 2020). Ayrıca bu çocukların tamamının okullarında yaşadıkları akademik güçlüklerle ilgili bir psikolojik danışman ya da akran danışmandan

destek aldığını (Zhang ve diğ., 2011) ve ailelerinin de bu danışmanlık sürecine dahil edildiğini (Zhang ve diğ., 2011) söyleyemeyiz. Yalnızca okul kaydı yapılarak bir sınıfa yerleştirilen özel gereksinimli suça sürüklenen bir çocuğun, lise eğitimini ve bir meslek edindirme kursunu sorunsuz bitirmesini beklemek gerçekçi değildir (Kaye, 2009). Nitekim suça sürüklenen zihinsel yetersizliği olan çocukların çok azının lise ve meslek eğitimini bitirebilmesi bu beklentilerin gerçekçi olmadığının teyididir (Cavendish, 2014).

İlk kez suça sürüklenme öyküsü olan çocuk sayısının çok yüksek olması, suça sürüklenen çocuklara yönelik tedbirlerin işlevselliğini etkileyen bir diğer faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin ABD'de her yıl en az bir milyon çocuğun suça sürüklenerek çocuk mahkemesiyle karşı karşıya kaldığı bildirilmektedir (Henggeler ve Schoenwald, 2011). Adli sisteme dâhil olan bu kalabalık nüfusa, henüz bu sisteme dâhil olmamış ancak karakol öyküsü olan çocukları da ekleyince, hizmet verilmesi gereken oldukça kalabalık bir nüfus ortaya çıkmaktadır. Bu kalabalık nüfus da sunulacak hizmetlerin niteliğini önemli oranda aşağı çekmektedir (Revital ve diğ., 2022; Shoemaker, 2017). ABD ve diğer batı ülkelerinde yapılan araştırmalar da, kaynaklara erişim noktasında kaotik bir problemin olduğuna ve pek çok çocuğun sistem içerisinde görünür olmadığına vurgu yapmaktadır (Fenelon ve diğ., 2019).

2.4. Çocuk Suçluluğunda Gözetim Altında Tutulma Aşaması

Görüldüğü üzere çok az sayıda suça sürüklenen çocuk nitelikli önleyici, koruyucu ve destekleyici tedbirden yararlanmakta, bu tedbirlerden yararlanan suça sürüklenen çocukların çok azı için de yeniden suça sürüklenme önlenebilmektedir. Tedavi ve suça sürüklenmeye yönelik tedbirlerin yeterli başarıyı elde edememesi de, bazı çocukların suça sürüklenmelerindeki artışı önleyememekte ve çoğu kez suça sürüklenen bazı çocuklar için daha sert önlemler gündeme gelmektedir (Lipsey, 2009). En son aşamada başvurulan önlemler de tahmin edilebileceği gibi, birden fazla kez suça sürüklenmiş çocukların "çocuk cezaevi" benzeri kurumlara yerleştirilmesi ve özgürlüklerinin geçici bir süre kısıtlanmasıdır (Carmichael, 2010).

Son aşamada başvurulan suça sürüklenen çocuğun özgürlüğünün kısıtlanması uygulaması, artık suça sürüklenen çocuğun özel gereksinimlerinin olmadığı ya da gereksinimlerinin karşılanmayacağı anlamına gelmez. Yeniden hatırlatmak gerekirse,

geçmişte çocuk ceza sisteminde bulunan bir kişinin gelecekte yetişkin cezaevi öyküsü yaşama olasılığı oldukça yüksektir (Shoemaker, 2017). Bu yüzden suça sürüklenen çocukların dahil olduğu çocuk ceza sisteminin temel amacı, suça sürüklenen çocukları bir süre kısıtlamak değil, özgürlüğünü yeniden kazandıktan sonra yeniden çocuk ceza sistemine dahil olmamasını sağlamaktır (van der Put ve diğ., 2021). Daha açık bir ifadeyle amaç, suça sürüklenen çocukları cezalandırmak değil, çocukların bakım, gözetim, eğitim, sağlık gibi özel gereksinimlerini karşılamak, yani onarıcı adalettir (Bergseth ve Bouffard, 2012; van deer Laan ve Eichelsheim, 2013).

Bu amaç doğrultusunda atılan adımlardan ilki, suça sürüklenen çocukların çocuk ceza sisteminde de eğitimlerini sürdürebilmesidir. Araştırmalara göre, çocuk ceza sisteminin içindeyken eğitimine sorunsuz devam eden ve eğitim başarısı nispeten yüksek olan suça sürüklenen çocukların gelecekte yeniden suça sürüklenme olasılığı oldukça düşüktür (Blomberg ve diğ., 2011). Ne var ki bu eğitim hedefine ulaşan çok az sayıda suça sürüklenen çocuk olduğunu, suça sürüklenen çocukların ezici çoğunluğunun ceza sistemi içindeyken eğitimine son verdiğini ya da eğitim kazanımı elde edemediğini söylemek gerekir (Lambie ve Randell, 2013).

Suça sürüklenen çocuklarda zihinsel yetersizliğin, bilişsel problemlerin (Ogata, 2021; Schwartz ve diğ., 2015), dil ve iletişim sorunlarının (Bryan ve diğ., 2007) yaygın olduğunu unutmamak gerekir. Bu nedenle suça sürüklenen çocukların aynı zamanda özel gereksinimli bireyler olduğu kabul edilmeli, eğitim programları da onların bireysel özelliklerine göre düzenlenmelidir (Voulgarides, 2018). Ne yazık ki çocuk ceza sistemindeki zihinsel yetersizliği ya da bilişsel güçlükleri olan çocukların önemli bir bölümü, tıpkı bilişsel güçlükleri olmayanlar gibi, bireysel gereksinimlerine uygun bir eğitim programına erişememekte, bu önemli sorun göz ardı edilmektedir (Chandra, 2018; Ochoa ve Roberts, 2021).

Suça sürüklenen çocukların özel gereksinimlerine göre düzenlenmiş bir eğitim programı olmamasına ek diğer bir problem ise, çocuk ceza sistemlerinde çalışan eğitim personelinin özel gereksinimli bireylerin eğitimi konusunda yeterli donanıma sahip olmamasıdır (Lambie ve Randell, 2013). Bu eğitim personeli ceza sistemindeki çocuklar okuma-yazma gibi temel becerilere sahip olmasalar dahi örgün eğitimdeki ders programını işletmekte, suça sürüklenen çocukların bireysel durumunu göz ardı etmekte,

bu nedenle de suça sürüklenen çocukların eğitim ortamına istekli katılımı sağlanamamaktadır (Vacca, 2008).

Çocuk ceza sistemlerindeki suça sürüklenen çocukların yaşadığı eğitsel sorunlara çoğu kez ruh sağlığı sorunları da eşlik etmektedir. Çocuk adalet sistemindeki bir kuruma yerleştirilen suça sürüklenen çocukların önemli bir bölümünün, suça sürüklenen ancak ceza sisteminde bir kuruma yerleştirilmemiş suça sürüklenen çocuklarla benzer şekilde, geçmişte ihmal, istismar ve kötü muameleye maruz kaldığı (Doelman ve diğ., 2021), psikolojik sorunlarla baş etme becerisine yeterince sahip olmadığı (Ireland ve diğ., 2005), neredeyse tamamının en az bir psikiyatrik durum ya da tanıya sahip olduğu (Bowen ve diğ., 2018), pek çoğunun kendine zarar verdiği ve intihara daha sık başvurduğu (Casiano ve diğ., 2013) daha fazla antisosyal davranış sergilediği (Koehler ve diğ., 2019) belirtilmektedir. Bu noktada önemli olan, kuruma yerleştirilmiş çocukların söz konusu eğitsel ve psikolojik gereksinimlerinin karşılanmaması durumunda, kurumdan ayrılma sonrasında yeniden suça sürüklenme olasılıklarının çok yüksek olmasıdır.

Çocuk ceza sistemlerinin ise suça sürüklenen çocukların bu kaotik psikolojik veya tıbbi gereksinimlerine yanıt verdiğini söylemek güçtür. Aksine suça sürüklenen çocuklar bir tip tecrit olan çocuk ceza sistemlerinde bulundukça, tüm özel gereksinimleri daha da şiddetlenmektedir (Lambie ve diğ., 2013). Bu olumsuz durumdan daha kötüsü ise, ceza sisteminde kaldıkları süre zarfında suça sürüklenen çocuklar yaygın olarak yeni özel gereksinimler ortaya çıkarabilmektedirler (Ireland ve diğ., 2005). Ayrıca yine ceza sistemi içerisinde suça sürüklenen çocukların önemli bir kısmı akran zorbalığına (Ireland, 2005), kötü muameleye, fiziksel istismara (Douglas ve Plugge, 2008) maruz kalmakta, suça sürüklenen çocukların bir kısmı cinsel istismar gibi travmatik olaylar yaşamaktadır (Langa, 2007).

Suça sürüklenen çocukların ceza sistemi içerisinde gereksinimlerinin karşılanması, aksine yeni travmatik yaşantıların ya da özel gereksinimlerin ortaya çıkması ise kısmen cezaevi içi organizasyonundan kaynaklıdır. Zira suça sürüklenen çocuklar çocuk ceza sistemine dâhil olduklarında nadiren bir uyum programına alınmakta, nadiren personel ile güvene dayalı bir ilişki inşa edebilmekte, nadiren ortaya çıkan gereksinimleriyle ilgili cezaevi personeliyle istedikleri zaman iletişime geçebilmektedirler (Harvey, 2007; van deer Laan ve Eichelsheim, 2013). Bir örnek vermek gerekirse, küçük bir gereksinim olan kitaba erişim konusunda bile suça

sürüklenen çocukların talebini iletmekte güçlük çektiği bildirilmektedir (Rafedzi ve Abrizah, 2016). Hiç kuşku yok ki, yaşadığı ortamda taleplerini iletebileceği sosyal destek mekanizması inşa edemeyen suça sürüklenen bir çocuk, psikolojik destek gibi gereksinimlerinin karşılanması hususunda ümitler besleyemeyecektir. Nitekim hemen her destek alanında olduğu gibi, tedavi de güven veren bir ilişki inşa etmekle doğrudan ilişkilidir (van deer Laan ve Eichelsheim, 2013; Wortley, 2002).

Çocuk ceza sistemlerinin yeniden suça sürüklenmeyi önlemedeki yetersizliği, bir ölçüde suça sürüklenen çocuğun kurum içerisindeki problem davranışlarından ve bu problem davranışların yeterince ele alınamamasından/önlenememesinden de kaynaklanabilmektedir. Zira çocuk ceza sistemindeki suça sürüklenen çocuklar arasında kurallara uymama, çeteleşme, nesnelere, diğer çocuklara ve cezaevi personeline zarar verme, karşılıklı yaralanma gibi çeşitli ihlaller oldukça yaygındır (Reidy ve diğ., 2018; Trulson ve diğ., 2010). İhlalleri çocuk ceza sistemi içinde cezalandırma yolu suça sürüklenen çocukların gereksinimlerinin karşılanmamasına ve şiddetlenmesine neden olurken; cezalandırmamak kurum içinde ihlalin tekrarlanması gibi farklı sorunlara neden olabilmektedir. Bu nedenle cezaevi personeli problem davranışları gidermeye yönelik uygun yaklaşımı bulmakta ve uygulamakta zorlanmaktadır (Trulson ve diğ., 2016). Ne var ki herkese uygulanan tek bir ceza yöntemi yerine, problem davranışları olan suça sürüklenen çocukları tespit etmek, özel gereksinimlerini belirlemek ve özel gereksinimlerine yönelik özel müdahale uygulamak güç ancak gerekli bir uygulamadır (Reidy ve diğ., 2018).

Suça sürüklenen çocukların çocuk ceza sisteminden en az hasarla çıkmasını etkileyebilecek bir diğer faktör aile katılımıdır. Suça sürüklenen çocuklar çocuk ceza sistemi içindeyken aileleri tarafından ziyaret edildiğinde, algıladıkları sosyal desteğin de etkisiyle ceza sistemine daha hızlı uyum sağlamakta, daha az kural ihlali yapmakta, özgürlüğün kısıtlanmasının yarattığı depresif semptomları azalmakta ve suça sürüklenen çocuklar ceza sisteminden en az hasar alarak ayrılmaktadır (Agudelo, 2013; Boppre ve diğ., 2021; Harvey, 2007; Monahan ve diğ., 2011; Young, 2021). Bunun yanında böyle bir aile desteğinden yararlanan çocuk sayısının da oldukça düşük olduğunu belirtmek gerekir (Harvey, 2007). Bunun bir nedeninin, ceza sisteminin organizasyonundaki sorunlardan da kaynaklanmaktadır (Boppre ve diğ., 2021). Şaşırtıcı bir şekilde, ailelerin cezaevi sürecinde duygusal ilgi, destek ve yardım sunmuş olması, ceza sisteminden çıkan

suça sürüklenen çocuğun aile fertlerine şiddet uygulamasında (Mowen ve Fisher, 2021) ya da yeniden suça sürüklenmesinde (Young, 2022) engelleyici bir rol oynamamaktadır.

Çocuk ceza sistemindeki olumsuz deneyimlerin sonucu, çocuk ceza sisteminden çıkan çocukların kısa dönemde yaygın olarak yeniden suça sürüklenmesi, uzun dönemde ise yetişkinlikte suç kariyeri inşa etmesidir (Alper ve diğ., 2018; Shoemaker, 2017). Bu tür uzun dönem etkileri olan bir olgunun, nedenleri ve buna bağlı geliştirilecek müdahaleleri anlamak/belirlemek için araştırılmaya değer olduğu sonucuna varmak mümkündür.

2.5. Çocuk Suçluluğuna Genel Bakış

Her çocuğun eğitim, sağlık, barınma gibi temel gereksinimlerinin karşılanması ve cinsel, fiziksel, psikolojik ve diğer sömürülere karşı korunması, ulusal ve uluslararası sözleşme veya kanunlarla güvence altına alınmış haklarıdır. Bu güvenceye karşın dünya üzerindeki pek çok dezavantajlı çocuk, anne karnına düştüğü andan itibaren yoksulluğun yıkıcı etkilerine maruz kalabilmekte, ebeveynleri ya da bakım verenleri tarafından gereksinimleri yeterli ölçüde karşılanmayabilmekte, evde suç geçmişi olan, uyuşturucu kullanan, riskli davranışları olan bireylere maruz kalabilmekte, yeterli barınma olanaklarına sahip olamayabilmektedir. Bu gibi olumsuz yaşam koşulları ise, çocuğun eğitim yaşantısına ya da dış dünya deneyimlerine yansıyabilmekte, çocuk ailesel faktörlerin de katkısıyla okul başarısızlığı, ders devamsızlığı, okul terki, sokakta çalışma, madde kullanımı gibi sorunlarla yüzleşebilmektedir. Ayrıca dezavantajlı çocukların önemli bir bölümünün zihinsel yetersizlik, öğrenme güçlüğü, davranım bozukluğu, anti-sosyal kişilik bozukluğu gibi özel gereksinimleri tespit edilmemiş ya da uygun tedaviye erişememiş olması söz konusudur. Sonuç olarak da, tespit edilemeyen veya giderilemeyen tüm bu özel gereksinimlerin ışığında ortaya suça sürüklenme öyküleri çıkabilmektedir.

Her ne kadar çocuk suçluluğunu azaltmak için dezavantajlı çocukların özel gereksinimlerini belirlemek ve bunları gidermek adına global bir çaba söz konusu olsa da, suça sürüklenmenin pek çok faktörün birbiriyle etkileşiminden doğan bir sonuç olması suça sürüklenmenin nedenlerinin anlaşılmasını güçleştirmekte, bu durum çocuk suçluluğunu önlemek için kullanılan sınırlı kamu kaynağının verimli kullanılmasını güçleştirmektedir. Ayrıca tekrar hatırlatmak gerekir ki, dezavantajlı çok sayıda çocuğun olmasından kaynaklı

olarak, az sayıda dezavantajlı çocuğun gereksinimleri belirlenebilmekte ve bu az sayıdaki çocuğun nitelikli önleyici, koruyucu ve destekleyici tedbirlerden yararlandırılabilmesi söz konusu olmaktadır.

Eğitsel, sağaltımsal ve diğer tedbirlerin yeterli başarıyı elde edememesi de, bazı çocukların suça sürüklenmelerindeki artışı önleyememekte, birden fazla kez suça sürüklenen bazı çocuklar için daha sert önlemler gündeme gelmektedir. En son aşamada başvurulan önlemler de, tekrar tekrar suça sürüklenen çocukların "çocuk cezaevi" benzeri kurumlara yerleştirilmesi ve özgürlüklerinin geçici bir süre kısıtlanması olmaktadır. Olaylar bu noktaya geldiğinde ise, gerekli tedbirlerin etkili bir şekilde tüm çocuklar için alınması güçleşmektedir. Bunun bireysel ve toplumsal çıktıları ise oldukça ümit kırıcıdır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modelini, örneklemini, veri toplama araçlarını, veri toplama araçlarının uygulanması ve verilerin analizi konusunda bilgiler içermektedir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, betimsel nicel araştırma modellerinden biri olan yordayıcı korelasyonel araştırma olarak tasarlanmıştır. Yordayıcı korelasyonel araştırmalar, araştırma konusu olan olayı ya da durumu açıklamaya çalışmak ya da nedensel ilişkiyi belirlemek için kullanılır (Büyüköztürk ve diğ., 2020). Bu araştırma türü, erken döneme ilişkin şefkat ve güven algısının, psikolojik bozukluk düzeylerinin, riskli davranışların ya da risk faktörlerinin ergenleri suça sürüklenen ve suça sürüklenmeyenler olarak hangi doğruluk düzeyinde sınıflandırdığını belirlemeye yönelik yapılan regresyon modelinin sınanmasını uygun kılmasından dolayı tercih edilmiştir. Özetle, suça sürüklenen ve sürüklenmeyen ergenler, bu ergenlerin aileleri ve içinde yaşadıkları çevreye ilişkin çok sayıda bağımsız değişkenin, suça sürüklenme olarak belirlenen bağımlı değişkeni yordama gücü sınanmıştır.

3.2. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın örneklemini suça sürüklenen (n=486) ve suça sürüklenmeyen (n=490) 14-18 yaş aralığındaki toplam 986 erkek ergen oluşturmaktadır. Araştırmaya yalnızca erkek ergenlerin dâhil edilme gerekçesi, veri toplama sürecinin başından itibaren çocuk ceza sisteminde bulunan ergenlerin tamamının erkek olmasıdır. Dolayısıyla suça sürüklenmeyen katılımcıların da cinsiyetlerinin erkek olması gerekmiştir. Bu nedenden dolayı örnekleme türleri arasından amaçsal örnekleme tercih edilmiştir.

Adalet Bakanlığı Ceza Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü Kırılgan Gruplar Şube Müdürlüğü ile yapılan görüşmede çocuk ceza sisteminde bulunan çocuk sayısının anlık

değişebildiği, 21 Kasım 2022 tarihi itibariyle Türkiye genelinde yaklaşık 2500 çocuğun çocuk ceza sisteminde bulunduğu anlaşılmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda, İzmir ve Ankara'da çocuk ceza sisteminde bulunan 610 suça sürüklenen çocuğa ulaşılmıştır. Katılımcıların 51'i Türkçe'ye hâkim olmaması, 61'i formları eksik, özensiz ya da hatalı doldurması ve 14'ü araştırmaya katılım onamı vermesine karşın veri toplama araçlarını doldurma sonrasında araştırmadan çekilme talebinde bulunması nedenleriyle araştırmadan çıkarılmıştır.

Suça sürüklenmeyen ergenlerin seçiminde, İzmir'in suça sürüklenme oranlarının yüksek olduğu ve düşük sosyo-ekonomik statüde yer alan semtlerinde ikamet edip bu bölgelerdeki okullara devam etme ölçütleri aranmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bu okullarda yapılan uygulamalar sırasında öncelikle çocukların ailelerinden imzalı onam alınmış, okul müdürü ve öğretmenlerin izinleriyle sınıflar ziyaret edilmiş ve araştırmaya katılım için onam veren öğrencilere veri toplama araçları uygulanmıştır. 600 katılımcının içerisinde 110 ergenden toplanan verilerde çok sayıda eksik madde olması nedeniyle bu veriler analizlere dâhil edilmemiştir. Örnekleme ilişkin demografik bilgiler Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. ***Katılımcıların Demografik Özellikleri***

	Suça sürüklenen		Lise			Suça Sürüklenen		Lise	
Değişken	n	%	n	%	Değişken	n	%	n	%
Yaş					Kimle büyüdü				
14	46	9.86	45	9.18	Anne-baba	344	70.78	450	91.84
15	98	20.16	113	23.06	Sadece anne	76	15.64	24	4.90
16	151	31.06	139	28.37	Sadece baba	24	4.94	4	0.82
17	191	39.30	193	39.37	İkisi de yoktu.	42	8.64	12	2.45
Evde suç					Kötü muamele				
Var	319	65.22	439	89.59	Var	262	53.91	304	62.04
Yok	167	34.78	51	10.41	Yok	224	46.09	186	38.96
Evde ihtiyaçlar					Anaokulu				
Karşılandı	281	57.82	411	83.88	2-3 sene	45	9.26	62	12.66
Orta	112	23.05	55	11.22	1 sene	176	36.21	229	46.73

Karşılanmadı	93	19.13	24	4.90	Hiç gitmedim	265	54.53	199	40.61
Sınıf tekrarı					Okul devamsızlık				
Yapmadım	301	61.94	465	94.90	Yaşamadım	148	30.45	328	66.94
Yaptım	185	38.06	25	5.10	Yaşadım	338	69.55	162	33.06
Sokakta iş					Uyuşturucu				
Evet	323	66.46	461	94.08	Kullanmadım	275	56.58	457	93.27
Hayır	163	33.54	29	5.94	Kullandım	211	43.42	33	6.73
Sigara					Çevrede suç				
Kullanmadım	86	17.70	337	68.78	Yoktu	244	50.21	324	66.12
Kullandım	400	82.30	153	31.22	Vardı	242	49.79	166	33.88
Anne eğitim					Kardeş sayısı				
Lise-Üniversite	95	19.55	101	21.61	Yok	35	7.20	53	10.82
Ortaokul	180	37.04	170	34.69	1 kardeşim var	109	22.43	167	34.08
İlkokul	211	43.42	219	44.69	2 kardeşim var	85	17.49	142	28.98
					3 ve fazla	257	52.88	128	26.12
Baba eğitim					Baba iş durumu				
Lise-üniversite	126	25.93	170	34.69	Düzenli çalıştı.	294	60.49	410	83.67
Ortaokul	183	37.65	157	32.05	Çalışmadı	192	29.51	80	16.33
İlkokul	177	36.42	163	33.26					
Anne iş durumu					Güvenli ev				
Düzenli çalıştı	156	32.10	203	41.43	Sahiptim	377	77.57	461	94.08
Çalışmadı	330	67.90	287	58.57	Sahip değildim	109	22.43	29	5.92

Tablo'da görüldüğü gibi suça sürüklenen ve suça sürüklenmeyen çocukların yaşları 14-18 yaş aralığında olup, suça sürüklenen ve sürüklenmeyen çocukların yaş ortalamaları sırasıyla 16.09 (ss=1.083) ile 16.44'tür (ss=1.025). Her iki grupta yer alan katılımcıların anne ve babalarının az oranda lise-üniversite mezunlarından oluşması ve katılımcıların herhangi bir kötü muameleye maruz kaldıklarına dair yüksek orandaki bildirimleri, tabloda çarpıcı olan bulgular arasındadır.

3.3. Veri Toplama Süreci

Kapsamlı alanyazın taraması ve ölçme araçlarının belirlenmesiyle birlikte Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Etik Kurulu'na başvuru yapılarak, nicel ve nitel verileri toplamak için iki ayrı izin alınmıştır. Bunu takiben T.C. Adalet Bakanlığı Hassas Gruplar Şube Müdürlüğü'ne başvuru yapılmış, İzmir ve Ankara'daki Çocuk ve Gençlik Kapalı İnfaz Kurumu'nda bulunan çocuklarla uygulama yapabilmek için gerekli izinler alınmış, eşzamanlı olarak İzmir ve Ankara'da Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ve düşük sosyo-ekonomik düzey okullarda eğitim gören suça sürüklenmemiş çocuklarla uygulama yapılabilmesi için ilgili etik izinler alınmıştır (Bkz. Ek-4)

İzinlerin alınmasıyla birlikte, Eylül 2022'de araştırmacı Ankara ve İzmir Çocuk ve Gençlik Kapalı İnfaz Kurumu'na giderek suça sürüklenen çocukların bulunduğu beş ila dokuz ergenin konakladığı üniteleri ziyaret etmiş, veri toplama araçlarını katılımcılara bu ünitelerde doldurtmuştur. Bu süreçte katılımcıların aklına takılabilecek tüm sorular araştırmacı tarafından yanıtlanmıştır. Bu uygulama sırasında araştırmacı 30 çocukla yapılandırılmamış bireysel görüşme gerçekleştirmiştir. Bu görüşmelerle ilgili Dokuz Eylül Üniversitesi'nden etik kurul izni alınmış olmasına karşın, Adalet Bakanlığı Ceza Tevkif Evleri Müdürlüğü Hassas Gruplar Şube Müdürlüğü çocuklarla görüşmelerin uygun olmadığına dair araştırmacıya resmi bildirimde bulunmuştur. Bu nedenle de çocuklardan, çocukların eğitsel deneyimlerine ilişkin toplanan nitel veriler araştırma analiz ve bulgularına dâhil edilememiştir. Ayrıca uygulamaların bitiminde, Çocuk Ceza İnfaz Kurumu Müdürlüğü, yalnızca nicel verilerin raporlaştırılmasına ve araştırmacının gözlem ve görüşlerine ilişkin tuttuğu notların araştırmada kullanılamayacağına dair araştırmacıdan yazılı dilekçe almıştır. Dolayısıyla araştırmacının görüşme ve gözlem yoluyla topladığı veriler araştırmada kullanılamamıştır.

Suça sürüklenmeyen çocuklar için ise ilgili okullardan randevu alınmış, Mart 2023'te bu katılımcılardan da aynı ölçme araçları yoluyla nicel veriler toplanmıştır. Araştırmacı bu aşamada da çocukların yanında bulunmuş ve akla takılabilecek tüm sorularını yanıtlamıştır.

Nicel verilerin toplanmasının yanında, araştırmacı sürece ilişkin günlük tutmuş ve ünitelerde geçirdiği zaman zarfındaki gözlemleri ve düşüncelerini bu günlüğe

aktarmıştır. Ne var ki, yukarıda da belirtildiği gibi resmi prosedürler bu verilerin kullanılmasına olanak tanımamıştır.

Veri toplama süreci sonrasında araştırmacı tüm nicel verileri SPSS 23.0 ortamına aktarmıştır. Verilere uygulanabilecek uygun analizler konusunda bir öğretim üyesi ile bir veri bilimciye başvurulmuş ve verilerin analizi yürütülmüştür. Bulgular araştırmacı ve danışmanın gerçekleştirdiği toplantılarla yorumlanmış ve bu bulgular raporlaştırılmıştır.

3.4. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, Şevkat ve Güvene Dayalı Erken Anılar Ölçeği, Ergenler için Psikolojik Bozukluk Envanteri ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Ayrıca araştırma etik izinlerine uygun olarak, ebeveyn ve çocuk katılım onam formları da hazırlanmıştır.

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilen bu form, alanyazın taraması sonucunda suça sürüklenmeyle ilişkili faktörler ve genel demografik özelliklere ilişkin 20 maddeden oluşmaktadır. Formda yer alan maddelerden bazıları katılımcı yaşı, anne-baba yanında yaşama durumu, büyüdüğü evde kötü muameleye maruz kalma, bireyin anaokulu eğitimi alma, sınıf tekrarı yapma ve sigara kullanımıdır (Ek-5).

3.4.2. Şevkat ve Güvene Dayalı Erken Anılar Ölçeği

Özgün adı “Early Memories of Warmth and Safeness Scale” olan bu ölçek kişinin erken çocukluk deneyimlerine ilişkin içsel olumlu duygularını ölçmeyi amaçlayan 21 maddeden oluşmaktadır. 5’li likert tipinde (0=Hayır, hiçbir zaman 4= Evet, her zaman) olan bu ölçek, 18-49 yaş aralığındaki 180 psikoloji öğrencisinden toplanan veriler ışığında Richter ve diğerleri (2009) tarafından geliştirilmiştir. Açımlayıcı faktör analizi sonuçları 0.64 ve 0.85 arasında değişen tek faktörlü bir yapıda olup, ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı 0.97 olarak bildirilmiştir (Richter ve diğ., 2009). Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışmaları, Coşkun, Sarıca ve Ulu-Ercan (2022) tarafından 200 lise ve 213

üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilmiş, doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ölçeğin özgün formundaki tek faktörlü yapıyı doğrularken ($\chi2$=555.85, df=186, p<0.001, $\chi2$/df=2.99, RMSEA=0.069, SRMR=0.041, NNFI=0.98, CFI=0.98, GFI=0.89), Cronbach Alpha iç tutarlılık ve test-tekrar test güvenirlik katsayılarının her ikisi 0.93 olarak hesaplanmıştır.

3.4.3. Ergenler için Psikolojik Bozukluklar Envanteri

Bilge (2018) tarafından DSM-V ölçütleri göz önüne alınarak geliştirilen Ergenler için Psikolojik Tarama Envanteri, ergenler için psikolojik bozukluk taramasının gerçekleştirilebilmesi gereksinimine yanıt vermeyi hedeflemektedir. Ölçme aracı, Dikkat Eksikliği, Aşırı Hareketlilik, Şizofreni, Depresyon, Ayrılma Kaygısı Bozukluğu, Sosyal Fobi, Panik Bozukluk, Yaygın Kaygı Bozukluğu, Obsesif-Kompülsif Bozukluk, Bedensel Belirti Bozukluğu, Anoreksiya Nervoza, Bulimiya Nervoza, Uykusuzluk Bozukluğu, Aşırı Uykululuk Bozukluğu, Cinsiyetinden yakınma, Karşıt olma ve Karşıt Gelme, Aralıklı Patlayıcı Bozukluk, Davranım Bozukluğu, Yıkıcı Duygudurum Düzensizliği Bozukluğu, Sosyal İstenirlik alt boyutlarını barındırmakta olup, 5'li likert türünde (1=Hiçbir zaman 5=Her zaman) 153 maddeden oluşmaktadır. Ölçme aracının Cronbach Alpha değeri 0.78 olup, madde-toplam korelasyonları 0.30'un üzerinde bildirilmiştir (Bilge, 2020).

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmacı tarafından toplanan ve kullanılabilir 986 veri seti SPSS 23.0 ortamına aktarılarak ilk aşamada veri kontrolü sağlanmıştır. Araştırma sorusunu yanıtlamak amacıyla (Erken döneme ilişkin şefkat ve güven anıları, ebeveyn özellikleri, aile ortamı, eğitim süreci, psikolojik bozukluklara ilişkin bulgular ilişkin puanlarla üretilecek bir regresyon modeli ergenlerin suça sürüklenip sürüklenmeyeceklerini ne düzeyde yordarmaktadır?) lojistik regresyon analizi kullanılmıştır. Lojistik regresyon analizi, çoğunlukla korelasyonel araştırmalarda kullanılan istatiksel bir analiz olup, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi tanımlayan bir model kurmayı ve

bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkene etkisini incelemeyi hedefleyen bir analiz yöntemidir (Bircan, 2004).

Lojistik regresyon, bağımlı değişkenin kategorik olduğu durumlarda uygun bir analiz olarak kabul edilmektedir (Mertler ve diğ., 2021). Bu araştırmanın probleminde de bağımlı değişken olan suça sürüklenme durumunun kategorik bir değişken olması, lojistik regresyon kullanımına olanak vermektedir. Suça sürüklenen çocuklar "1" suça sürüklenme öyküsü yaşamamış çocuklar "0" olarak kodlanmış ve lojistik regresyonun modelleri denenerek "forward wald" yöntemi ile analiz gerçekleştirilmiştir. Lojistik regresyon analizi uygulanırken dağılım ile ilgili karşılanması gereken bir varsayım bulunmamaktadır. Analize başlamadan önce uç değerler, çoklu bağlantı sorunu gibi olası problemler gözden geçirilmiş, veri detaylı incelenmiş ve bu kontroller verinin lojistik regresyon uygulanmaya uygun olduğunu ortaya koymuştur (Büyüköztürk ve diğ., 2020).

3.6. Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliği

Araştırmanın geçerlik ve güvenirliğini sağlama yolunda şu adımlar izlenmiştir.

1. Araştırmacı uzun yıllardır dezavantajlı ve suça sürüklenen çocuklarla çalıştığı için Türkiye uygulamaları ile yurtdışındaki uygulamaları kıyaslama avantajı elde etmiş, tez danışmanı ile birlikte geniş bir alanyazın taramasıyla da bu deneyimleri daha da anlamlandırmış ve zenginleştirmiştir. Alanyazın taraması, suça sürüklenmeyi yordayan risk faktörlerini geniş bir bakış açısıyla belirlemesini kolaylaştırmış ve tez sürecinde alanyazındaki eksikleri gidermeyi hedefleyen ek araştırmalar da yürütmüştür (örneğin Coşkun, 2021; Coşkun ve diğ., 2019; Sarıca ve Coşkun, 2020).
2. Suça sürüklenen çocukların suça sürüklenmesine etki eden psikolojik bozuklukların değerlendirmeye alınabilmesi için uygun ölçekler değerlendirilmiş, DSM V'i temel alan Ergenler için Psikolojik Bozukluklar Envanteri'nin ihtiyaca yanıt verdiği sonucuna varılmıştır.
3. Örneklemde yer alan suça sürüklenen çocukların çocuk ceza sisteminde olması nedeniyle yanıtlarının sosyal istenirlikten etkilenebileceği tahmin edilmiş (Grimm, 2010), Ergenler için Psikolojik Bozukluklar Envanteri'nde bulunan 3 yalan maddesine "yanlış" veren kişiler araştırma örnekleminden çıkarılmış, suça sürüklenen çocuklar ve suça

sürüklenmeyen çocuklar arasında "sosyal istenirlik" alt boyutunda anlamlı fark olmadığı sonucuna varılmıştır.

4. Suça sürüklenen çocukların test motivasyonunu sağlayabilmek için araştırmacı çocukların ünitelerini ziyaret etmiş, her ünitede bulunan 5-9 çocuk tek tek bilgilendirilmiş, suça sürüklenen çocuklar veri toplama araçlarını tamamlamadan ünite terk edilmemiştir.
5. Veri analizi öncesinde bilgisayar ortamına aktarılan verilerin %25'i rastgele seçilerek veri kontrolü sağlanmıştır.
6. Araştırmacı saha uygulamaları sırasında belli notlar tutmuş, bunu düzenli olarak danışmanı ile paylaşarak kendisinden teyit almıştır. Ne var ki, T.C. Adalet Bakanlığı Ceza Tevkif Evleri'nden yalnızca ölçeklerin uygulanması hususunda izin alındığından bu notlar tez içerisinde paylaşılamamıştır.
7. Araştırmacı veriler SPSS'e aktarıldıktan sonra bir öğretim üyesi ve bir veri bilimciyle çalışarak, onların görüşleri doğrultusunda uygun analizleri gerçekleştirmiştir.
8. Araştırmacı tüm araştırma sürecinde Tez İzleme Komitesi üyeleriyle belirli aralıklarda toplantılar gerçekleştirerek, gerçekleştirdiği uygulamaların geçerliğine ilişkin geribildirimler almıştır.

3.7. Araştırmacının Rolü

Araştırmacı Ege Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü lisans programından mezun olmuş, Dokuz Eylül Üniversitesi Özel Eğitim bölümünde yüksek lisans eğitimini tamamladıktan sonra aynı bölümde doktora eğitimine başlamıştır. Araştırmacı ayrıca 2009 yılından bu yana Adalet Bakanlığı bünyesindeki pedagog kadrosunda çalışmakta ve dezavantajlı çocuklara hizmet vermektedir. Araştırmacı kişisel mesleki deneyimlerinden ve gözlemlerinden yola çıkarak Türkiye'deki suça sürüklenen çocukların hangi faktörlerden etkilenerek suça sürüklendiklerini merak etmiş, bu faktörleri ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Doktora tezini yürütme süresince alanyazın taraması, veri araçlarının belirlenmesi, geçerlik ve güvenirlik süreçlerinin tamamlanması, suça sürüklenen ve suça sürüklenmeyen çocuklardan verilerin toplanması, toplanan verilerin analizi ve tüm çalışmanın tez formatına uygun raporlaştırılması sürecinde aktif rol almıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmada yer alan problemin test edilmesi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Araştırmanın Problemine İlişkin Bulgular

Araştırma sorusunun yanıtlanmasında kullanılacak lojistik regresyon modelinde ilk olarak modelde yer alan değişkenlerden elde edilen puanların korelasyon değerlerine bakılmıştır. Bu değerler Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. Modelde Yer Alan Değişkenlere İlişkin Korelasyon Değerleri

Değişken	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Sigara	1	,242**	-,014	,443**	,104**	,195**	,169**	,052	,318**	,261**	,087**	,137**	,131**	,160**	,212**
Sınıf tekrarı		1	,054	,256**	,067*	,062	,156**	,068*	,236**	,198**	,024	,200**	,078*	,046	,164**
Alkol			1	,028	,081*	,073*	,365**	,348**	,075*	-,017	,240**	,009	,219**	,193**	,025
Uyuşturucu				1	,125**	,275**	,212**	,123**	,393**	,338**	,134**	,226**	,216**	,190**	,185**
Kardeş Sayısı					1	,087**	,174**	,037	,137**	,123**	,016	,094**	,113**	,102**	,078*
Davranım Bozukluğu						1	,456**	,506**	,158**	,214**	,472**	,055	,684**	,705**	,129**
Ayrılma Kaygısı							1	,619**	,224**	,162**	,466**	,129**	,603**	,468**	,174**
Sosyal Fobi								1	,139**	,095**	,539**	,087**	,641**	,548**	,110**
Sokakta Çalışma									1	,298**	,063*	,233**	,146**	,125**	,233**
Aile- Suç geçmişi										1	,082*	,170**	,191**	,190**	,204**
Aşırı Uykululuk											1	,047	,551**	,539**	,085**
Ebeveynlerle Büyüme												1	,076*	,053	,189**
Şizofreni													1	,641**	,176**
Aşırı Hareketlilik														1	,115**
Baba Gelir															1

*p< .05 ** p< .01

Araştırmanın problemi “Erken döneme ilişkin şefkat ve güven anıları, ebeveyn özellikleri, aile ortamı, eğitim süreci, psikolojik bozukluklara ilişkin bulgular ilişkin puanlarla üretilecek bir regresyon modeli ergenlerin suça sürüklenmelerini ne düzeyde yordarmaktadır?” olarak belirlenmiştir. Öncelikle suça sürüklenen çocuklar “1”, suça sürüklenmemiş çocuklar ise “0” olarak kodlanmıştır. Bu kodlama işleminin tamamlanmasının ardından lojistik regresyon analizinin Enter metodu kullanılarak analiz sürecine başlanmıştır. Analiz sırasında öncelikle başlangıç bloğu (Blok 0) ya da başlangıç modeli için -2log olabilirlik üzerinden iterasyon öyküsüne yer verilmiştir. İterasyon öyküsü Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4.*Başlangıç Modeli İterasyon Öyküsü*

İterasyon		-2 Log olabilirlik	Katsayılar
			Sabit
Adım 0	1	1347,462	-,008
	2	1347,462	-,008

Tablo 4 incelendiğinde, -2LL değerinin 1347,462 olduğu görülmektedir. -2 Log olabilirlik değeri, en çok olabilirlik kestiriminin ne düzeyde iyi uyuma sahip olduğunu gösteren bir model uyumu indeksidir. -2LL değerinin “0” olması mükemmel uyum anlamına gelmektedir (Haylı, 2022). Tablo 5’te ise lojistik regresyon analizine göre ilk sınıflandırma durumu sunulmuştur.

Tablo 5. Lojistik Regresyon Analizine Göre İlk Sınıflandırma Durumu

Gözlenen		Beklenen Durum		
		Suça Sürüklenme		Doğru Sınıflandırma Yüzdesi
		Suça sürüklenmeyen	Suça Sürüklenen	
Grup	Suça Sürüklenmeyen	488	0	100.0
	Suça Sürüklenen	484	0	.0
Doğru Sınıflandırma Yüzdesi				50.2

Tablo 5’e bakıldığında, başlangıç modelinden yola çıkarak elde edilen ilk sınıflandırma sonuçlarına göre örneklemin %50.2’si “suça sürüklenmeyen çocuk”

grubunda sınıflanmıştır. Bu %50.2'lik oran modelde yer alan yordayıcı değişkenlerin yordanan değişkeni sınıflandırma düzeyini ifade etmektedir. Tablo 6'da başlangıç modelinde yer alan değişkenler bulunmaktadır.

Tablo 6. ***Başlangıç Modelinde/Eşitlikte Yer Alan Değişkenler***

		B	Standard Hata.	Wald	Serbestlik Derecesi	p	Exp(B)
Adım 0	Sabit	-.008	.064	.016	1	.898	.992

Tablo 6 incelendiğinde, başlangıç modelini oluşturan sabit terim, standard hata, değişkenin anlamlı olma durumunu test eden Wald istatistiği, bulunan Wald istatistiğinin serbestlik derecesi ve değişken için bulunan odds oranını ifade eden Exp(β) yer almaktadır.

Tablo 7'de ise başlangıç modelinde yer almayan değişkenler sunulmuştur.

Tablo 7. ***Başlangıç Modelinde Yer Almayan Değişkenler***

		Skor	sd	p		skor	sd	p
Adım 0	Ebeveynler ile büyüme	72.200	3	.000	Dikkat eksikliği	543	1	.461
	Evde suç geçmişi olan biri	82.996	1	.000	Aşırı hareketlilik	4.487	1	.034
	Evde uyuşturucu kullanan biri	58.352	1	.000	Şizofreni	1.770	1	.183
	Evde ihtiyaçların giderilmesi	83.455	2	.000	Depresyon	22.990	1	.000
	Evde kötü muamele	6.993	1	.008	Ayrılma kaygısı bozukluğu	64.936	1	.000
	Anaokuluna gitme	19.640	2	.000	Sosyal fobi	.306	1	.580
	Sınıf tekrarı	155.770	1	.000	Panik bozukluk	35.727	1	.000
	Devamsızlık	133.490	1	.000	Kaygı bozukluğu	8.389	1	.004
	Disiplin cezası	52.546	1	.000	Obsesif kompulsif bozukluk	7.204	1	.007
	Sokakta çalışma	122.397	1	.000	Bedensel belirti bozukluğu	8.273	1	.004
	Uyuşturucu kullanımı	178.749	1	.000	Anoreksiya	.111	1	.739
	Sigara kullanımı	262.297	1	.000	Bulumia	.006	1	.937
	Anne eğitim seviyesi	.815	2	.665	Uykusuzluk	17.524	1	.000
	Kardeş sayısı	73.566	3	.000	Aşırı uykululuk	.315	1	.575
	Baba eğitim seviyesi	9.588	2	.008	Karşıt olma/karşıt gelme	4.092	1	.043
	Sosyal çevrede suç yaygınlığı	26.849	1	.000	Aralıklı patlayıcı bozukluk	3.468	1	.063
	Baba gelir durumu	65.325	1	.000	Davranım Bozukluğu	.740	1	.390
	Anne gelir durumu	8.389	1	.004	Yıkıcı duygu durum	1.159	1	.282
	Uyuyacak güvenli bir ev	58.273	1	.000	Ebeveyn şevkat ve güven	30.195	1	.000
	Hata ki-kare istatistiği	524.182	47	**.000**				

Tablo 7'de yer alan başlangıç modelinde/eşitlikte yer almayan değişkenler yordayıcı değişkenlerdir. Başlangıçta yer almayan değişkenlerin modelde anlamlı katkı sağlayıp sağlamadığını değerlendirmek için hata ki-kare istatistiği incelenmiştir. Hata ki-kare istatistiğinin anlamlı olduğu görülmüş [$\chi 2 = 524{,}182$, $p = .000$], buradan hareketle tüm yordayıcı değişkenlerin modelin yordama hususunda anlamlı katkı sağladığı yorumu getirilmiştir. Tabloda skor alanında yer alan değerler ise, bağımsız değişkenlerin modele ne ölçüde katkı sunduğunu göstermektedir.

Tablo incelendiğinde modelde en büyük katkıyı sigara kullanımının sunduğu, sigarayı sırasıyla sınıf tekrarı yapma durumu, alkol, uyuşturucu kullanımı, kardeş sayısı, davranım bozukluğu, ayrılma kaygısı bozukluğu, sosyal fobi, sokakta çalışma, doğup büyüdüğü evde suç geçmişi olan birinin varlığı, aşırı uykululuk, anne-baba yanında büyüme, şizofreni, aşırı hareketlilik, babanın gelir durumunun izlediği görülmüştür. Tablo 8'de yordayıcı değişkenlerin modele dâhil edilmesiyle oluşan iterasyon öyküsüne yer verilmiştir.

Tablo 8. ***Yordayıcı Değişkenlerin Modele Dâhil Edilmesiyle Oluşan İterasyon Öyküsü***

İterasyon	-2LL	Katsayılar
1	773.603	-2.204
2	687.519	-3.174
3	673.436	-3.685
4	672.796	-3.813
5	672.794	-3.820
6	672.794	-3.820

Tablo 8'de görüldüğü gibi, başlangıç modelinde 1347,462 olan 2LL değeri 672.794'e kadar düşmüştür. Başlangıç modeline göre oluşan bu farkın anlamlı olması ise yordayıcı değişkenlerin modelin yordayıcılık düzeyine olumlu etkide bulunduğu anlamı çıkarılabilir. İterasyon öyküsü sonuçlarının incelenmesinin ardından Omnibus Testi gerçekleştirilmiş ve sonuçları incelenmiştir. İlk olarak ki-kare değeri hesaplanmaktadır. Daha sonra modelde yer alan ki-kare değerinin anlamlı olması durumunda modelde yer alan yordayıcı değişkenlerin yordanan değişkenleri sınıflandırmasına katkıda bulunduğuna işaret ettiği şekilde yorumlanmaktadır. Tablo 9'da Omnibus Testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 9. ***Modele İlişkin Omnibus Testi***

		Ki-Kare	sd	p
Adım 1	Adım	152.661	20	.000
	Blok	152.661	20	.000
	Model	693.129	35	.000

Tablo 9 incelendiğinde ki-kare değerine ilişkin (adım, blok ve model) p değerinin anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır [$\chi 2 = 693.129$, $p = .000$]. Elde edilen bu durum bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiye işaret etmektedir. Lojistik regresyon modelindeki yordanan değişkenin (suça sürüklenme/suça sürüklenmeme) açıklanma düzeyini anlayabilmek için Cox ve Snell R2 ve Nagelkerke R2 istatistiklerine bakılmıştır. Bu iki değer yardımıyla, model ile yordanan değişkendeki açıklanan varyans oranına bakılmaktadır (Gelman ve diğ., 2020). Bu modelde Nagelkerke R Kare hesaplaması .667'dir. Elde edile bu sonuç da, modelde yer alan yordayıcı değişkenlerin bağımlı değişkendeki varyasyonun %66.7'sini açıkladığını göstermektedir.

Lojistik regresyon modelinde yer alan tüm değişkenlerin ortak yordayıcılık gücünü değerlendirmek için Hosmer ve Lemeshow testi kullanılmaktadır. Gerçekleştirilen bu test sonucunda p değerinin anlamsız olması ($p > .05$) modelin kabul edilebileceği anlamına gelmektedir (Hosmer ve Lemeshow, 2000). Hosmer ve Lemeshow testine dair sonuçlar Tablo 9'da yer almaktadır.

Tablo 10. ***Hosmer ve Lemeshow Testi Sonuçları***

	Ki-kare	sd	p
Adım 1	5.173	8	.739
Adım	146.305	8	.613

Tablo 9'da da görüldüğü gibi, Hosmer ve Lemesbow testin Ki-kare (6.305, p > .05) ile anlamlı olmadığı görülmektedir. Sonuç olarak Lojistik regresyon modeli yeterli düzeydedir ve iyi uyuma sahiptir. Lojistik regresyon analizi ile elde edilen sınıflandırma sonuçları ise Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 11. ***Lojistik Regresyon Modeli Sonucu Elde Edilen Sınıflandırma Durumu***

			Beklenen		
			Grup		Doğru Sınıflandırma
	Gözlenen Durum		Lise	Suçu Olan	Yüzdesi
Adım 1	Grup	Suça Sürüklenmeyen	427	61	87.5
		Suça Sürüklenen	80	404	83.5
	Toplam Yüzdesi	Doğru Sınıflandırma			85.5
Adım 14	Grup	Suça Sürüklenmeyen	426	62	87.3
		Suça Sürüklenen	76	408	84.3
	Toplam Yüzdesi	Doğru Sınıflandırma			85.8

Tablo 10'a göre bu araştırmada yer alan yordayıcı değişkenler açısından ele alındığında, başlangıç modelinde elde edilen ilk sınıflandırma sonuçları doğrultusunda örneklemde yer alan ergenlerin sınıflandırması gerçeğe daha çok yaklaşmıştır ve %85.8 olmuştur. Modelde yer alan bağımsız değişkenlerin katsayı tahminleri Tablo 11'de görülmektedir.

Tablo 12.*Modelde Yer Alan Değişkenlerin Katsayı Tahminleri*

	B	Std Hata	Wald	sd	p	Exp(B) (%95)
Ebeveynler ile büyüme		2.055	0.737	7.757	1	0.005 7.806 (1.838-33.146)
Evde suç geçmişi olan biri		0.821	0.279	8.683	1	0.003 2.273 (1.317-3.925)
Sınıf tekrarı		2.210	0.300	54.121	1	0.000 9.112 (5.058-16.146)
Sokakta çalışma		0.714	0.299	5.682	1	0.017 2.042 (1.135-3.672)
Uyuşturucu		1.418	0.291	23.758	1	0.000 4.127 (2.334-7.298)
Sigara		2.240	0.225	98.926	1	0.000 9.397 (6.043-14.612)
Kardeş sayısı		.755	.357	4.478	1	0.034 2.128 (1.057-4.283)
Baba gelir düzeyi		.494	.233	4.501	1	0.034 1.638 (1.038-2.586)
Aşırı hareketlilik		.054	.025	4.529	1	0.033 1.056 (1.004-1.110)
Şizofreni		-.077	.028	7.661	1	0.006 .926 (.877-.978)
Ayrılma kaygısı		.140	.024	34.675	1	0.000 1.150 (1.098-1.205)
Sosyal fobi		-.073	.021	11.425	1	0.001 .930 (.892-.970)
Aşırı uykululuk		-.076	.027	8.018	1	0.005 .927 (.880-.977)
Davranım bozukluğu		-.054	.015	12.630	1	0.000 .947 (.919-.976)
Alkol		.158	.028	31.913	1	0.000 .1.171 (1.109-1.209)
Sabit		-3.051	.619	31.990	1	0.000 .30

Tablo 11'e bakıldığında, ebeveyn ile büyüme, evde suç işlemiş birinin varlığı, bireyin uyuşturucu kullanımı, sınıf tekrarı, sigara kullanımı, kardeş sayısı, baba gelir düzeyi, aşırı hareketlilik, şizofreni, ayrılma kaygısı bozukluğu, aşırı uykululuk, davranım bozukluğu ve sosyal fobi düzeyleri ergenlerin suça sürüklenmesini yordamada anlamlı katkılar sunmaktadır. Bireyin büyüdüğü evde uyuşturucu kullanan birinin varlığı, büyüdüğü evde ihtiyaçlarının karşılanmaması, evde maruz kalınan kötü muamele, anaokulu eğitimi, anne ve baba eğitim düzeyi, çevrede suç öyküsü olan bireylerin varlığı, annenin gelir getiren bir işte çalışması, uyuyacak güvenilir bir eve sahip olmak, dikkat eksikliği, depresyon, yaygın kaygı bozukluğu, obsesif kompulsif bozukluk, bedensel belirti bozukluğu, anoreksiya, blumia, aralıklı patlayıcı bozukluk, yıkıcı duygudurum bozukluğu düzeyleri ve son olarak erken döneme ilişkin şevkat ve güven anıları ise modelde anlamlı bir etki oluşturmamıştır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma problemine ilişkin ulaşılan bulgular alanyazında yer alan araştırma bulguları çerçevesinde tartışılmış, gelecek araştırmalara ve alan çalışanlarına yönelik birtakım önerilerde bulunulmuştur.

5.1. Tartışma ve Sonuç

"Erken döneme ilişkin şefkat ve güven anıları, ebeveyn özellikleri, aile ortamı, eğitim süreci, psikolojik bozukluklara ilişkin bulgular ilişkin puanlarla üretilecek bir regresyon modeli çocukların suça sürüklenme durumlarını ne düzeyde yordarmaktadır?" sorusundan yola çıkarak yürütülen bu araştırmanın genel bulguları, ev ortamına, ebeveyn özelliklerine ve çocuğun kişisel özellikleri, davranışları ve tercihlerine ilişkin birtakım değişkenlerin suça sürüklenmeyi anlamlı düzeyde yordadığı yönündedir. Bu orana en büyük katkıyı sigara sağlarken, sigarayı sırasıyla sınıf tekrarı yapma, alkol kullanımı, uyuşturucu kullanımı, kardeş sayısı, davranım bozukluğu, ayrılma kaygısı bozukluğu, sosyal fobi, sokakta çalışma, doğup büyüdüğü evde suç geçmişi olan birinin varlığı, aşırı uykululuk, anne-baba yanında büyüme/büyümeme, şizofreni, aşırı hareketlilik ve babanın gelir durumu izlemiştir.

Bulgularda dikkat çeken ilk nokta, yordayıcı bağımsız değişkenlerden sigara kullanımının suça sürüklenme açısından yordayıcı en yüksek güce sahip olmasıdır. Boylamsal araştırmalar, erken yaşta sigara kullanımının ilerleyen yıllarda suça sürüklenme/suç işleme, düşük akademik başarı ve okul terki gibi riskli davranışlarla güçlü ilişkiler içinde olduğunu vurgulamaktadır (Bradley ve Greene, 2013; Busch ve diğ., 2014; Ellickson ve diğ., 2001). Bunun nedeni risk davranışında bulunma eğilimi olan çocukların ya da ergenlerin en kolay erişim sağladıkları maddenin sigara olmasından kaynaklı olabilir. Nitekim sigara kullanıcılarının ilk kullandığı madde sigara olup, kullanıcıların %90'ı 18 yaş öncesinde sigara kullanımına başlamaktadır (Barrington-Trimis ve diğ., 2020). Şunu eklemek gerekir ki, bu araştırmada yukarıda değinilen diğer araştırmalara kıyasla suça sürüklenen çocukların daha yüksek oranda

sigara kullandıkları bulunmuştur. Kültürler arası ortaya çıkan bu fark ülkelerin sigaraya yönelik tutumu, sigaraya erişim olanakları ve ülke genelinde sigara kullanım oranlarından kaynaklı olabilir. Nitekim Türkiye OECD ülkeleri arasında en yüksek sigara kullanımına sahip ülkedir (OECD, 2020). Türkiye gibi yüksek sigara kullanım ortalamasına sahip Endonezya'da da suça sürüklenme öyküsü olan çocukların yüksek bir oranında sigara kullanımı sergilemesi dikkat çekicidir (Indrijati, 2017). Araştırmanın bu sonucundan hareketle, sigaraya başlamayı önlemeyi hedefleyen ve hali hazırda genel nüfus için Türkiye'de uygulanmakta olan sigara kullanımını önleyici eğitsel müdahalelerin risk grubu çocukların gereksinimlerini karşılar nitelikte genişlemesi ya da özelleşmesi gerektiğini söyleyebiliriz (Yoldaş ve Demircioğlu, 2020).

Bulgularımıza göre suça sürüklenmeyi ikinci sırada yordayan değişken sınıf tekrarı olmuştur. Burada okulun suça sürüklenmenin önünde önemli bir duvar olduğunu yeniden vurgulamak gerekir. Nitekim alanyazında da belirtildiği gibi, okullar çocukların farklı ve nispeten daha büyük bir çevre ile ilk teması kurmasını sağlamakta, özel gereksinimlere ya da risk davranışlarına ilişkin ilk işaretler ise kendisini okul başarısızlığı ile göstermektedir (Li ve Fischer, 2018). Okul başarısızlığı ile ortaya çıkan ilk işaretlere yönelik doğru müdahaleler gerçekleştirilemediğinde, okul başarısızlığı kronikleşmekte, kronikleşen okul başarısızlığı sorununu ise okul devamsızlığı, okul terki, maddeyle tanışma, sokakta çalışma ve ilk suça sürüklenme öyküleri izleyebilmektedir (Coşkun, 2020).

Bu nedenle pek çok batı ülkesinde suça sürüklenme ve yıkıcı davranışlardan uzak tutmanın yolu olarak çocuklar ilk olarak okulda tutulmaya çalışılmaktadır (Barret ve diğ., 2015; Venkatasen ve Swarnalatha, 2013). Ayrıca burada bir parantez de düşük zekâ düzeyi ile suça sürüklenme arasındaki ilişki için açılmalıdır. Araştırmalar IQ puanındaki düşüş ile suç öyküsündeki artış arasındaki ilişkiye işaret etmektedir (Jacob ve diğ., 2019; Silver ve Nedelec, 2018a, 2018b). Ne var ki zekâ düzeyinin okul başarısını ve suça sürüklenmeyi bir ölçüde açıklayabildiğini, suça sürüklenmenin olduğu gibi eğitim başarısının da sosyo-ekonomik durum gibi pek çok faktörle ilişkili olduğunu vurgulamak gerekir (Özer ve Akbaş, 2020).

Araştırmanın ilgi çekici sonuçlarından biri, sınıf tekrarının yordayıcı bir değişken olarak modelde yer almasına karşın, okul devamsızlığı ve okul disiplin cezası geçmişinin yordayıcı birer değişken olarak modelde belirmemesidir. Araştırmalar, sınıf tekrarının yanında okul devamsızlığının ve disiplin cezasının da gelecekteki suç davranışını yordadığını vurgulasa da, suç eyleminin dinamik bir yapısının olduğunu, toplumsal olaylardan ve global değişimlerden etkilenebildiğini hatırlatmak gerekir. Nitekim 2020 yılında başlayan ve Türkiye'de 2020-2021 ile 2021-2022 eğitim-öğretim yıllarını doğrudan etkileyen Covid-19 pandemisi sırasında okullar çevrimiçi eğitime geçmiş, özellikle sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan semtlerde yaygın bir okul devamsızlığı sorunu ortaya çıkmıştır (Kara ve Bozkurt, 2021). Suça sürüklenen çocukların çevrimiçi eğitimin de etkisiyle ders devamsızlığı problemi görünür olmamış, okulların kapalı olması nedeniyle daha az okul içi problem davranış sergilemiş ve daha az disiplin cezası almış olabilirler. Dolayısıyla bu durum yeni bir araştırma konusunu gündeme getirmektedir: Covid-19 pandemisi ve çevrimiçi eğitime geçişin suça sürüklenme üzerindeki boylamsal etkisi.

Modele göre suça sürüklenmeye etki ettiği görülen bir diğer faktör ise alkol kullanımıdır. Alkolün suça sürüklenmeyle olan ilişkisi ya da suça sürüklenen çocuklar arasında alkol kullanımının yüksek olması pek çok kültürde yapılan araştırmalarla bulgulanmıştır (Rocca ve diğ., 2019). Boylamsal araştırmalara göre de alkol ve suça sürüklenme arasındaki bu ilişki nedenselliğe dayanmaktadır ve alkol etkisini en çok şiddet suçlarında göstermektedir (Najman ve diğ., 2019). Farklı bir perspektiften bakarsak da, batı ülkelerinde suç davranışının yıllar içerisinde azalmasında gençler arasında alkol kullanımının azalmasının önemli bir etkisi olduğu tahmin edilmektedir (Ball ve diğ., 2022; Svensson ve Oberwittler, 2021; var der Laan ve diğ., 2021). Burada alkol hususunda Türkiye'nin bir avantajını vurgulamalıyız. Sigara kullanımının aksine Türkiye OECD ülkeleri arasında nesillerdir en az alkol tüketen ülke olarak yer almaktadır (OECD, 2021). Nitekim yukarıda sözü geçen araştırmalarda alkol kullanımının suça sürüklenme üzerindeki yordayıcı gücü daha yüksekken, bu araştırmada nispeten daha düşük bulunmuştur. Bu durum Türkiye'nin Müslüman çoğunluklu bir ülke olması, İslam ülkelerinde alkolün dinen yasak ve sosyal istenirliğinin düşük olması, risk davranışı olan çocukların alkolden uzaklaşmasına

neden olmuş olabilir. Yine de suça sürüklenen çocukların özel bir grup olduğunu, alkol kullanma eğiliminin toplum ortalamasından yüksek olduğunu unutmamak gerekir.

Modelde suça sürüklenmeye etki ettiği sonucuna varılan bir diğer faktör uyuşturucu kullanımı olmuştur. Uyuşturucu kullanımının hem bireylerin hem de toplumun suç davranışı üzerinde önemli bir etkisi bulunduğu bildirilmektedir. Uyuşturucu kullanımı ile suç arasındaki ilişkinin ise çift yönlü olabileceği vurgulanmaktadır. Uyuşturucu kullanımı, uyuşturucu temin edecek paraya gereksinim duyma ve uyuşturucu kullanımının yarattığı psikofarmakolojik değişimler sebebiyle suça sürüklenmeye neden olmaktayken, aynı zamanda suça sürüklenmenin yarattığı çevresel değişiklikler uyuşturucu kullanımını arttırabilir (Pierce ve diğ., 2017). Türkiye'de yasalarca uyuşturucu kullanımının suç olması, sosyal olarak daha az kabul edilebilir olması ve yeterli tarama yapılmaması nedeniyle uyuşturucu kullanımının yaygınlığı bilinmemekle birlikte (Arslan ve Akbulut, 2017), araştırmada yer alan suça sürüklenen çocukların önemli bir kısmının (%43.42) uyuştucu kullandığını beyan etmesi dikkat çekici bulunmuştur. Verinin çocuk ceza sisteminde toplandığı ve özbilbildirim olduğu düşünüldüğünde gerçek oran çok daha yüksek olabilir (Grimm, 2010). Buradan hareketle uyuşturucu kullanımının hırsızlık, fiziksel saldırı ve cinsel suçlar üzerindeki etkisi düşünüldüğünde (Karakartal, 2020) tarama çalışmalarına ve önleyici çalışmalara gereksinim olduğunu söyleyebiliriz.

Gerçekleştirilen lojistik regresyon sonucunda suçu yordayan bir diğer faktör kardeş sayısı olmuştur. Dezavantajlı bölgelerde yaşayan çocuklardan 3 ve daha çok kardeşe sahip olan çocukların hiç kardeşi olmayanlara göre suça sürüklenme riskinin daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Bu bulgu Türkiye'de yapılan başka araştırmalarca da desteklenmektedir (Erbay ve Gülüm, 2018; Hesapçıoğlu, 2017; Yüksel, 2019). Burada ilk olarak bu ilişkinin nedensel olup olmadığını sorgulamak gerekir. Bu araştırmanın örneklemini dezavantajlı popülasyon içerisinde yer alan bireylerin oluşturması karıştırıcı değişkenler açısından avantaj olarak değerlendirilebilir. Nitekim dezavantajlı gruplarla yapılan başka araştırmalarda tek çocuklu ebeveynlerin sınırlı kaynaklarını ve zamanını tek çocuklarına daha iyi aktardıkları, bu nedenle çocuklarının fiziksel sağlık sonuçlarının nispeten daha iyi olduğu (Bredenkamp, 2009;

Folayan ve diğ., 2017), daha iyi koşullara ve refaha sahip olduğu (Liu ve diğ., 2022), eğitimlerine ve eğitimle ilişkili diğer gereksinimlerine daha fazla yatırım yapıldığı (Choukhmane, 2023) vurgulanmaktadır. Tek çocuğa sunulan bu olanakların yıkıcı davranışları önünde koruyucu bir faktör olması oldukça olasıdır. Ebeveyn-çocuk etkileşiminin yanında kardeş-kardeş etkileşimi de suça sürüklenme üzerinde etkili olabilir. Kardeş zorbalığına ya da olumsuz davranışlara maruz kalmak depresyon, anksiyete ve suça sürüklenme gibi pek çok olumsuz durumla ilişkilidir (Tucker ve diğ., 2020; Van Berkel ve diğ., 2018). Ayrıca ergenlik döneminin başlarında suça sürüklenmiş ya da riskli davranışlara sahip bir kardeşe sahip olmak, bireylerin ergenlik dönemlerinin başında suça sürüklenme öyküsü yaşama olasılığını arttırabilmektedir (Huijsmans ve diğ., 2019).

Lojistik regresyona dayalı modelde yer alan bir diğer yordayıcı değişken davranım bozukluğu olmuştur. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre davranım bozukluğu, aşırı seviyede kavgacı ve zorba davranış sergilemeyi, insanlara, hayvanlara, nesnelere zarar vermeyi ve bu davranışları sıklıkla gerçekleştirmeyi ya da tekrarlamayı kapsar (WHO, 2023). İkiz çalışmalarına göre davranım bozukluğunun orta seviyede kalıtsal faktörlerle açıklanabileceği, paylaşılan çevrenin/aile ortamının nispeten daha az etkisinin (%14) olduğu vurgulanmakta, yıkıcı davranışlarda gen-çevre etkileşiminin etkisinin altı çizilmektedir (Salvatore ve Dick, 2018). Başka bir ifadeyle, davranım bozukluğu emareleri gösteren ya da özellikleri taşıyan çocukların olumsuz aile ortamı ve sosyal çevre öykülerine sahip olması, suça sürüklenme riskini arttırmaktadır. Burada önleyici ve koruyucu çalışmaların önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Zira davranım bozukluğuna dair ilk emareler kendisini okul öncesi eğitim sırasında göstermekte, eğer çocuk nitelikli okul öncesi eğitimi almaz ve okul öncesi eğitim çağında bu gereksinimleri giderilmezse, problem davranışlar daha kaotik bir şekilde ilkokul sıralarına kendisini taşımaktadır (Li ve Fischer, 2018; Reynold ve diğ., 2017). İlkokul sıralarında ortaya çıkan bu problem davranışlar ise takvim yaşı ile beraber daha da şiddetlenmekte, her geçen gün çocuğu okulda tutmak, daha sonra ise yıkıcı davranışlarda bulunmasını önlemek git gide zorlaşmaktadır (Green ve diğ., 2019). Bu araştırma kapsamında yer alan suça sürüklenen çocuklar için de baktığımızda yaygın olarak okul öncesi eğitimden faydalanmadıklarını, okul terki ve sınıf tekrarı gibi

öyküleri sıklıkla yaşadıkları, sigara, alkol ve uyuşturucu kullanımlarının daha yüksek olduğunu görmekteyiz.

Modelde yer alan bir diğer değişken davranım bozukluğu ile ilişkili aşırı hareketlilik olmuştur. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu tanısı olan çocuk ve yetişkinlerin önemli bir kısmında ek olarak davranım bozukluğu tanısı da bulunmakta ya da vakalar davranım bozukluğu tanı kriterlerini karşılamaktadır (Larson ve diğ., 2011; Linblad ve diğ., 2020). Ayrıca örtüşen özellikleri nedeniyle ikisinin birlikte görüldüğü durumlarda iki tanıyı birbirinden ayrıştırmak güçtür. (Tor ve diğ., 2021). Yine benzer bir durum olarak, hem davranım bozukluğu hem de dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu okul başarısızlığı, alkol ve madde kullanımı, suça sürüklenme gibi risk faktörlerinde artış ile ilişkilidir (Erskine ve diğ., 2016; Retz ve diğ., 2021). Ancak burada bir parantez açmak gerekir. Davranım bozukluğu ile dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu tanısının ilişkilendirildiği çalışmalarda "dikkat eksikliği" ve "hiperaktivite" bir bütün olarak "Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu" ismi ile ele alınmaktadır. Bu araştırmada kullanılan ergenler için psikolojik bozukluklar envanteri ise "dikkat eksikliği" ve "aşırı hareketlilik" olmak üzere iki ayrı alt boyut içermektedir. Dikkat eksikliği ve hiperaktivitenin bir arada değerlendirilmesinin bir sınırlılık oluşturabilir. Zira Türkiye'de ayaktan tanı ve tedavi merkezine başvuran dikkat eksikliği ve hiperaktivite tanılı vakaların incelendiği araştırmada dikkat eksikliği baskın tipinin yaygınlığının %45-55 olduğu, birleşik tipin yaygınlığının %44-55 olduğu, son olarak hiperaktivite/dürtüselliğin baskın olduğu tipin %10-15 olduğu ve vakaların baskın tipe göre ayrıştığı vurgulanmaktadır (Coşkun ve diğ., 2020). Bu araştırmada da davranım bozukluğu ve hiperaktivite suça sürüklenmeyi yordayan modelde yer alırken, dikkat eksikliği yordayıcı bir değişken olarak modelde yer almamıştır. Bu durum dikkat eksikliğinin içe dönük, hiperaktivitenin ise dışa dönük olmasından kaynaklı olabilir.

Modelde yer alan bir diğer değişken ayrılma kaygısı bozukluğu olmuştur. Bu bulguyu tartışırken modelde yer almayan erken dönemde ebeveynlerden algılanan şevkat ve güven duygusuyla birlikte ele almanın daha doğru olabileceği düşünülmüştür. İlk olarak bu araştırmada ebeveynden algılanan şevkat ve güven

duygularının suça sürüklenme modelinde yer almamasını ele alalım. Tamamı batı toplumlarında yapılmış önceki araştırmalarda olumlu erken anıların suça sürüklenmede koruyucu bir rol üstlendiği vurgulanmaktaydı (Khan ve Munaf, 2017; Levin ve Bokova, 2017). Kültürler arası bu farklılık Türk toplum yapısından kaynaklanıyor olabilir. Her ne kadar suça sürüklenen çocuklar arasında ebeveynden uzakta büyüme yaygınlığı söz konusu olsa da, ebeveyn rolü ve ebevyeyn sıcaklığı geniş aile içinde giderilmiş, çocukların bu ihtiyacı karşılanmış ve suça sürüklenmeye de erken olumlu anılardan çok erken olumsuz anılar etki etmiş olabilir. Nitekim modelde yer alan ayrılma kaygısı bozukluğu da, bireyin çevresindeki kişilerden istemi dışında ayrılması veya bu kişilerin başına bir şey gelmesiyle ilgili yoğun endişe duymasını kapsar ve bu kaygılar daha çok erken olumsuz anılarla ya da bağlanma sorunları ile ilişkilidir (Özer, 2018; Vaughan ve diğ., 2017). Başka bir ifadeyle, ebeveynlerin gidermediği durumlarda çocuklar sevilmek gibi olumlu duyguları geniş aile içinde hissedebilirler ancak ebeveyn terki, yokluğu ve yoksunluğu gibi olumsuz anılar terk edilme, yoksun bırakılma gibi kaygıları çocukta bırakabilir. Ancak bu veri toplanırken suça sürüklenen çocukların çocuk ceza sisteminde yer aldığını unutmamak gerekir. Ceza sisteminde bulunan bireylerin aileleri ve sevdikleri ile ilgili daha fazla kaygı yaşaması beklenebilir. Bu konuda cezaevi sonrası yapılacak bir takip çalışması süreci daha iyi anlamamızı sağlayabilir.

Suça sürüklenmeye ilişkin modelde yer alan bir diğer yordayıcı değişken sosyal fobi olmuştur. Sosyal fobi ya da sosyal anksiyeteye dair belirtilerin suça sürüklenme ile ilişkili olduğunu söyleyen araştırmalar bulunmaktadır (Mercer ve diğ., 2016; Merikangas ve diğ., 2010; Pine ve diğ., 2000). Ancak bu ilişkinin yönü tartışmalıdır. Bazı araştırmalar sosyal kaygının çocuğun sosyal ilişkilerini olumsuz etkileyeceğini, çocuğun evde kalmasını sağlayacağını ve bu nedenle de suça sürüklenmenin azalabileceğini vurgularken (Mercer ve diğ., 2016; Nelemans ve diğ., 2016) bazı araştırmalar okul terki, okul devamsızlığı ve madde kullanımı ile ilişkili olması nedeniyle sosyal fobiyi suça sürüklenme açısından risk faktörü olarak tanımlamaktadır (Joshi ve Billick, 2017; Marmorstein ve diğ., 2009; Zhang ve diğ., 2023). Bu çelişkili tabloyu sosyal fobinin bireylerin hayatını nasıl etkileyebileceği ile ilgili tahmin yürütmenin güç olması ile ilişkilendirebiliriz. Örneğin sosyal kaygısı olan

birisi rahatlama amacıyla ya da gruplara uyum sağlayabilmek adına bir tür madde kullanımına başlayabilir ama diğer yandan başka bir sosyal fobi düzeyi yüksek birey, madde etkisi altında utanç verici bir şey yapmaktan çekinebilir ve madde kullanımından uzak durabilir (Marmorstein ve diğ., 2009). Sosyal fobinin bireyin davranışları üzerindeki etkisinde başka faktörlerin karıştırıcı etkisi olabilir. antisosyal kişilik bozukluğu olan ya da davranım bozukluğu olan bireylerde sosyal fobinin olması, antisosyalliğin yıkıcı etkisini daha da arttırmaktadır (Galbraith ve diğ., 2014). Sosyal fobinin riskli davranışlarda koruyucu etkisinin olduğunu bildiren diğer araştırmalarda cezaevi örnekleminin kullanılmaması sosyal fobi ve antisosyal kişilik bozukluğu tanılarına sahip grubun örneklem temsilini zayıflatmış olabilir. Nitekim bu araştırma da dahil olmak üzere sosyal fobi ve suç arasında ilişki bulan diğer çalışmalarda cezaevi örnekleminin kullanıldığını görmekteyiz.

Suça sürüklenmeyi açıklayan modelde yer alan bir diğer değişken sokakta çalışma olmuştur. Literatüre göre sokakta çalışma suça sürüklenme öykülerinden önceki ara duraklardan biridir. Çocuklar ev ortamı kaynaklı ya da bireysel risk faktörleri ile birlikte okula başlamakta, okulda önce risk faktörleri kendisini ders başarısızlığı ile göstermekte, ders başarısızlığını okul devamsızlığı ya da okul terki izlemekte, okuldan uzaklaşmanın ardından sokakta çalışma öyküleri baş göstermekte, nihai olarak ise suça sürüklenme öyküleri başlamaktadır (Coşkun, 2021; Ögel, 2007). Bu çerçevede baktığımızda sokakta çalışma sosyal hizmet alanı içinde olmakla birlikte, eğitim alanının da hizmet konusudur. Zira çocukları okulda tutmaya hizmet eden politikalar çocukları sokakta çalışma ve gelecekte suça sürüklenmeden uzaklaştırmakta, çocukların üstün yararına ve refahına katkı sağlamaktadır. Bizim suça sürüklenme modelimizde de sınıf tekrarı, okul başarısızlığı, sokakta çalışma basamaklarının olması çocuğu eğitim ortamında tutmanın önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

Lojistik regresyona göre modelde yer alan bir diğer değişken çocuğun doğduğu ve büyüdüğü evde suç geçmişi olan birinin varlığıdır. Literatüre göre suç geçmişi olan bireylerin çocukları gelecekte daha yaygın suça sürüklenmektedir (Besemer ve diğ., 2011; Besemer ve diğ., 2017; Branje ve diğ., 2020; Spapens ve Moors, 2020; van Dijk

ve diğ., 2019). Bu fenomende genetik faktörlerin olası bir rolü olabilir. Suça sürüklenme ile ilişkili olan faktörlerin önemli bir bölümünün genetik faktörlerden etkilendiği bilinmektedir. Bunların başında zeka (Greenspan, 2022), davranım bozukluğu (Salvatore ve Dick, 2018), psikopati (Viding ve McCrory, 2018), antisosyal kişilik bozukluğu (Mason ve Frick, 1994), öz kontrol (Wilems ve diğ., 2019) gelmektedir. Burada suçun kaotik nedenleri olduğunu, salt genetik faktörlerle açıklamaya çalışmak yeterli gelmeyeceğini hatırlatmak gerekir. Nitekim koruyucu ailelere verilen çocuklarda suç davranışının önemli ölçüde azalması buna güzel bir örnektir (Sariaslan ve diğ., 2022). Başka bir örnek vermek gerekirse, suç işlemiş bir aile ferdi cezaevine girdiğinde çocuklarının suça sürüklenme veya riskli davranışlarda bulunma olasılığının azaldığı, hakimin hapis cezası vermediği durumlarda ise çocukların suça sürüklenme olasılığının arttığı bildirilmektedir (Arteaga, 2021; Norris ve diğ., 2021).

Evde suç geçmişi olan birinin varlığı gibi "olumsuz çocukluk yaşantısı" olarak değerlendirilen doğduğu ve büyüdüğü evde kötü muameleye maruz kalma, gereksinimlerin giderilmemesi ve uyuyacak güvenli bir eve sahip olmama ise modelde yordayıcı bir değişken olarak kendisine yer bulmamıştır. Burada ilk olarak kültürel farklılıkların altını çizmekte fayda olabilir. Türk toplumunda akrabalık ve sosyal bağlarının nispeten güçlü olması, çocukların ailesinin yanında kalamadığı durumlarda diğer kaynaklardan yararlanmasını sağlamış ve suça sürüklenen çocuklar güvenli bir eve daha fazla erişmiş olabilirler. Modelde yer almayan çocukken fiziksel gereksinimlerin giderilmesi de bu durumla ilişkili olabilir. Ebeveyn ihmalinin devreye girdiği ya da ebeveynin bakım ve gözetim sorumluluğunu yerine getirmediği durumlarda, Türk toplum yapısının koruyucu işlevi devreye girmiş, bu sorumluluklar geniş aile içinde yerine getirilmiş olabilir. Son olarak kötü muameleye maruz kalmanın modelde yer almaması dikkat çeken başka sonuçlardan biri olmuştur. Suça sürüklenen çocukların %53.91'i suça sürüklenmeyen çocukların %62.04'ü bir tip kötü muameleye maruz kaldığını beyan etmiştir. Araştırmanın örneklemini oluşturan kişilerin sosyo-ekonomik dezavantajlara sahip olduğu ve bu kişilerin daha fazla kötü muameleye maruz kalması beklendik bir durumdur (Rosenthal, 2022). Gelecekte yapılacak

araştırmalarda kötü muamelenin çeşidi, sıklığı, şiddeti gibi etmenlerin dahil edilmesi daha açıklayıcı sonuçlar sunulabilir.

Suça sürüklenme modelinde yer alan bir diğer değişken uyku bozukluğu olmuştur. Uyku bozukluğu ile olumsuz çocukluk anıları ve psikolojik bozukluklar ilişkili olduğu bilinmektedir (Park ve diğ., 2021; Petrucelli ve diğ., 2021). Benzer bir literatür ya da ilişki uyku bozukluğu ve suça sürüklenme arasında da bulunmaktadır (Leban ve Delacruz, 2023; Tomlinson ve diğ., 2022). İlgi çekici olarak uyku ve suç arasındaki ilişki çok az ve çok fazla uyumayı da kapsamaktadır (Rubens ve diğ., 2017). Burada tartışmaya açık olan ise uyku ve suça sürüklenme arasındaki bu ilişkinin nedensel olup olmadığıdır. Son yıllarda uyku ve suç arasındaki bu ilişki araştırmacıların ilgisini çekmiş ve bu ilişkiye dair çok sayıda araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalarda, uyku bozukluklarının özkontrolü zayıflattığı ve zayıflayan özkontrolün de antisosyal ya da riskli davranışların gerçekleşmesi için zemin hazırladığı bildirilmiştir (Connoly ve diğ., 2022; Fava ve diğ., 2022; Guarana ve diğ., 2021; Hambrick ve diğ., 2018; Partin ve diğ., 2022; van Veen ve diğ., 2022). Bu ilişkiden yola çıkarak ergenlerin uyku kalitesi ya da süresi üzerine yapılacak müdahalelerin suça sürüklenme üzerinde koruyucu bir etkisi olabileceğini söyleyebiliriz.

Araştırmanın bir diğer bulgusu suça sürüklenen çocukların yalnızca babaları ile büyüdüklerinde suça sürüklenme riskinin artması, ancak yalnızca anneleri ile büyüdüğünde suça sürüklenme riski oluşmadığı olmuştur. Bu bulguyu toplumsal cinsiyet kuralları kapsamında ele alabiliriz. 1800'lü yılların İngiltere'sinde yazılmış biyografiler incelendiği bir araştırmada, eşlerini kaybeden annelerin hem anne hem de baba sorumluluklarını yerine getirerek ailesini bir arada tuttuğu, eşlerini kaybeden babaların ise çocuklarla ilgili görevleri başka kişilere devrettiği bulgulanmıştır (Griffin, 2020). Benzer bir durumdan ebeveyn geliri için de söz edebiliriz. Zira annenin gelirinin ya da çalışmasının çocuğun suça sürüklenmesi üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı bulgulanmışken, babanın sabit bir işte çalışmasının ve gelirinin çocuğun suça sürüklenmesi üzerinde etkili olduğu bildirilmiştir. Görüldüğü üzere annenin evdeki varlığı ve babanın gelir getirmesi suça sürüklenme üzerinde koruyucu bir etkiye sahipken, annenin evdeki yokluğu ve babanın çalışmaması suça sürüklenme

açısından risk faktörüdür. Bu durum da Türk toplumunun geleneksel toplum özelliklerine işaret etmektedir.

Genel olarak bulgulara baktığımızda, ceza sisteminde bulunan suça sürüklenen çocukların pek çok önlenebilir risk faktörünü deneyimlediğini, bu risk faktörlerini deneyimlemesinin ve nitelikli koruyucu/destekleyici tedbirlere yeterince erişememesinin sonucunda da suça sürüklendiklerini görmekteyiz. Bu risk faktörlerinden korunma noktasında toplumun ferdine düşen görev ve sorumluluklar bulunmaktadır ancak pek çok risk faktörünün okul çağında ortaya çıktığı ve okulun risk faktörlerinin önündeki duvar olduğu düşünüldüğünde, eğitimcilere daha büyük sorumluluklar düşmektedir. Dezavantajlı çocuklar kendilerine yol gösterecek, gereksinimlerini tespit edecek ve bu gereksinimlerini gidermeye çalışacak, onlara fırsat eşitliği sunmak için çabalayan öğretmenlere gereksinim duyarlar. Öğretmenlerin, psikolojik danışmanların ve diğer kamu çalışanlarının görevi de bu ihtiyaca yanıt vermek ve çocukların hayatına olumlu anlamda dokunmaktır.

5.2. Öneriler

Araştırmada ulaşılan sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki önerilere yer verilmiştir.

1. Daha önce de değinildiği gibi dezavantajlı bölgelerde doğan ya da risk altında olduğu düşünülen çocuklara yönelik batı ülkelerinde erken müdahale programları uygulanmaktadır. Bu müdahale programlarının suç ve risk davranışları üzerinde etkisi olduğu bildirilmektedir. Türkiye'de yaygın ve erişilebilir erken dönem müdahale programlarına gereksinim olduğu söylenebilir. Nitekim Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı öncülüğünde "Aile Temelli Ulusal Erken Müdahale Programı Geliştirme Çalıştayı" gerçekleştirilmiş (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2021), bu gereksinimin altı çizilmiştir. Bu gereksinime ışık tutan ve yol gösteren araştırmalara da ayrıca ihtiyaç olduğu söylenebilir.

2. Türkiye'de okul öncesi eğitim yaygınlığının özellikle dezavantajlı bölgelerde yüksek olması sebebiyle risk altındaki çocukların gereksinimlerinin çoğu ilkokulda daha kaotik bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okul öncesi eğitimin özellikle dezavantajlı bölgelerde yaygınlaştırılması ve bununla ilgili güçlü bir eylem planının olması koruyucu bir faktör olabilir.
3. Araştırma bulgularında suça sürüklenmeyi yordayan faktörler arasında sigaranın, alkolün ve uyuşturucunun olması madde kullanımına ilişkin önleyici çalışmaların önemini ortaya koymaktadır. Okullarda madde kullanımına yönelik Yeşilay öncülüğünde düzenlenen müdahale programlarını risk altındaki çocukların gereksinimlerine uygun olarak düzenlemek ve bu programların çeşitliliğini risk altındaki çocukların gereksinimlerine uygun olarak arttırmak önemli faydalar sağlayabilir.
4. Suça sürüklenen çocuklardaki okul başarısızlığı ve sınıf tekrarının yaygınlığı göz önüne alındığında suça sürüklenen çocukların eğitim gereksinimlerine yönelik özel eğitim uygulamalarını gerçekleştirmek okul terkini ve suça sürüklenmeyi önleyebilir. Özel Eğitim bölümlerinde ve genel olarak öğretmenlik bölümlerinde içeriğinde suça sürüklenen ve risk altındaki çocukları kapsayan bir ders olması, öğretmen yeterliklerini olumlu etkileyebilir.
5. Eğitim ortamlarındaki uyku, davranım, sosyal anksiyete, dikkat eksikliği ve hiperaktivite gibi bozukluklara ilişkin faktörlerin okul psikolojik danışmanlarınca fark edilmesi ve bu gereksinimlere yönelik önleyici müdahalelerde bulunulması kritik önem taşımaktadır. Bu hususta okul psikolojik danışmanlarının psikolojik bozukluklara ilişkin yeterliklerinin arttırılması önerilebilir.
6. Milli Eğitim Bakanlığı'nda görev yapan okul psikolojik danışmanlarının suça sürüklenme öyküsü yaşayan ya da yaşama riski olan çocuklara yönelik danışmanlık tedbiri desteği sunmakta güçlük çektiği vurgulanmaktadır. Bu konuda danışmanlık desteği sürecinin planlandığı modül ya da modüllerin olması, bu modüllere yönelik hizmet içi eğitimlerin gerçekleştirilmesi hizmet kalitesini arttırabilir.

7. Risk altındaki çocukların sahip olduğu ev ve sosyal çevreye ilişkin dezavantajların erken dönemde tespit edilmesi ve giderilmesi önerilir ama çoğu çocuğun risk faktörleri okul sıralarında ortaya çıkmaktadır. Öğretmenlerde bu hususta yaratılacak bir farkındalık, öğrencilerin gereksinimlerinin ortaya çıkarılmasını ve giderilmesini sağlayabilir.
8. Bu araştırmada suça sürüklenmede Covid-19 pandemisinde okulların kapatılmasının etkisi ele alınmamıştır. Gelecekte yapılacak araştırmalarda pandeminin risk altındaki çocuklar üzerindeki etkileri ve etkilere ilişkin çözüm önerileri ele alınabilir.
9. Pandemi sonrası çok sayıda çocuğun eğitsel ortamlardan uzak kaldığı ve bu çocukların önemli bir bölümünün okullara geri dönemediği vurgulanmaktadır. Suça sürüklenme, risk faktörleri, özel gereksinimlerin tespiti ve özel gereksinimlerin giderilmesi süreçlerinde okulun önemi düşünüldüğünde bu hususta ciddi bir eylem planına ve bu eylem planına yol gösterecek akademik çalışmalara gereksinim olduğu söyleyenebilir.
10. Suça sürüklenen çocukların ilgili formları çocuk ceza infaz kurumunda doldurmuş olmaları göz önüne alınarak, gelecekte cezaevi sonrası takip çalışmaları yürütülebilir ve bu sayede suça sürüklenen çocukların gereksinimleri daha iyi anlaşılabilir.
11. Risk faktörlerinin tamamına ya da önemli bir bölümüne sahip olan ancak suça sürüklenmeyen çocuklarda koruyucu faktörleri merkeze alan bir çalışmanın olması alana güç katabilir ve suça sürüklenmeyi kavrayışımıza önemli bir katkı sunabilir.
12. Bu araştırma gerçekleştirildiği sırada kapalı olan Adalet Bakanlığı'na bağlı Eğitim Evleri'nin yeniden açılması durumunda bu evlerde yer alan çocuklarla ceza infaz kurumundaki çocuklar arasındaki farklılıklar gelecekteki araştırmalarda ele alınabilir. Örneğin bu araştırmada çocuk ve ceza infaz kurumunda yer alan çocuklarda çoklu suç öyküsü olması sebebiyle "suç türü" analize dahil edilememiştir. Eğitim evleri muhtemelen gelecekte yapılacak araştırmalara bu olanağı sağlayacaktır.
13. Suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulanan tedbirlerin etkililiğine dair yeterli araştırmanın olmadığı görülmektedir. Suça sürüklenen çocukların

tedbirlere ilişkin deneyimleri tedbirlerin etkililiğini değerlendirme noktasında önemli bir kaynak olabilir. Bu nedenle gelecekte bu hususta bir araştırma yürütülebilir.

KAYNAKÇA

Abbott, D., Watson, D. ve Townsley, R. (2005). The proof of the pudding: what difference does multi- agency working make to families with disabled children with complex health care needs? *Child & Family Social Work*, *10*(3), 229-238.

Abbott, G. (1926). Trend in juvenile-delinquency statistics. *Am. Inst. Crim. L. & Criminology*, *17*, 167-172.

Abrams, L. S. ve Hyun, A. (2009). Mapping a process of negotiated identity among incarcerated male juvenile offenders. *Youth & Society*, *41*(1), 26-52.

Acar, Y.B., Acar, H. ve Berghan, S. (2018). Türkiye'de çocuk koruma sistemi: Sorunlar ve savunu alanları. Ankara: Uluslararası Çocuk Merkezi Yayınları.

Adler-Greene, L. (2019). Every student succeeds act: Are schools making sure every student succeeds. *Touro L. Rev.*, *35*, 11-11.

Aebi, M. F. ve Linde, A. (2010). Is there a crime drop in Western Europe?. *European Journal on Criminal Policy and Research*, *16*, 251-277.

Agudelo, S. V. (2013). The impact of family visitation on incarcerated youth's behavior and school performance. *Findings from the families as partners project.* New York: VERA Institute of Justice.

Albes, Z. M. (1975). Safeguarding children at risk early screening in order to avoid less obvious handicaps or malfunctions. *International Journal of Social Psychiatry*, *21*(4), 256-258.

Alduraywish, M. A. (2021). Juvenile delinquency and differential association theory. *Advances in Applied Sociology*, *11*(8), 341-349.

Alper, M., Durose, M. R., & Markman, J. (2018). *2018 update on prisoner recidivism: A 9-year follow-up period (2005-2014)*. Washington, DC: US Department of Justice, Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics

Altındağ, Ö. ve Sağlam, M. (2012) Boşanma sürecinde çocukların haklarının belirlenmesi ve korunmasında aile mahkemesi uzmanlarının rol ve işlevleri. Ankara: Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları.

Álvarez, M., Byrne, S. ve Rodrigo, M. J. (2021). Social support dimensions predict parental outcomes in a Spanish early intervention program for positive parenting. *Children and Youth Services Review*, *121*, 1-9.

American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. American Psychiatric Publishing

Anselma, M., Chinapaw, M. ve Altenburg, T. (2018). Determinants of child health behaviors in a disadvantaged area from a community perspective: A participatory needs assessment. International *Journal of Environmental Research and Public Health, 15*(4), 644, 1-14.

Arabacı, L. B., Gülsenay, T. A. Ş., & Dikeç, G. (2017). Çocuk ve ergenlerde madde kullanımı, suça yönelme, ruhsal bozukluklar ve hemşirelik bakımı. *Bağımlılık Dergisi*, *18*(4), 135-144.

Archambault, J., Côté, D. ve Raynault, M. F. (2020). Early childhood education and care access for children from disadvantaged backgrounds: Using a framework to guide intervention. *Early Childhood Education Journal*, *48*(3), 345-352.

Archard, D. (2014). *Children: Rights and childhood*. New York: Routledge.

Arslan, D. T. ve Akbulut, Y. (2017). Sağlık Bakanlığının uyuşturucuya yönelik politikalarının analizi. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, *4*(2), 151-180.

Arteaga, C. (2021). Parental incarceration and children's educational attainment. *The Review of Economics and Statistics*, 1, 1-45.

Astor, R. A., Guerra, N. ve Van Acker, R. (2010). How can we improve school safety research?. *Educational Researcher*, *39*(1), 69-78.

Atilola, O. (2012). Different points of a continuum? Cross sectional comparison of the current and pre-contact psychosocial problems among the different

categories of adolescents in institutional care in Nigeria. *BMC Public Health*, *12*(1), 1-11.

Balcı, E. (2019). Türkiye'de Çocuk Hizmetleri ve Sosyal Hizmet. *Sosyal Hizmet Dergisi, Temmuz-Aralık*, 6-17.

Ball, J., Grucza, R., Livingston, M., Ter Bogt, T., Currie, C., & de Looze, M. (2022). The great decline in adolescent risk behaviours: unitary trend, separate trends, or cascade? *Social Science & Medicine*, *317*, 1-15.

Barker, G. H. (1954). Juvenile delinquency and housing in a small city. *J. Crim. L. Criminology & Police Sci.*, *45*, 442-442.

Barlow, J. ve McMillan, A. S. (2010). *Safeguarding children from emotional maltreatment: What works*. Londra: Jessica Kingsley Publishers.

Barn, R., Andrew, L. ve Mantovani, N. (2005). Life after care: The experiences of young people from different ethnic groups. York: Joseph Rowntree Foundation.

Barrett, D. E. ve Katsiyannis, A. (2015). Juvenile delinquency recidivism: Are black and white youth vulnerable to the same risk factors?. *Behavioral Disorders*, *40*(3), 184-195.

Barrett, D. E., Katsiyannis, A., Zhang, D. ve Kingree, J. B. (2015). Predictors of teen childbearing among delinquent and non-delinquent females. *Journal of Child and Family Studies*, *24*(4), 970-978.

Barrington-Trimis, J. L., Braymiller, J. L., Unger, J. B., McConnell, R., Stokes, A., Leventhal, A. M., ... & Goodwin, R. D. (2020). Trends in the age of cigarette smoking initiation among young adults in the US from 2002 to 2018. *JAMA Network Open*, *3*(10), 1-12.

Basile, B., Novello, C., Calugi, S., Dalle Grave, R. ve Mancini, F. (2021). Childhood memories in eating disorders: An explorative study using diagnostic imagery. *Frontiers in Psychology*, *12*, 1-11.

Basto-Pereira, M., Gouveia-Pereira, M., Pereira, C. R., Barrett, E. L., Lawler, S., Newton, N., ... ve Sakulku, J. (2022). The global impact of adverse childhood experiences on criminal behavior: a cross-continental study. *Child Abuse & Neglect*, *124*(105459), 1-12.

Bayındır, N. (2021). Risk altındaki çocukların tespiti ve korunmasına yönelik öğretmen adaylarının görüşleri. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *10*(28), 187-202.

Beaver, K. M. ve Wright, J. P. (2011). The association between county-level IQ and county-level crime rates. *Intelligence*, *39*(1), 22-26.

Beelmann, A. ve Lösel, F. (2021). A comprehensive meta-analysis of randomized evaluations of the effect of child social skills training on antisocial development. *Journal of Developmental and Life-Course Criminology*, *7*, 41-65.

Berg, M. T. ve Schreck, C. J. (2022). The meaning of the victim–offender overlap for criminological theory and crime prevention policy. *Annual Review of Criminology*, *5*, 277-297.

Bergseth, K. J. ve Bouffard, J. A. (2013). Examining the effectiveness of a restorative justice program for various types of juvenile offenders. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, *57*(9), 1054-1075.

Besemer, S., Ahmad, S. I., Hinshaw, S. P., & Farrington, D. P. (2017). A systematic review and meta-analysis of the intergenerational transmission of criminal behavior. *Aggression and Violent Behavior*, *37*, 161-178.

Besemer, S., Van der Geest, V., Murray, J., Bijleveld, C. C., & Farrington, D. P. (2011). The relationship between parental imprisonment and offspring offending in England and the Netherlands. *The British Journal of Criminology*, *51*(2), 413-437.

Bilge, Y. (2018). Ergenler için Psikolojik Bozukluklar Envanterinin revizyon çalışması-I: Psikolojik Bozukluklar Formu. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, *19*, 49-58.

Bilgin, Ö. (2020). Çocuk koruma hizmetlerinde çocuk ihbar ve bildirimleri. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, *4*(2), 26-37.

Bilgin, Ö. ve Yetimoğlu, E. N. (2018). Çocuk koruma ilk müdahale ve değerlendirme birimleri: Birime teslim edilen çocuklara ilişkin bir araştırma. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, *2*(1), 25-50.

Bilginer, Ç., Karadeniz, S., Hızarcı, S., Yilmaz, B. C. ve Kandil, S. (2021). Suça sürüklenen çocukların adli psikiyatrik değerlendirme ve rapor sonuçları: İki yıllık retrospektif dosya taraması. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, *24*(2), 217-227.

Binik, O., Ceretti, A., Cornelli, R., Schadee, H., Verde, A. ve Gatti, U. (2019). Neighborhood social capital, juvenile delinquency, and victimization: Results from the international self-report delinquency study-3 in 23 countries. *European Journal on Criminal Policy and Research*, *25*(3), 241-258.

Bircan, H. (2004). Lojistik regresyon analizi: Tıp verileri üzerine bir uygulama. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 185-208.

Björkenstam, E., Dalman, C., Vinnerljung, B., Weitoft, G. R., Walder, D. J. ve Burström, B. (2016). Childhood household dysfunction, school performance and psychiatric care utilisation in young adults: a register study of 96 399 individuals in Stockholm County. *J Epidemiol Community Health*, *70*(5), 473-480.

Blomberg, T. G., Bales, W. D. ve Piquero, A. R. (2012). Is educational achievement a turning point for incarcerated delinquents across race and sex?. *Journal of Youth and Adolescence, 41*, 202-216.

Boppre, B., Dehart, D., & Shapiro, C. J. (2022). "The Prison System Doesn't Make It Comfortable to Visit": Prison Visitation From the Perspectives of People Incarcerated and Family Members. *Criminal Justice and Behavior, 49*(10), 1474-1494.

Bornstein, M. H., Hahn, C. S. ve Haynes, O. M. (2010). Social competence, externalizing, and ınternalizing behavioral adjustment from early childhood through

early adolescence: Developmental cascades. *Development and Psychopathology, 22*(4), 717-735.

Bowen, K., Jarrett, M., Stahl, D., Forrester, A. ve Valmaggia, L. (2018). The relationship between exposure to adverse life events in childhood and adolescent years and subsequent adult psychopathology in 49,163 adult prisoners: A systematic review. *Personality and Individual Differences, 131*, 74-92.

Bracewell, T.E. (2018). Outcry consistency and prosecutorial decisions in child sexual abuse cases. *Journal of Child Sexual Abuse, 27*(4), 424-438.

Bradley, B. J. ve Greene, A. C. (2013). Do health and education agencies in the United States share responsibility for academic achievement and health? A review of 25 years of evidence about the relationship of adolescents' academic achievement and health behaviors. *Journal of Adolescent Health, 52*(5), 523-532.

Branje, S., Geeraerts, S., de Zeeuw, E. L., Oerlemans, A. M., Koopman-Verhoeff, M. E., Schulz, S., ... ve Boomsma, D. I. (2020). Intergenerational transmission: Theoretical and methodological issues and an introduction to four Dutch cohorts. *Developmental Cognitive Neuroscience*, *45*, 1-13.

Bredenkamp, C. (2009). Policy-related determinants of child nutritional status in China: The effect of only-child status and access to healthcare. *Social Science & Medicine, 69*(10), 1531-1538.

Breuk, R. D., Clauser, C. A. C., Stams, G. J. J. M., Slot, N. W. ve Doreleijers, T. A. H. (2007). The validity of questionnaire self-report of psychopathology and parent–child relationship quality in juvenile delinquents with psychiatric disorders. *Journal of Adolescence, 30*(5), 761-771.

Brighouse, H. (2002). What rights (if any) do children have? içinde D. Archard ve C. M. Macleod (Eds.), The moral and political status of children (ss. 31–52). Oxford: Oxford University Press.

Bringewatt, E. H. ve Gershoff, E. T. (2010). Falling through the cracks: Gaps and barriers in the mental health system for America's disadvantaged children. *Children and Youth Services Review*, *32*(10), 1291-1299.

Britto, P. R., Lye, S. J., Proulx, K., Yousafzai, A. K., Matthews, S. G., Vaivada, T., ... ve Bhutta, Z. A. (2017). Nurturing care: Promoting early childhood development. *The Lancet*, *389*(10064), 91-102.

Broadhurst, K., Grover, C. ve Jamieson, J. (Eds.). (2009). *Critical perspectives on safeguarding children*. New York: John Wiley & Sons.

Bryan, K., Freer, J. ve Furlong, C. (2007). Language and communication difficulties in juvenile offenders. *International Journal of Language & Communication Disorders*, *42*(5), 505-520.

Bryan, K., Garvani, G., Gregory, J. ve Kilner, K. (2015). Language difficulties and criminal justice: The need for earlier identification. *International Journal of Language & Communication Disorders*, *50*(6), 763-775.

Buchanan, M., Castro, E. D., Kushner, M. ve Krohn, M. D. (2020). It's F** ing Chaos: COVID-19's impact on juvenile delinquency and juvenile justice. *American Journal of Criminal Justice*, *45*(4), 578-600.

Busch, V., Loyen, A., Lodder, M., Schrijvers, A. J., van Yperen, T. A., & de Leeuw, J. R. (2014). The effects of adolescent health-related behavior on academic performance: A systematic review of the longitudinal evidence. *Review of Educational Research*, *84*(2), 245-274.

Bussemakers, C., Kraaykamp, G., & Tolsma, J. (2019). Co-occurrence of adverse childhood experiences and its association with family characteristics. A latent class analysis with Dutch population data. *Child Abuse & Neglect*, *98*, 1-10.

Bussemakers, C., Kraaykamp, G., Schoon, I. ve Tolsma, J. (2021). Household dysfunction and child development: Do financial resources matter? *Advances in Life Course Research*, 100447, 1-14.

Buz, S., Düzyurt, K. ve Sağlam, M. (2015). aile mahkemesinde çalışan sosyal çalışma görevlilerinin sosyal inceleme raporlarına ilişkin değerlendirmeleri: Ankara Adliyesi örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 26*(2), 7-30.

Bülbül, S. ve Doğan, S. (2016). Suça sürüklenen çocukların durumu ve çözüm önerileri. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, *59*(1), 31-36.

Büyüköztürk, S., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, S. ve Demirel, F. (2020). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Yayınevi

Caneppele, S., & Aebi, M. F. (2019). Crime drop or police recording flop? On the relationship between the decrease of offline crime and the increase of online and hybrid crimes. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, *13*(1), 66-79.

Capinha, M., Matos, M., Pereira, M., Matos, M. ve Rijo, D. (2021). The early memories of warmth and safeness scale: Dimensionality and measurement invariance. *Journal of Affective Disorders*, *280*, 228-235.

Carmichael, J. T. (2010). Sentencing disparities for juvenile offenders sentenced to adult prisons: An individual and contextual analysis. *Journal of Criminal Justice*, *38*(4), 747-757.

Casiano, H., Katz, L. Y., Globerman, D., & Sareen, J. (2013). Suicide and deliberate self-injurious behavior in juvenile correctional facilities: A review. *Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, *22*(2), 118-125.

Cavendish, W. (2014). Academic attainment during commitment and postrelease education–related outcomes of juvenile justice-involved youth with and without disabilities. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, *22*(1), 41-52.

Chandra, S. (2018). Juvenile delinquency and learning disabilities: Discovering the link behind. *Journal of Disability Management and Special Education*, *1*(1), 41-45.

Chitsabesan, P., Bailey, S., Williams, R., Kroll, L., Kenning, C., & Talbot, L. (2007). Learning disabilities and educational needs of juvenile offenders. *Journal of Children's Services*, *2*(4), 4-17.

Choi, J. (2022). Identifying important factors to prevent juvenile delinquency among male and female adolescents: An exploratory analysis using the LASSO regression algorithm in the Korean children and youth panel survey (KCYPS). *Child Indicators Research*, *15*(4), 1429-1464.

Chopra, N. (2016). Quality early childhood education for disadvantaged children: An investigation in the MCD schools. *International Journal of Early Years Education*, *24*(1), 49-62.

Choubey, S., Sunny, C. M. T. A., Bhuvanesh, B. ve Prabhakar, K. N. K. (2023) Juvenıle delinquency-a socio-ecologıcal problem. *Section A-Research Paper*, *12*(5) 3228-3235.

Choukhmane, T., Coeurdacier, N. ve Jin, K. (2023). The one-child policy and household saving. *Journal of the European Economic Association*, *21*(3), 987-1032.

Cicchetti, D. (2013). Annual research review: Resilient functioning in maltreated children—Past, present, future perspectives. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 54*, 402–422.

Cohen, M. A. ve Piquero, A. R. (2009). New evidence on the monetary value of saving a high risk youth. *Journal of Quantitative Criminology*, *25*(1), 25-49.

Collishaw, S., Furzer, E., Thapar, A. K. ve Sellers, R. (2019). Brief report: a comparison of child mental health inequalities in three UK population cohorts. *European Child & Adolescent Psychiatry*, *28*, 1547-1549.

Conduct Problems Prevention Research Group. (2011). The effects of the Fast Track preventive intervention on the development of conduct disorder across childhood. *Child Development*, *82*(1), 331-345.

Connolly, E. J., Schwartz, J. A., & Block, K. (2022). The role of poor sleep on the development of self-control and antisocial behavior from adolescence to adulthood. *Journal of Criminal Justice*, *82*, 1-13.

Corvalán, A. ve Pazzona, M. (2019, July). Does inequality really increase crime? *Technical Report*, *1*, 3-5.

Coşkun, F., Tamam, L., & Demirkol, M. E. (2020). Erişkin tip dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu'nda kronotip ve klinik özellikler. *Dicle Tıp Dergisi*, *47*(2), 312-323.

Coşkun, U. H., Sarıca, A. D. ve Elif, U. E. (2022). Predicting trait anxiety and depression symptomatology in young adults: The role of positive early childhood memories. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, *12*(66), 465-477.

Coşkun, U.H., Sarıca, A.D. ve Coşkun, Y. (2019). Velayet davalarında çocukların duruşma salonunda dinlenmesine ilişkin hakim, avukat ve uzman görüşleri. *Yaşar Hukuk Dergisi*, *1*(2), 248-270.

Coy, M. (2008). Young women, local authority care and selling sex: Findings from research. *British Journal of Social Work*, *38*(7), 1408-1424.

Crocamo, C., Bachi, B., Cioni, R. M., Schecke, H., Nieminen, I., Zabłocka-Żytka, L., ... ve Carrà, G. (2022). Professionals' Digital Training for Child Maltreatment Prevention in the COVID-19 Era: A Pan-European Model. *International journal of environmental research and public health*, *19*(2), 1-15.

Curle, D., Jamieson, J., Buchanan, M., Poon, B. T., Zaidman-Zait, A. ve Norman, N. (2016). The transition from early intervention to school for children who are deaf or hard of hearing: Administrator perspectives. *The Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, *22*(1) 1-10.

Cutuli, J. J., Goerge, R. M., Coulton, C., Schretzman, M., Crampton, D., Charvat, B. J., … ve Lee, E. L. (2016). From foster care to juvenile justice: Exploring characteristics of youth in three cities. *Children and Youth Services Review*, *67*, 84-94.

Çalışkan, Z. (2019). Annelerin çocuklarına yönelik istismarihmal davranışları ve etkileyen faktörler. *Journal of Current Pediatrics/Guncel Pediatri*, *17*(3), 387-399.

Çavuş-Bekçe, F. ve Çalış, N. (2021). İhmal ve istismarı önlemeye yönelik çocuk koruma politikalarında uzmanlaşmış koruyucu aile modelinin yeri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, *32*(4), 1565-1586.

Çocuk Koruma Kanunu (2004) Kanun Numarası: 5395. Kabul Tarihi: 03.07.2005. Resmi Gazetede Yayımlanma Tarihi: 15.07.2005.

Çokamay, G., Kapçı, E. G. ve Sever, M. (2017). Okul ruh sağlığı hizmetlerinde yaşanan sorunlar: Psikolojik danışmanların görüşleri. *Ilkogretim Online*, *16*(4).1395-1406.

Davies, C. ve Ward, H. (2012). *Safeguarding children across services: Messages from research*. Londra: Jessica Kingsley Publishers

Deb, S., Sunny, A. M. ve Majumdar, B. (2020). Children under institutional care: Ensuring quality care and safety. In *Disadvantaged children in India* (pp. 175-215). Singapore: Springer.

Delcea, C., Fabian, A. M., Radu, C. C. ve Dumbravă, D. P. (2019). Juvenile delinquency within the forensic context. *Rom J Leg Med 27(4)*, 366-372.

Demir, R. (2019). Türk Medeni Kanunu'na göre çocuğun kişiliğinin korunması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 9*(2), 271-304.

Dhaliwal, M., Small, R., Webb, D., Cluver, L., Ibrahim, M., Bok, L., ... ve Jensen, L. (2022). Covid-19 as a long multiwave event: implications for responses to safeguard younger generations. *British Medical Journal*, *376*, 1-5.

Dodge, K. A. ve Conduct Problems Prevention Research Group. (2007). Fast track randomized controlled trial to prevent externalizing psychiatric disorders: Findings from grades 3 to 9. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, *46*(10), 1250-1262.

Dodge, K. A., Bierman, K. L., Coie, J. D., Greenberg, M. T., Lochman, J. E., McMahon, R. J., ... ve Conduct Problems Prevention Research Group. (2015). Impact of early intervention on psychopathology, crime, and well-being at age 25. *American Journal of Psychiatry*, *172*(1), 59-70.

Doelman, E. H., Luijk, M. P., Haen Marshall, I., Jongerling, J., Enzmann, D. ve Steketee, M. J. (2023). The association between child maltreatment and juvenile delinquency in the context of Situational Action Theory: Crime propensity and criminogenic exposure as mediators in a sample of European youth?. *European Journal of Criminology*, *20*(2), 528-547.

Dow, D. A. (1995). *Safeguarding the public health: A history of the New Zealand Department of Health*. Victoria University Press.

Eckstein- Madry, T., Piskernik, B. ve Ahnert, L. (2021). Attachment and stress regulation in socioeconomically disadvantaged children: Can public childcare compensate?. *Infant Mental Health Journal*, *42*(6), 839-850.

Ellickson, P. L., Tucker, J. S. ve Klein, D. J. (2001). High-risk behaviors associated with early smoking: results from a 5-year follow-up. *Journal of Adolescent Health*, *28*(6), 465-473.

Erbay, A. ve Gülüm, Z. (2018). Çocuklarda suç tekrarını yordayan risk faktörleri. *The Bulletin of Legal Medicine*, *23*(3), 162-168.

Erbay, E., Güneş, D. K., Ahmet, E. G. E., Baksi, Y., ve Civelek, F. (2015). 2010-2012 yılları arası koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının incelenmesi: Ankara 1. Çocuk Mahkemesi Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, *26*(2), 31-52.

Ernberg, E., Magnusson, M. ve Landström, S. (2018). Prosecution of child sexual abuse cases involving preschool-aged children: A study of Swedish cases from 2010 to 2014. *Journal of Child Sexual Abuse*, *27*(7), 832-851.

Erskine, H. E., Norman, R. E., Ferrari, A. J., Chan, G. C., Copeland, W. E., Whiteford, H. A. ve Scott, J. G. (2016). Long-term outcomes of attention-

deficit/hyperactivity disorder and conduct disorder: a systematic review and meta-analysis. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, *55*(10), 841-850.

Erükçü, G. ve Akbaş, E. (2012). Türkiye'de çocuk mahkemeleri uygulamalarına eleştirel bir bakış. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, *1*(3), 135-153.

Eryalçın, M. ve Duyan, V. (2021). *Suça sürüklenen çocuk ve gençler*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Espinosa, E. M., Sorensen, J. R. ve Walfield, S. (2020). Youth pathways: Evaluating the influence of gender, involvement with the public mental health system, perceived mental health need, and traumatic experiences on juvenile justice system processing. *Youth Violence and Juvenile Justice*, *18*(3), 215-234.

Fairchild, G., Hawes, D. J., Frick, P. J., Copeland, W. E., Odgers, C. L., Franke, B., ... ve De Brito, S. A. (2019). Conduct disorder. *Nature Reviews Disease Primers*, *5*(1), 43.

Farnworth, L. (2000). Time use and leisure occupations of young offenders. *The American Journal of Occupational Therapy*, *54*(3), 315-325.

Farrington, D. P., Gallagher, B., Morley, L., Ledger, R. J. S. ve West, D. J. (2017). Unemployment, school leaving, and crime. İçinde Blau Smith Z., Hagan J. (Eds.) *The Termination of Criminal Careers* (ss. 101-122). Routledge.

Fava, N. M., Meldrum, R. C., Villar, M. G., Zucker, R. A. ve Trucco, E. M. (2022). Adverse childhood experiences, sleep problems, low self-control, and adolescent delinquency: A longitudinal serial mediation analysis. *Development and Psychopathology*, 1, 1-10.

Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., Williamson, D. F., Spitz, A. M., Edwards, V. ve Marks, J. S. (1998). Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. *American Journal of Preventive Medicine*, *14*(4), 245-258.

Fenelon, A., Boudreaux, M., Slopen, N., & Newman, S. J. (2021). The Benefits of Rental Assistance for Children's Health and School Attendance in the United States. *Demography*, *58*(4), 1171-1195.

Fernández-Molina, E. ve Bartolomé Gutiérrez, R. (2020). Juvenile crime drop: What is happening with youth in Spain and why?. *European Journal of Criminology*, *17*(3), 306-331.

Ferreira, C., Matos-Pina, I., Cardoso, A., Coimbra, M., & Oliveira, S. (2021). Can the lack of early memories of warmth and safeness explain loneliness and quality of life? A community sample study on young and middle-aged Portuguese adults. *Current Psychology*, 1, 1-8.

Fougere, A., Thomas, S. ve Daffern, M. (2013). A study of the multiple and complex needs of Australian young adult offenders. *Australian Psychologist*, *48*(3), 188-195.

Fox, S. J. (1996). The early history of the court. *The Future of Children*, 6(3), 29-39.

Frize, M., Kenny, D. ve Lennings, C. (2008). The relationship between intellectual disability, Indigenous status and risk of reoffending in juvenile offenders on community orders. *Journal of Intellectual Disability Research*, *52*(6), 510-519.

Frost, N. ve Robinson, M. (2007). Joining up children's services: safeguarding children in multi- disciplinary teams. *Child Abuse review: journal of the British Association for the Study and Prevention of Child Abuse and Neglect*, *16*(3), 184-199.

Galbraith, T., Heimberg, R. G., Wang, S., Schneier, F. R., & Blanco, C. (2014). Comorbidity of social anxiety disorder and antisocial personality disorder in the National Epidemiological Survey on Alcohol and Related Conditions (NESARC). *Journal of Anxiety Disorders*, *28*(1), 57-66.

García, J. L., Heckman, J. J. ve Ziff, A. L. (2018). Gender differences in the benefits of an influential early childhood program. *European Economic Review*, *109*, 9-22.

García, J. L., Heckman, J. J. ve Ziff, A. L. (2019). Early childhood education and crime. *Infant mental health journal*, *40*(1), 141-151.

Gelman, A., Hill, J., & Vehtari, A. (2020). *Regression and other stories*. Cambridge: Cambridge University Press.

Gilliam, W. S., Maupin, A. N. ve Reyes, C. R. (2016). Early childhood mental health consultation: Results of a statewide random-controlled evaluation. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 55*(9), 754-761.

Gong, J. (2022). Juvenile Crime Monitoring and Characteristic Analysis Based on the Internet of Things and Grid Management. *Mobile Information Systems, 2022*, 1-7.

Green, G., DeFosset, A. ve Kuo, T. (2019). Residential mobility among elementary school students in Los Angeles County and early school experiences: Opportunities for early intervention to prevent absenteeism and academic failure. *Frontiers in psychology*, *10*, 1-13.

Greenspan, N. S. (2022). Genes, heritability, 'race', and intelligence: Misapprehensions and implications. *Genes*, *13*(2), 346.

Gregory, J. ve Bryan, K. (2015). Speech and language therapy intervention with a group of persistent and prolific young offenders in a non-custodial setting with previously undiagnosed speech, language and communication difficulties. *International Journal of Language & Communication Disorders*, *46*, 1-14.

Gridley, N., Blower, S., Dunn, A., Bywater, T., Whittaker, K. ve Bryant, M. (2019). Psychometric properties of parent–child (0–5 years) interaction outcome measures as used in randomized controlled trials of parent programs: A systematic review. *Clinical Child and Family Psychology Review, 22*(2), 253-271.

Griffin, E. (2020). The value of motherhood: Understanding motherhood from maternal absence in Victorian Britain. *Past & Present*, *246*(15), 167-185.

Guarana, C. L., Ryu, J. W., O'Boyle Jr, E. H., Lee, J. ve Barnes, C. M. (2021). Sleep and self-control: A systematic review and meta-analysis. *Sleep Medicine Reviews*, *59*, 1-12.

Guralnick, M. J. (2000). Early Childhood Intervention: Evolution of a System. Focus on Autism and Other Developmental Disabilities, 15(2), 68-79.

Guralnick, M. J. (2011). Why early intervention works: A systems perspective. *Infants and young children*, *24*(1), 6-28.

Güler, G., Sungur, M. A. ve Kütük, M. Ö. (2018). Suça sürüklenen çocukların klinik ve sosyodemografik özelliklerinin değerlendirilmesi. *Adli Tıp Bülteni*, *23*(1), 39-46.

Gwynne, K., Blick, B. A. ve Duffy, G. M. (2009). Pilot evaluation of an early intervention programme for children at risk. *Journal of Paediatrics and Child Health*, *45*(3), 118-124.

Hambrick, E. P., Rubens, S. L., Brawner, T. W. ve Taussig, H. N. (2018). Do sleep problems mediate the link between adverse childhood experiences and delinquency in preadolescent children in foster care?. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *59*(2), 140-149.

Hammond, S. (2007). Mental health needs of juvenile offenders. National Conference of State Legisla-tors.
https://www.ncsl.org/print/cj/mentaljjneeds.pdfHandwerk,

Hartinger-Saunders, R. M. (2008). The history of defining youth: Current implications for identifying and treating delinquent youth. *The New York Sociologist, 3*, 88-103.

Harvey, J (2007) Young Men in Prison. Surviving and Adapting to Life Inside. Devon: Willan Publishing.

Hawkins, J. D., Jenson, J. M., Catalano, R. F. ve Wells, E. A. (1991). Effects of a skills training intervention with juvenile delinquents. *Research on Social Work Practice*, *1*(2), 107-121.

Hébert, T. P. (2018). An examination of high-achieving first-generation college students from low-income backgrounds. *Gifted Child Quarterly, 62*(1), 96-110.

Heckman, J. J. ve LaFontaine, P. A. (2010). The American high school graduation rate: Trends and levels. *The Review of Economics and Statistics*, *92*(2), 244-262.

Henggeler, S. W. ve Schoenwald, S. K. (2011). Evidence-Based Interventions for Juvenile Offenders and Juvenile Justice Policies that Support Them. Social Policy Report. *Society for Research in Child Development* 25(1), 1-28.

Hermenau, K., Hecker, T., Elbert, T. ve Ruf- Leuschner, M. (2014). Maltreatment and mental health in institutional care—Comparing early and late institutionalized children in Tanzania. *Infant Mental Health Journal*, *35*(2), 102-110.

Hesapçıoğlu, S. T. (2017). Çocuk adli vakalarında karışıldığı iddia olunan suç tipleri ile benlik saygısı ve depresif belirtiler arasındaki ilişki. *Dusunen Adam*, *30*(4), 331-337.

Ho, T. ve Rocheleau, G. C. (2020). A follow-up study on recidivism among adjudicated juveniles with special education in the juvenile correctional facility. *Youth Justice*, *20*(3), 328-343.

Hoare, E., Thorisdóttir, I. E., Kristjansson, A. L., Sigfusdóttir, I. D., Hayward, J., Allender, S., ... ve Jacka, F. (2019). Lessons from Iceland: developing scalable and sustainable community approaches for the prevention of mental disorders in young Australians. *Mental Health & Prevention*, *15*, 1-4.

Hosmer D.W. ve Lemeshow S. (2000), Applied logistic regression, New York: John Wiley and Sons.

Huang, H., Ryan, J. P. ve Rhoden, M. A. (2016). Foster care, geographic neighborhood change, and the risk of delinquency. *Children and Youth Services Review*, *65*, 32-41.

Huijsmans, T., Eichelsheim, V. I., Weerman, F., Branje, S. J., & Meeus, W. (2019). The role of siblings in adolescent delinquency next to parents, school, and peers: Do gender and age matter?. *Journal of developmental and life-course criminology*, *5*, 220-242.

Hultman, E., Höjer, S. ve Larsson, M. (2020). Age limits for participation in child protection court proceedings in Sweden. *Child & Family Social Work*, *25*(2), 304-312.

Iachini, A. L., Rogelberg, S., Terry, J. D. ve Lutz, A. (2016). Examining the feasibility and acceptability of a motivational interviewing early intervention program to prevent high school dropout. *Children & Schools*, *38*(4), 209-217.

Indrijati, H. (2017). Juvenile delinquency of senior high school students in Surabaya, Indonesia. *International Journal of Psychological and Behavioral Sciences*, *11*(1), 184-188.

Ireland, J. L. (2005). Psychological health and bullying behavior among adolescent prisoners: A study of young and juvenile offenders. *Journal of Adolescent Health*, *36*(3), 236-243.

Ireland, J. L., Boustead, R. ve Ireland, C. A. (2005). Coping style and psychological health among adolescent prisoners: A study of young and juvenile offenders. *Journal of Adolescence*, *28*(3), 411-423.

Jack, G. (2011). Using local areas data to improve the lives of disadvantaged children and families. *Child & Family Social Work*, *16*(1), 61-70.

Jacob, H. (2020). Safeguarding children in a pandemic: Pandemonium with possibility?. *Child Abuse Review*, *29*(5), 493-496.

Jacob, L., Haro, J. M., & Koyanagi, A. (2019). Association between intelligence quotient and violence perpetration in the English general population. *Psychological Medicine, 49*(8), 1316-1323.

Jacobsen, S. K. ve Zaatut, A. (2022). Quantity or quality?: Assessing the role of household structure and parent-child relationship in juvenile delinquency. *Deviant Behavior, 43*(1), 30-43.

Jago, S., Arocha, L., Brodie, I., Melrose, M., Pearce, J. J., & Warrington, C. (2011). *What's going on to safeguard children and young people from sexual exploitation? How local partnerships respond to child sexual exploitation*. University of Bedfordshire.

Jones, D. E., Greenberg, M. ve Crowley, M. (2015). Early social-emotional functioning and public health: The relationship between kindergarten social competence and future wellness. *American Journal of Public Health, 105*(11), 2283-2290.

Jones, N., Kamens, S., Oluwoye, O., Mascayano, F., Perry, C., Manseau, M. ve Compton, M. T. (2021). Structural disadvantage and culture, race, and ethnicity in early psychosis services: International provider survey. *Psychiatric Services, 72*(3), 254-263.

Joshi, K. ve Billick, S. B. (2017). Biopsychosocial causes of suicide and suicide prevention outcome studies in juvenile detention facilities: A review. *Psychiatric Quarterly, 88*, 141-153.

Kahlon, R. (2020). Impact of early memories of warmth and safeness on emotion regulation of young adults. *International Journal of Research and Analytical Reviews, 7*(4), 749-759.

Kaiser, F. (2023). Does contact with the justice system ınfluence situational action theory's causes of crime? a study of english and german juveniles. *International Criminal Justice Review*, *33*(3), 253-280.

Kallert, T. W., Glöckner, M. ve Schützwohl, M. (2008). Involuntary vs. voluntary hospital admission: a systematic literature review on outcome diversity. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, *258*, 195-209.

Kara, M. ve Bozkurt, B. (2021). Covid-19 pandemisi sürecinde okul yöneticiliği: Karşılaşılan sorunlar ve çıkarılan dersler. *TEBD, 19*(2), 1076-1103

Karadağ, F. ve Kolbüken, Y. Ç. (2022). Sağlık tedbiri kararı bulunan çocukların koruyucu/önleyici hizmetler kapsamında değerlendirilmesi. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, (19), 86-102.

Karadağ, G. ve Mermer, G. (2020). Dezavantajlı gruplar olarak işsizlerin/yoksulların ruh sağlığının korunması. *Türkiye Klinikleri, 2020*, 56-60.

Karakartal, D. (2020). Uyuşturucu madde kullanımı ve suç ilişkisi. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, *6*(14), 614-617.

Karataş, K., Aslan, H., Öztürk, A. B. ve Albayrak, H. (2020). Cinsel istismara maruz kalan Türk vatandaşı ve mülteci çocukların durumu. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *20*(4), 107-132.

Karataş, S. (2020). Suça sürüklenen çocuklar ve suç mağduru çocuklara yönelik bir değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 12*(4), 575-586.

Karataş, Z. ve Mavili, A. (2019). Çocuk adalet sisteminde suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulamalarda karşılaşılan sorunlar. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, *19*(45), 1013-1043.

Katsiyannis, A., Ryan, J. B., Zhang, D. ve Spann, A. (2008). Juvenile delinquency and recidivism: The impact of academic achievement. *Reading & Writing Quarterly*, *24*(2), 177-196.

Katz, C. ve Cohen, N. (2022). Communities' lockdown and the challenge of keeping children safe: What have we learned from the COVID-19 pandemic?. In *Neighborhoods, Communities and Child Maltreatment* (pp. 155-171). Springer, Cham

Kaufman, J. A., Salas-Hernández, L. K., Komro, K. A., & Livingston, M. D. (2020). Effects of increased minimum wages by unemployment rate on suicide in the USA. *J Epidemiol Community Health*, *74*(3), 219-224.

Kavanaugh, A. ve Grisso, T. (2020). *Evaluations for sentencing of juveniles in criminal court*. U.K.: Oxford University Press.

Kaye, H. S. (2009). Stuck at the bottom rung: Occupational characteristics of workers with disabilities. *Journal of Occupational Rehabilitation*, *19*(2), 115-128.

Kayma, D. ve Gökler, R. (2021). Suça sürüklenen çocukların sosyodemografik özellikleri ile suç ilişkisinin incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, *10*(1), 1-10.

Khetani, M. A., McManus, B. M., Albrecht, E. C., Kaelin, V. C., Dooling-Litfin, J. K. ve Scully, E. A. (2020). Early intervention service intensity and young children's home participation. *BMC Pediatrics*, *20*(1), 1-10.

Kırımsoy, E. Acar, H., Sevük, H.Y., Kaynak, H., Aydın, M., Antakyalıoğlu, Ş., Özdemir, U., Mutlu, Y. ve Acar, Y.B. (2013). *Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı. Sosyal Çalışma Görevlileri için Eğitim Kitabı*. Ankara: Türkiye'de Çocuklar için Adalet.

Kıyım, Ç. T. (2021) Sosyal hizmetler alanındaki sosyal çalışma görevlilerinin sahip olduğu pozitif psikolojik sermaye bileşenlerinin hizmet sunumuna katkılarının değerlendirilmesi. *Management and Political Sciences Review*, *3*(2), 134-151.

Kim, H. M., & Miller, L. C. (2020). Are insecure attachment styles related to risky sexual behavior? A meta-analysis. *Health Psychology*, *39*(1), 46–57 .

Kirk, D. S. ve Sampson, R. J. (2013). Juvenile arrest and collateral educational damage in the transition to adulthood. *Sociology of Education*, *86*(1), 36-62.

Knudsen, E. I., Heckman, J. J., Cameron, J. L. ve Shonkoff, J. P. (2006). Economic, neurobiological, and behavioral perspectives on building America's future workforce. *Proceedings of the national Academy of Sciences*, *103*(27), 10155-10162.

Koerting, J., Smith, E., Knowles, M. M., Latter, S., Elsey, H., McCann, D. C., ... ve Sonuga-Barke, E. J. (2013). Barriers to, and facilitators of, parenting programmes for childhood behaviour problems: A qualitative synthesis of studies of parents' and professionals' perceptions. *European Child & Adolescent Psychiatry*, *22*(11), 653-670.

Kroese, J., Bernasco, W., Liefbroer, A. C. ve Rouwendal, J. (2021). Single-parent families and adolescent crime: Unpacking the role of parental separation, parental decease, and being born to a single-parent family. *Journal of Developmental and Life-Course Criminology*, *7*(4), 596-622.

Kurtuluş, A., Salman, N., Günbet, G., Bora, B., Cenger, C. D., & Kemalettin, A. (2009). Denizli ilinde 12-15 yaş arasındaki suça sürüklenen çocukların sosyodemografik özellikleri. *Pamukkale Tıp Dergisi*, (1), 8-14.

Kütük, B. (2021). Dezavantajlı koşullarda büyüyen çocukların zihin teorisi gelişimi. *Turkish Journal of Child and Adolescent Mental Health, 28*(1), 1-7.

Lambie, I. ve Randell, I. (2013). The impact of incarceration on juvenile offenders. *Clinical Psychology Review*, *33*(3), 448-459.

Langa, M. (2007). Working with juvenile offenders: An evaluation of trauma group intervention. *African Safety Promotion*, *5*(2), 63-82.

LaRocque, M., Kleiman, I. ve Darling, S. M. (2011). Parental involvement: The missing link in school achievement. *Preventing School Failure*, *55*(3), 115-122.

Larson, K., Russ, S. A., Kahn, R. S. ve Halfon, N. (2011). Patterns of comorbidity, functioning, and service use for US children with ADHD, 2007. *Pediatrics*, *127*(3), 462-470.

Lavin, R., Bucci, S., Varese, F. ve Berry, K., (2020). The relationship between insecure attachment and paranoia in psychosis: A systematic literature review. *British Journal of Clinical Psychology*, 59 (1), 39–65.

Leban, L. ve Delacruz, D. J. (2023). Adverse childhood experiences and delinquency: Does age of assessment matter?. *Journal of Criminal Justice, 86*, 1-9.

Lee, S., Drake, E., Pennucci, A., Bjornstad, G. ve Edovald, T. (2012). Economic evaluation of early childhood education in a policy context. *Journal of Children's Services*. *7*(1), 53-63.

Levin, A. T., Hanage, W. P., Owusu-Boaitey, N., Cochran, K. B., Walsh, S. P. ve Meyerowitz-Katz, G. (2020). Assessing the age specificity of infection fatality rates for COVID-19: systematic review, meta-analysis, and public policy implications. *European Journal of Epidemiology*, *35*(12), 1123-1138.

Levin, L, M. ve Bokova, N. V. (2017) Comparative analysis of early memories of juvenile delinquents who committed crimes of varying severity. *Psychology and law*, *7*(3), 1-7.

Lewis, M. (2014). What is the impact of health on economic growth and of growth on health? *Encyclopedia of Health Economics. 2014*, 490-494.

Li, A. ve Fischer, M. J. (2017). Advantaged/disadvantaged school neighborhoods, parental networks, and parental involvement at elementary school. *Sociology of Education*, *90*(4), 355-377.

Li, W., Wang, Z., Wang, G., Ip, P., Sun, X., Jiang, Y. ve Jiang, F. (2021). Socioeconomic inequality in child mental health during the COVID-19 pandemic: First evidence from China. *Journal of Affective Disorders*, *287*, 8-14.

Lindblad, F., Isaksson, J., Heiskala, V., Koposov, R. ve Ruchkin, V. (2020). Comorbidity and behavior characteristics of Russian male juvenile delinquents with ADHD and conduct disorder. *Journal of Attention Disorders*, *24*(7), 1070-1077.

Lipsey, M. W. (2009). The primary factors that characterize effective interventions with juvenile offenders: A meta-analytic overview. *Victims and offenders*, *4*(2), 124-147.

Littell, J. H., Popa, M., & Forsythe, B. (2005). Multisystemic therapy for social, emotional, and behavioral problems in youth aged 10–17. *Campbell Systematic Reviews*, *1*(1), 1-63.

Liu, M., Yun, Q., Zhao, M., Chen, W., Zhang, H., Hou, W. ve Chang, C. (2021). Association of siblings' presence and oral health-related quality of life among children: a cross-sectional study. *BMC Oral Health*, *21*, 1-9.

Loeber, R. ve Farrington, D. P. (2014). Age-crime curve. *Encyclopedia of Criminology and Criminal justice*, 1, 12-18.

Lundbäck, B. ve Fälth, L. (2019). Leisure-time activities including children with special needs: A research overview. *International Journal for Research on Extended Education*, *7*(1), 7-8.

Magarey, S. (1978). The invention of juvenile delinquency in early nineteenth-century England. *Labour History*, *34*, 11-27.

Mallett, A. (2022). *Linking disorders to delinquency*. Colorado: Lynne Rienner Publishers.

Mallett, C. A. (2014). The "learning disabilities to juvenile detention" pipeline: A case study. *Children & Schools*, *36*(3), 147-154.

Manning, K. Y., Reynolds, J. E., Long, X., Llera, A., Dewey, D. ve Lebel, C. (2022). Multimodal brain features at 3 years of age and their relationship with pre-reading measures 1 year later. *Frontiers in Human Neuroscience*, *16*, 1-14.

Marmorstein, N. R., White, H. R., Loeber, R. Ve Stouthamer-Loeber, M. (2010). Anxiety as a predictor of age at first use of substances and progression to substance use problems among boys. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *38*, 211-224.

Marshall, M., Ayele, S., Barber, C., Sheehy, E., Gamboa, D. ve Gerstenberger, S. (2022). The US Department of housing and urban development BUILD Las Vegas

2019 event: lessons learned in public health community engagement. *Journal of Community Health*, 1-5.

Marta-Simões, J. ve Ferreira, C. (2020). Self-to-others and self-to-self relationships: paths to understanding the valence of body image and eating attitudes in emerging adult women. *Eating and Weight Disorders-Studies on Anorexia, Bulimia and Obesity*, *25*(2), 399-406.

Marta-Simões, J., Ferreira, C. ve Mendes, A. L. (2018). Self-compassion: An adaptive link between early memories and women's quality of life. *Journal of Health Psychology*, *23*(7), 929-938.

Mashburn, A. (2015). Maintaining the impact of Head Starton children'long-term development. Minneapolis: Federal Reserve Bank of Minneapolis.

Masilo, D.T. (2018). Prevention of child sexual abuse within the family system: Guidelines for an educational social group work program. *Journal of Child Sexual Abuse*, *27*(1), 1-12.

Mason, D. A. ve Frick, P. J. (1994). The heritability of antisocial behavior: A meta-analysis of twin and adoption studies. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, *16*, 301-323.

May, J., Osmond, K. ve Billick, S. (2014). Juvenile delinquency treatment and prevention: A literature review. *Psychiatric quarterly*, *85*(3), 295-301.

McGill, K. A. ve Stefurak, T. (2021). "Man up": Sex- differentiated pathways of juvenile delinquency through trauma, borderline traits & offense patterns. *Juvenile and Family Court Journal*, *72*(3), 37-65.

Mendes, A. L., Canavarro, M. C. ve Ferreira, C. (2021). Early emotional memories and well-being in adolescence: The roles of shame and self-critical attitudes. *Journal of Child and Family Studies*, 1-10.

Mennel, R. M. (1972). Origins of the juvenile court: Changing perspectives on the legal rights of juvenile delinquents. *Crime & Delinquency*, *18*(1), 68-78.

Mennis, J., Harris, P. W., Obradovic, Z., Izenman, A. J., Grunwald, H. E., & Lockwood, B. (2011). The effect of neighborhood characteristics and spatial spillover on urban juvenile delinquency and recidivism. *The Professional Geographer*, *63*(2), 174-192.

Mercer, N., Crocetti, E., Meeus, W. ve Branje, S. (2017). Examining the relation between adolescent social anxiety, adolescent delinquency (abstention), and emerging adulthood relationship quality. *Anxiety, Stress, & Coping*, *30*(4), 428-440.

Merikangas, K. R., He, J. P., Burstein, M., Swanson, S. A., Avenevoli, S., Cui, L., ... ve Swendsen, J. (2010). Lifetime prevalence of mental disorders in US adolescents: results from the National Comorbidity Survey Replication–Adolescent Supplement (NCS-A). *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, *49*(10), 980-989.

Merlo, A., Benekos, P. ve Champion, D. (2015). Juvenile Justice System, The: Delinquency, Processing, and the Law, Student. London: Pearson.

Mertler, C. A., Vannatta, R. A. ve LaVenia, K. N. (2021). Advanced and multivariate statistical methods: Practical Application and Interpretation. New York: Routledge

Mian, N. D., Wainwright, L., Briggs-Gowan, M. J. ve Carter, A. S. (2011). An ecological risk model for early childhood anxiety: the ımportance of early child symptoms and temperament. *Journal of Abnormal Child Psychology, 39*(4), 501-512.

Milgram, R. M. (1991). *Counseling gifted and talented children: A guide for teachers, counselors, and parents*. Santa Barbara: ABC-CLIO.

Millî Eğitim Bakanlığı (2020). Millî eğitim istatistikleri. http://sgb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-istatistikleri-yayinlanmistir-orgun-egitim-20192020/icerik/397 download_ ga=2.248414337.76805933.1630404389-249239012.1630404389.

Milli Eğitim Bakanlığı (2022) "*2021-2022 Örgün Eğitim İstatistikleri*" https://www.meb.gov.tr/2021-2022-orgun-egitim-istatistikleri-aciklandi/haber/27552/tr

Molla, T. ve Nolan, A. (2019). The problem of inequality in Australia's early childhood education and care sector: A policy frame analysis. *Australian Journal of Education*, *63*(3), 322-339.

Monahan, K. C., Goldweber, A. ve Cauffman, E. (2011). The effects of visitation on incarcerated juvenile offenders: How contact with the outside impacts adjustment on the inside. *Law and Human Behavior*, *35*(2), 143–151

Moran, P., Jacobs, C., Bunn, A. ve Bifulco, A. (2007). Multi- agency working: Implications for an early- intervention social work team. *Child & Family Social Work*, *12*(2), 143-151.

Morris, R. J. ve Thompson, K. C. (2008). Juvenile delinquency and special education laws: Policy implementation issues and directions for future research. *Journal of Correctional Education*, 173-190.

Morrison, T. (2000). Working together to safeguard children: challenges and changes for inter-agency co-ordination in child protection. *Journal of Interprofessional Care*, *14*(4), 363-373.

Mortensen, J. A. ve Barnett, M. A. (2018). Emotion regulation, harsh parenting, and teacher sensitivity among socioeconomically disadvantaged toddlers in child care. *Early Education and Development, 29*(2), 143-160.

Mowen, T. J. ve Fisher, B. W. (2021). Youth reentry from prison and family violence perpetration: The salience of family dynamics. *Journal of Family Violence*, *36*(1), 51-62.

Möller, E. L., Nikolić, M., Majdandžić, M. ve Bögels, S. M. (2016). Associations between maternal and paternal parenting behaviors, anxiety and ıts precursors in early childhood: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, *45*, 17-33.

Nalbant, A. ve Babaoğlan, E. (2016). Risk altındaki öğrenciler: Yozgat örneği. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, *7*(3), 11-30.

National Research Council. (2001). *Juvenile crime, juvenile justice*. Washington: National Academies Press.

Nelemans, S. A., Hale, W. W., Raaijmakers, Q. A., Branje, S. J., van Lier, P. A. ve Meeus, W. H. (2016). Longitudinal associations between social anxiety symptoms and cannabis use throughout adolescence: the role of peer involvement. *European Child & Adolescent Psychiatry*, *25*, 483-492.

Nelson, F. ve Mann, T. (2011). Opportunities in public policy to support infant and early childhood mental health: The role of psychologists and policymakers. *American Psychologist*, *66*(2), 129-139.

Newberry, A. L. ve Duncan, R. D. (2001). Roles of boredom and life goals in juvenile delinquency. *Journal of Applied Social Psychology*, *31*(3), 527-541.

Newman, S. ve Holupka, C. S. (2016). Housing affordability and children's cognitive achievement. *Health Affairs*, *35*(11), 2092-2099.

Nicolì, I., Spinelli, M., Lionetti, F., Logrieco, M. G. ve Fasolo, M. (2022). Protective and risk activities for emotional and behavioural well- being of children and adolescents during the COVID- 19 lockdown. *Child: Care, Health and Development*, *48*(6), 895-900.

Nuhoğlu, H. ve Demiröz, F. (2020). 6284 Sayılı Kanun'un boşanmanın tarafları, hâkimler, avukatlar ve aile mahkemesi uzmanları açısından değerlendirilmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, *78*(3), 151-192.

Ochoa, T. A. ve Roberts, S. R. (2021). Juvenile Delinquency and Disabilities: A Global Perspective. *Intervention in School and Clinic*, *56*(5), 263-265.

O'Connell, M. (2019). Is the impact of SES on educational performance overestimated? Evidence from the PISA survey. *Intelligence*, *75*, 41-47.

OECD (2022), Enrolment rate in early childhood education (indicator). doi: 10.1787/ce02d0f9-en

Ogata, K. (2021). On the application of bootstrapping and Monte Carlo simulations to clinical studies: psychometric intelligence research and juvenile delinquency. *Psychology*, *12*(8), 1171-1183

Olszewski-Kubilius, P. ve Corwith, S. (2018). Poverty, academic achievement, and giftedness: A literature review. *Gifted Child Quarterly,* 62(1), 37-55.

Ortega-Campos, E., García-García, J., Gil-Fenoy, M. J. ve Zaldívar-Basurto, F. (2016). Identifying risk and protective factors in recidivist juvenile offenders: A decision tree approach. *Plos One, 11*(9), 1-16.

Ou, S. R., & Reynolds, A. J. (2010). Childhood predictors of young adult male crime. *Children and Youth Services Review, 32*(8), 1097-1107.

Ozer, M. M. ve Akbas, H. (2020). The Predictability of IQ on Delinquency: A Structural Equation Model (SQM). *International Journal of Criminal Justice Sciences, 15*(2), 283-297.

Ögel, K. (2007). *Madde Kullanımı ve Bağımlılık, Riskli Davranışlar Gösteren Çocuk ve Ergenler*. İstanbul: Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği Yayınları.

Ögel, K. Tarı, I. ve Yılmazçetin-Eke, C. (2006) *Okullarda Şiddet ve Suçu Önleme*. İstanbul: Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği Yayınları.

Önal, A., Ögel, K. ve Eke, C. (2011). Dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtileri bulunan ergenlerde madde kullanımı ve aile özellikleri üstüne kesitsel bir çalışma. *Bulletin of Clinical Psychopharmacology,* 21(3), 225-231.

Özer, İ. Ö. (2018). Bağlanmanın doğal sonucu: Ayrılma kaygısı. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, *3*(1), 125-134.

Pages, R., Protzko, J. ve Bailey, D. H. (2022). The Breadth of Impacts from the Abecedarian Project Early Intervention on Cognitive Skills. *Journal of Research on Educational Effectiveness, 15*(2), 243-262.

Park, E. J., Kim, S. Y., Kim, Y., Sung, D., Kim, B., Hyun, Y., ... ve Park, M. H. (2021). The relationship between adverse childhood experiences and sleep problems among adolescent students: Mediation by depression or anxiety. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *18*(236), 1-15.

Parlak, S. ve Çelebi, Ç. D. (2018). Çocuk adalet sisteminde çalışan sosyal çalışma görevlilerinin uygulamaya yönelik algıları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, *29*(2), 163-189.

Partin, R. D., Hare, M., Meldrum, R. C. ve Trucco, E. M. (2022). Sleep problems and self-control: An examination of reciprocal effects across childhood and adolescence. *Journal of Criminal Justice*, *83*, 1-10.

Parton, N. (2011). Child protection and safeguarding in England: Changing and competing conceptions of risk and their implications for social work. *British Journal of Social Work*, *41*(5), 854-875.

Pearce, J. J. (2014). 'What's going on'to safeguard children and young people from child sexual exploitation: A review of local safeguarding children boards' work to protect children from sexual exploitation. *Child Abuse Review*, *23*(3), 159-170.

Peckover, S. (2014). Domestic abuse, safeguarding children and public health: Towards an analysis of discursive forms and surveillant techniques in contemporary UK policy and practice. *British Journal of Social Work*, *44*(7), 1770-1787.

Peckover, S. ve Golding, B. (2017). Domestic abuse and safeguarding children: critical issues for multiagency work. *Child Abuse Review*, *26*(1), 40-50.

Penner, E. K., Roesch, R. ve Viljoen, J. L. (2011). Young offenders in custody: An international comparison of mental health services. *International Journal of Forensic Mental Health*, *10*(3), 215-232.

Pennington, L. (2015). A case study approach to procedural justice: Parents' views in two juvenile delinquency courts in the United States. *British Journal of Criminology*, *55*(5), 901-920

Pennington, L. (2017). Socializing distrust of the justice system through the family in juvenile delinquency court. *Law & Policy*, *39*(1), 27-47.

Pennington, L. J. (2012). Engaging Parents as a Legitimacy-Building Approach in Juvenile Delinquency Court. *UC Davis J. Juv. L. & Pol'y*, *16*, 481-481.

Peters, K., Silva, S., Wolter, T. S., Anjos, L., van Ettekoven, N., Combette, E., ... ve Ergun, Ö. (2022). UN world food programme: Toward zero hunger with analytics. *Informs Journal on Applied Analytics*, *52*(1), 8-26.

Petoft, A., Abbasi, M. ve Zali, A. (2023). Toward children's cognitive development from the perspective of neurolaw: implications of Roper v Simmons. *Psychiatry, Psychology and Law*, *30*(2), 144-160.

Petrosino, A., Turpin- Petrosino, C., Hollis- Peel, M. E. ve Lavenberg, J. G. (2013). 'Scared Straight' and other juvenile awareness programs for preventing juvenile delinquency. *Cochrane database of systematic reviews*, *2013*(4), 1-39.

Petruccelli, K., Davis, J., ve Berman, T. (2019). Adverse childhood experiences and associated health outcomes: A systematic review and meta-analysis. *Child abuse & neglect*, *97*, 1-13.

Pierce, M., Hayhurst, K., Bird, S. M., Hickman, M., Seddon, T., Dunn, G. ve Millar, T. (2017). Insights into the link between drug use and criminality: Lifetime offending of criminally-active opiate users. *Drug and Alcohol Dependence*, *179*, 309-316.

Pillay, I. (2021). The impact of inequality and COVID-19 on education and career planning for South African children of rural and low-socioeconomic backgrounds. *African Journal of Career Development*, *3*(1), 1-7.

Pine, D. S., Cohen, E., Cohen, P. ve Brook, J. S. (2000). Social phobia and the persistence of conduct problems. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, *41*(5), 657-665.

Pinker, S. (2011). *The better angels of our nature: The decline of violence in history and its causes*. U.K.:Penguin.

Protzko, J. (2015). The environment in raising early intelligence: A meta-analysis of the fadeout effect. *Intelligence*, *53*, 202-210.

Pryor-Kowalski, M. (2013). Learning disabilities, juvenile delinquency and the family: The role of intensive parenting'. *Michigan Family Review*, *17*(1), 21-41.

Puetz, V. B. ve McCrory, E. (2015). Exploring the relationship between childhood maltreatment and addiction: a review of the neurocognitive evidence. *Current Addiction Reports*, *2*(4), 318-325.

Rafedzi, E. R. K. ve Abrizah, A. (2016). Information needs of male juvenile delinquents: The needs to be met in a prison setting. *Information Development*, *32*(3), 592-607.

Reardon, S. F. (2011). The widening socioeconomic status achievement gap: New evidence and possible explanations. *Whither Opportunity*, 1(1), 91-116.

Reavley, N. J. ve Jorm, A. F. (2012). Stigmatising attitudes towards people with mental disorders: changes in Australia over 8 years. *Psychiatry Research*, *197*(3), 302-306.

Rees, C. A. ve Selwyn, J. (2009). Non- infant adoption from care: lessons for safeguarding children. *Child: Care, Health and Development*, *35*(4), 561-567.

Reidy, T. J., Sorensen, J. R. ve Cihan, A. (2018). Institutional misconduct among juvenile offenders serving a blended sentence. *Journal of Criminal Justice*, *57*, 99-105.

Retz, W., Ginsberg, Y., Turner, D., Barra, S., Retz-Junginger, P., Larsson, H., ve Asherson, P. (2021). Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder (ADHD), antisociality and delinquent behavior over the lifespan. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, *120*, 236-248.

Revital, S. S. ve Haviv, N. (2022). Juvenile delinquency and COVID-19: the effect of social distancing restrictions on juvenile crime rates in Israel. *Journal of Experimental Criminology*, 2022, 1-24.

Reynolds, A. J., Ou, S. R., Mondi, C. F. ve Hayakawa, M. (2017). Processes of early childhood interventions to adult well- being. *Child Development*, *88*(2), 378-387.

Reynolds, A. J., Temple, J. A. ve Ou, S. R. (2010). Preschool education, educational attainment, and crime prevention: Contributions of cognitive and non-cognitive skills. *Children and Youth Services Review*, *32*(8), 1054-1063.

Reynolds, A. J., Temple, J. A., Robertson, D. L. ve Mann, E. A. (2001). Long-term effects of an early childhood intervention on educational achievement and juvenile arrest: A 15-year follow-up of low-income children in public schools. *Jama, 285*(18), 2339-2346.

Richter, A., Gilbert, P. ve McEwan, K. (2009). Development of an early memories of warmth and safeness scale and its relationship to psychopathology. Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice, 82(2), 171-184

Riggs-Romaine, C. L. (2022). Functional deficits in juveniles evaluated for adjudicative competence. *Criminal Justice and Behavior*, *49*(5), 638-659.

Ritblatt, S. N., Hokoda, A. ve Van Liew, C. (2017). Investing in the Early Childhood Mental Health Workforce Development: Enhancing Professionals' Competencies to Support Emotion and Behavior Regulation in Young Children. Brain Sciences, 7(9), 1-19.

Rocca, G., Verde, A. ve Gatti, U. (2019). Impact of alcohol and cannabis use on juvenile delinquency: Results from an international multi-city study (ISRD3). *European Journal on Criminal Policy and Research*, *25*, 259-271

Rogowski, S. (2015). From child welfare to child protection/safeguarding: A critical practitioner's view of changing conceptions, policies and practice. *Practice*, *27*(2), 97-112.

Rose, J. (2011). Dilemmas of inter- professional collaboration: Can they be resolved?. *Children & Society*, *25*(2), 151-163.

Rosenthal, A. (2022). Macro-level socio-economic factors and children's view on physical and emotional maltreatment. *Child Indicators Research*, *15*(5), 1777-1791.

Rubak, S., Sandbaek, A., Lauritzen, T., & Christensen, B. (2005). Motivational interviewing: a systematic review and meta-analysis. *The British journal of general practice : the journal of the Royal College of General Practitioners*, *55*(513), 305–312.

Rubens, S. L., Evans, S. C., Becker, S. P., Fite, P. J., ve Tountas, A. M. (2017). Self-reported time in bed and sleep quality in association with internalizing and externalizing symptoms in school-age youth. *Child Psychiatry & Human Development*, *48*, 455-467.

Ryan, J. P., Williams, A. B. ve Courtney, M. E. (2013). Adolescent neglect, juvenile delinquency and the risk of recidivism. *Journal of Youth and Adolescence*, *42*(3), 454-465.

Rycraft, J. R. (2018). Behind the walls of poverty: Economically disadvantaged gifted and talented children. İçinde John T. Pardeck, John W. Murphy (Eds.) *Young Gifted Children* (pp. 139-148). Routledge.

Sailas, E. S., Feodoroff, B., Lindberg, N. C., Virkkunen, M. E., Sund, R., ve Wahlbeck, K. (2006). The mortality of young offenders sentenced to prison and its association with psychiatric disorders: a register study. *The European Journal of Public Health*, *16*(2), 193-197.

Salganik, M. J., Lundberg, I., Kindel, A. T., Ahearn, C. E., Al-Ghoneim, K., Almaatouq, A., ve McLanahan, S. (2020). Measuring the predictability of life outcomes with a scientific mass collaboration. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, *117*(15), 8398-8403.

Salvatore, J. E. ve Dick, D. M. (2018). Genetic influences on conduct disorder. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, *91*, 91-101.

Sanborn, J. B. ve Salerno, A. W. (2005). *The juvenile justice system: Law and process*. Washington: Roxbury Publishing Company.

Sanderson, M., Mouton, C. P., Cook, M., Liu, J., Blot, W. J. ve Hargreaves, M. K. (2021). Adverse childhood experiences and chronic disease risk in the southern community cohort study. *Journal of Health Care for the Poor and Underserved*, *32*(3), 1384-1402.

Santos, S. ve do Céu Salvador, M. (2021). Depression in institutionalized adolescents: The role of memories of warmth and safeness, shame and self-criticism. *The Spanish Journal of Psychology*, *24*, 1-13..

Sarıca, A. D. ve Coşkun, U. H. (2020). Cinsel istismar olgularında adli görüşme odalarının kullanımı: Hâkim, avukat, uzman ve mağdur görüşleri. *Journal of Penal Law and Criminology*, *8*(1), 117-142.

Sariaslan, A., Kääriälä, A., Pitkänen, J., Remes, H., Aaltonen, M., Hiilamo, H., ... ve Fazel, S. (2022). Long-term health and social outcomes in children and adolescents placed in out-of-home care. *JAMA Pediatrics*, *176*(1), 1-11.

Saruç, S. ve Kayma-Güneş, D. (2014). Suça sürüklenen çocuklar hakkında hazırlanan sosyal inceleme raporlarının mahkeme kararlarına etkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, *25*(1), 109-132.

Schaeffer, C. M., Henggeler, S. W., Ford, J. D., Mann, M., Chang, R., & Chapman, J. E. (2014). RCT of a promising vocational/employment program for high-risk juvenile offenders. *Journal of Substance Abuse Treatment*, *46*(2), 134-143.

Schlossman, S. ve Sedlak, M. (1983). The Chicago area project revisited. *Crime & Delinquency*, *29*(3), 398-462.

Schober, P. S. ve Spiess, C. K. (2013). Early childhood education activities and care arrangements of disadvantaged children in Germany. *Child Indicators Research, 6*, 709-735.

Schwalbe, C. S., Gearing, R. E., MacKenzie, M. J., Brewer, K. B. ve Ibrahim, R. (2012). A meta-analysis of experimental studies of diversion programs for juvenile offenders. *Clinical Psychology Review, 32*(1), 26-33.

Schwartz, J. A., Savolainen, J., Aaltonen, M., Merikukka, M., Paananen, R. ve Gissler, M. (2015). Intelligence and criminal behavior in a total birth cohort: An examination of functional form, dimensions of intelligence, and the nature of offending. *Intelligence, 51*, 109-118.

Sharpe, D., Rajabi, M., Chileshe, C., Joseph, S. M., Sesay, I., Williams, J. ve Sait, S. (2021). Mental health and wellbeing implications of the COVID-19 quarantine for disabled and disadvantaged children and young people: evidence from a cross-cultural study in Zambia and Sierra Leone. *BMC Psychology, 9*(79),1-15.

Shaw, C. R. ve McKay, H. D. (1942). Juvenile delinquency and urban areas. Chicago: University of Chicago Press.

Silva, C., Ferreira, C., Mendes, A. L. ve Marta-Simões, J. (2019). The relation of early positive emotional memories to women's social safeness: The role of shame and fear of receiving compassion. *Women & Health, 59*(4), 420-432.

Silver, I. A. ve Nedelec, J. L. (2018a). Cognitive abilities and antisocial behavior in prison: A longitudinal assessment using a large state-wide sample of prisoners. *Intelligence, 71*, 17-31.

Silver, I. A. ve Nedelec, J. L. (2018b). The moderating effects of intelligence: An examination of how IQ influences the association between environmental factors and antisocial behavior. *Journal of Criminal Justice, 54*, 62-75.

Sinanan, A. N. (2011). The impact of child, family, and child protective services factors on reports of child sexual abuse recurrence. *Journal of Child Sexual Abuse, 20*(6), 657-676.

Smeets, E. (2014). Education in young offender institutions and secure youth care institutions. *Educational Research and Evaluation*, *20*(1), 67-80.

Smyke, A. T., Zeanah, C. H., Gleason, M. M., Drury, S. S., Fox, N. A., Nelson, C. A. ve Guthrie, D. (2012). A randomized controlled trial comparing foster care and institutional care for children with signs of reactive attachment disorder. *American Journal of Psychiatry*, *169*(5), 508-514.

Snyder, M. (2015). Changing the tide: Stigma, school youth, and mental illness. *NASN School Nurse*, *30*(2), 130-132.

Snyder-Hall, C. (2018). What's the matter with college? Exploring white working-class resentment towards higher education. *New Political Science*, *40*(3), 605-612.

Song, F., Li, R., Wang, W. ve Zhang, S. (2022). Psychological characteristics and health behavior for juvenile delinquency groups. *Occupational therapy international*, *2022*, 1-13.

Spapens, T. ve Moors, H. (2020). Intergenerational transmission and organised crime. A study of seven families in the south of the Netherlands. *Trends in Organized Crime*, *23*(3), 227-241.

Staff, J., Osgood, D. W., Schulenberg, J. E., Bachman, J. G., & Messersmith, E. E. (2010). Explaining the relationship between employment and juvenile delinquency. *Criminology*, *48*(4), 1101-1131.

Stewart, A., Livingston, M. ve Dennison, S. (2008). Transitions and turning points: Examining the links between child maltreatment and juvenile offending. *Child Abuse & Neglect*, *32*(1), 51-66.

Storrod, M. L. (2022). Ecological ruptures and Strain: Girls, juvenile justice, and phone removal. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, *11*(1), 120-134.

Suğur, N. ve Doğru, E. S. (2010). Koruma altındaki çocukların aile ve devlet algısı üzerine bir araştırma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, *65*(01), 115-133.

Sütçü, S. (2021). Türkiye'de aile mahkemesi uzmanlarının aile kavramı ve aile içi şiddet olgusuna yönelik değerlendirmeleri: Nitel bir araştırma. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, *5*(2), 140-155.

Svensson, R. ve Oberwittler, D. (2021). Changing routine activities and the decline of youth crime: A repeated cross- sectional analysis of self- reported delinquency in Sweden, 1999–2017. *Criminology*, *59*(2), 351-386.

Şahin, Z., (2018). *Risk Altındaki Çocuklar ve Eğitimleri*. Ankara: Eğiten Kitap

Şimşek, E. ve Ocakçı, A. F. Çocuk Koruma Prensipleri: Avrupa ve Türkiye Verileri. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, *18*(2), 61-72.

Tarolla, S. M., Wagner, E. F., Rabinowitz, J. ve Tubman, J. G. (2002). Understanding and treating juvenile offenders: A review of current knowledge and future directions. *Aggression and violent behavior*, *7*(2), 125-143.

Taussig, H. N., Harpin, S. B. ve Maguire, S. A. (2014). Suicidality among preadolescent maltreated children in foster care. *Child Maltreatment*, *19*(1), 17-26.

Tavormina, M. ve Clossey, L. (2017). Exploring crisis and its effects on workers in child protective services work. *Child & Family Social Work*, *22*(1), 126-136.

Tomlinson, T. A., Mears, D. P., Stults, B. J., Meldrum, R. C., Turanovic, J. J., ve Young, J. T. (2022). The legacy of troubled childhoods: Adverse childhood experiences, sleep, and delinquency. *Crime & Delinquency*. *69*(10), 1919-1946.

Tor, H. T., Ooi, C. P., Lim-Ashworth, N. S., Wei, J. K. E., Jahmunah, V., Oh, S. L., ... ve Fung, D. S. S. (2021). Automated detection of conduct disorder and attention deficit hyperactivity disorder using decomposition and nonlinear techniques with EEG signals. *Computer Methods and Programs in Biomedicine*, *200*, 1-13.

Toth, S. L. ve Cicchetti, D. (1996). The impact of relatedness with mother on school functioning in maltreated children. *Journal of School Psychology*, *34*(3), 247-266.

Trulson, C. R., DeLisi, M., Caudill, J. W., Belshaw, S., & Marquart, J. W. (2010). Delinquent careers behind bars. *Criminal Justice Review*, *35*(2), 200-219.

Trulson, C. R., Haerle, D. R., Caudill, J. W. ve DeLisi, M. (2016). *Lost causes: Blended sentencing, second chances, and the Texas youth commission*. Teksas: University of Texas Press.

Tucker, C. J., Finkelhor, D. ve Turner, H. (2020). Family and friend social support as mediators of adolescent sibling victimization and mental health, self-esteem, and delinquency. *American Journal of Orthopsychiatry*, *90*(6), 703-711.

Turnbull, A. P., Summers, J. A., Turnbull, R., Brotherson, M. J., Winton, P., Roberts, R., ... ve Stroup-Rentier, V. (2007). Family supports and services in early intervention: A bold vision. *Journal of Early Intervention*, *29*(3), 187-206.

Tüvana Okuma İstekli Çocuk Eğitim Vakfı (TOÇEV, 2019). Türkiye'deki Risk Altındaki Çocuklar Raporu., https://www.tocev.org.tr/Uploads/Documents/TOCEV%20 Rapor%5B2%5D.pdf?fp=2608929755.

Tyler, T. R. ve Jackson, J. (2014). Popular legitimacy and the exercise of legal authority: Motivating compliance, cooperation, and engagement. *Psychology, public policy, and law*, *20*(1), 78-95.

Ucles, R. R., Martinez, P. F. ve Ucles, I. R. (2018). ANALYSIS of mistakes in geometric tasks of visual argumentation by students wıth mathematical talent/analisis de los errores en tareas geometrıcas de argumentacıon vısual por estudıantes con talento matematıco. *Revista Latinoamericana de Investigación en Matemática Educativa*, *21*(1), 29-57.

Ummanel, A. (2017). Kum ve oyun alanları üzerine bir inceleme. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17*(3), 1539-1566.

UNICEF (2019). Country profile of phase I: UNFPA-UNICEF global programme to end child marriage. https://www.unicef.org/media/88796/file/Child-marriage-Bangladeshprofile-2019.pdf

UNICEF. (2015). Aday Cumhuriyet Savcıları ve Hakimler El kitabı. https://www.unicef.org/turkey/sites/unicef.org.turkey/files/2019-02/Aday%20Cumhuriyet%20Savc%C4%B1lar%C4%B1%20ve%20Hakimler%20i%C3%A7in%20%C3%87AS%20El%20Kitab%C4%B1.pdf

Vail, C. O., Lieberman-Betz, R. G. ve McCorkle, L. S. (2018). The impact of funding on part c systems: Is the tail wagging the dog? *Journal of Early Intervention, 40*(3), 229-245.

Vallejos, M., Cesoni, O. M., Farinola, R., Bertone, M. S. ve Prokopez, C. R. (2017). Adverse childhood experiences among men with schizophrenia. *Psychiatric Quarterly*, *88*(4), 665-673.

Van Berkel, S. R., Tucker, C. J. ve Finkelhor, D. (2018). The combination of sibling victimization and parental child maltreatment on mental health problems and delinquency. *Child Maltreatment*, *23*(3), 244-253.

van der Laan, A. M., Rokven, J., Weijters, G. ve Beerthuizen, M. G. (2021). The drop in juvenile delinquency in the Netherlands: Changes in exposure to risk and protection. *Justice quarterly*, *38*(3), 433-453.

van der Laan, A. ve Eichelsheim, V. (2013). Juvenile adaptation to imprisonment: Feelings of safety, autonomy and well-being, and behaviour in prison. *European Journal of Criminology*, *10*(4), 424-443.

van der Put, C. E., Boekhout van Solinge, N. F., Stams, G. J., Hoeve, M., & Assink, M. (2021). Effects of awareness programs on juvenile delinquency: a three-level meta-analysis. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, *65*(1), 68-91.

van Dijk, M., Kleemans, E. ve Eichelsheim, V. (2019). Children of organized crime offenders: Like father, like child? An explorative and qualitative study into

mechanisms of intergenerational (dis) continuity in organized crime families. *European Journal on Criminal Policy and Research*, *25*, 345-363.

Vaughan, J., Coddington, J. A., Ahmed, A. H., & Ertel, M. (2017). Separation anxiety disorder in school-age children: What health care providers should know. *Journal of Pediatric Health Care*, *31*(4), 433-440.

Velardo, S., Pollard, C. M., Shipman, J. ve Booth, S. (2021). How do disadvantaged children perceive, understand and experience household food insecurity*?*. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(8), 1-16.

Velásquez, D., Medina, S., Yamada, G., Lavado, P., Nunez-del-Prado, M., Alatrista-Salas, H. ve Morzán, J. (2020). I read the news today, oh boy: The effect of crime news coverage on crime perception. *World Development*, *136*, 1-20.

Venkatesan, S. ve Swarnalatha, G. R. (2013). Problem behaviour and academic grade level performance of adjudicated children with juvenile delinquency. *Disability, CBR & Inclusive Development*, *24*(1), 99-114

Viding, E. ve McCrory, E. J. (2018). Understanding the development of psychopathy: progress and challenges. *Psychological Medicine*, *48*(4), 566-577.

Voulgarides, C. (2018). *Does compliance matter in special education?: IDEA and the hidden inequities of practice*. New York: Teachers College Press.

Walsh, G., Sproule, L., McGuinness, C. ve Trew, K. (2011). Playful structure: A novel image of early years pedagogy for primary school classrooms. *Early Years*, *31*(2), 107-119.

Warner, T. C., & Cleary, H. (2022). Parents' interrogation knowledge and situational decision-making in hypothetical juvenile interrogations. *Psychology, Public Policy, and Law*, *28*(1), 78-91.

Washington State Institute for Public Policy. (2014). *Early childhood education for low-income students: A review of the evidence and benefit-cost analysis*. Olympia: WA: Author.

Webber, M., McCree, C. ve Angeli, P. (2013). Inter- agency joint protocols for safeguarding children in social care and adult mental- health agencies: A cross-sectional survey of practitioner experiences. *Child & Family Social Work*, *18*(2), 149-158.

Wells, K. (2019). 'I'm here as a social worker': A qualitative study of immigration status issues and safeguarding children in private fostering arrangements in the UK. *Child Abuse Review*, *28*(4), 273-286.

Welsh, B. C., Sullivan, C. J. ve Olds, D. L. (2010). When early crime prevention goes to scale: A new look at the evidence. *Prevention Science*, *11*(2), 115-125.

Williams-Butler, A., Liu, F. Y., Howell, T., Menon, S. E. ve Quinn, C. R. (2023). Racialized gender differences in mental health service use, adverse childhood experiences, and recidivism among justice-involved African American youth. *Race and Social Problems*, *15*(2), 101-114.

Witte, S. ve Kindler, H. (2022). Strengths and problems of families in contact with child protective services during the COVID-19 pandemic. *Journal of Family Research*, *34*(1), 394-428.

Wodtke, G. T., Harding, D. J., & Elwert, F. (2011). Neighborhood effects in temporal perspective: The impact of long-term exposure to concentrated disadvantage on high school graduation. *American Sociological Review*, *76*(5), 713-736.

Worldbank (2017). Educated Girls, Ending Child Marriage. https://www.worldbank.org/en/ news/immersive-story/2017/08/22/educating-girls-ending-child-marriage.

Wortley, R (2002) Situational prison control: Crime prevention in correctional institutions. Cambridge : Cambridge University Press.

Yang, L. ve Zhao, Q. (2021). The evolution and development of the value orientation of juvenile delinquency correction in China. *Children and Youth Services Review*, *122*, 1-8.

Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Türkiye'de çocuk koruma sisteminin genel olarak değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, *18*(18), 43-58.

Yoldaş, C. ve Demircioğlu, H. (2020). Madde kullanımı ve bağımlılığını önlemeye yönelik psikoeğitim programlarının incelenmesi. *Bağımlılık Dergisi*, *21*(1), 72-91.

Yoshikawa, H. (1995). Long-term Effects of Early Childhood Programs on Social Outcomes and Delinquency. *The future of children, 5*, 51-75.

Young, B. (2021). Change in the context of relationships: The effect of visitation on dynamic risk change among incarcerated youth. *Youth Violence and Juvenile Justice*, *19*(3), 308-329.

Young, B. (2022). Are All Welcome? An Empirical Examination of Visitor Networks Among Incarcerated Youth. *Criminal Justice Policy Review*, *33*(7), 688-710.

Young, S., Greer, B. ve Church, R. (2017). Juvenile delinquency, welfare, justice and therapeutic interventions: A global perspective. *BJPsych Bulletin*, *41*(1), 21-29.

Yüksek Öğretim Kurumu, (2021). Yeni Öğretmen Yetiştirme Programları. https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/Rehberlik_ve_Psikolojik_Danismanlik_Lisans_Programi.pdf

Yüksel, T. (2019). Bir üniversite hastanesi çocuk psikiyatrisi polikliniğinde değerlendirilen suça sürüklenen çocuklar. *Dicle Tıp Dergisi*, *46*(3), 559-565.

Zhang, C., Zhang, Q., Zhuang, H. ve Xu, W. (2023). The reciprocal relationship between depression, social anxiety and aggression in Chinese adolescents:

The moderating effects of family functioning. *Journal of affective disorders*, *329*, 379-384.

Zhang, D., Barrett, D. E., Katsiyannis, A., & Yoon, M. (2011). Juvenile offenders with and without disabilities: Risks and patterns of recidivism. *Learning and Individual Differences*, *21*(1), 12-18.

Zhang, D., Hsu, H. Y., Katsiyannis, A., Barrett, D. E. ve Ju, S. (2011). Adolescents with disabilities in the juvenile justice system: Patterns of recidivism. *Exceptional Children*, *77*(3), 283-298.

Zhang, D., Hsu, H. Y., Katsiyannis, A., Barrett, D. E., & Ju, S. (2011). Adolescents with disabilities in the juvenile justice system: Patterns of recidivism. *Exceptional Children*, *77*(3), 283-298.

Zschirnt, E. ve Fibbi, R. (2019). Do Swiss citizens of immigrant origin face hiring discrimination in the labour market? NCCR Working Papers, *20*, 1-38.

Zylbersztejn, A., Gilbert, R., Hjern, A., Wijlaars, L. ve Hardelid, P. (2018). Child mortality in England compared with Sweden: A birth cohort study. *The Lancet, 391*(10134), 2008-2018.

EKLER

EK 1. ÖĞRENCİNİN AKADEMİK ÖZGEÇMİŞİ

Kişisel Bilgiler			
Adı ve Soyadı	Umut Haydar Coşkun		
E-postası/Web Sayfası			
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce		
Uzmanlık Alanı	Adli Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Özel Eğitim		
Öğrenim Bilgileri			
	Üniversite	Bölüm/ ABD	Yıl
Lisans	Ege Üniversitesi	Psikolojik Danışma ve Rehberlik	2008
Yüksek Lisans	Dokuz Eylül Üniversitesi	Özel Eğitim	2015
YL Tez Başlığı	Engelli kardeşi olan ve olmayan normal gelişim gösteren 7-12 yaş aralığındaki çocukların zihin kuramı becerilerinin incelenmesi		
YL Tez Danışmanı	Prof. Dr. Diğdem Müge Siyez		

Akademik Eserler (Makale ve Kitap Bölümleri)

1) Sarica, A. D., Ulu-Ercan, E., & Coşkun, U. H. (2022). COVID-19 and Turkish University students with visual impairments: an in-depth inquiry. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, *116*(6), 817-829.

2) Sarıca, A.D., ve Coşkun, U.H. (2022) Görme yetersizliği eğitimine aile katılımı. İçinde Vesile Yıldız Demirtaş, Filiz Karadağ (Eds) Özel gereksinimli bireylerde aile eğitimi (ss:275-299) Ankara: Vize Yayıncılık

3) Sarıca, A. D., ve Coşkun, U. H. (2020). Cinsel istismar olgularında adli görüşme odalarının kullanımı: Hâkim, avukat, uzman ve mağdur görüşleri. *Journal of Penal Law and Criminology*, *8*(1), 117-142.

4) Coşkun, U. H., Sarıca, A. D. ve Ulu-Ercan, E. (2022). Predicting Trait Anxiety and Depression Symptomatology in Young Adults: The Role of Positive Early Childhood Memories. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, *12*(66), 465-477.

5) Coşkun, U.H., Sarıca, A.D. ve Coşkun, Y. (2019). Velayet davalarında çocukların duruşma salonunda dinlenmesine ilişkin hakim, avukat ve uzman görüşleri. *Yaşar Hukuk Dergisi*, *1*(2), 248-270.

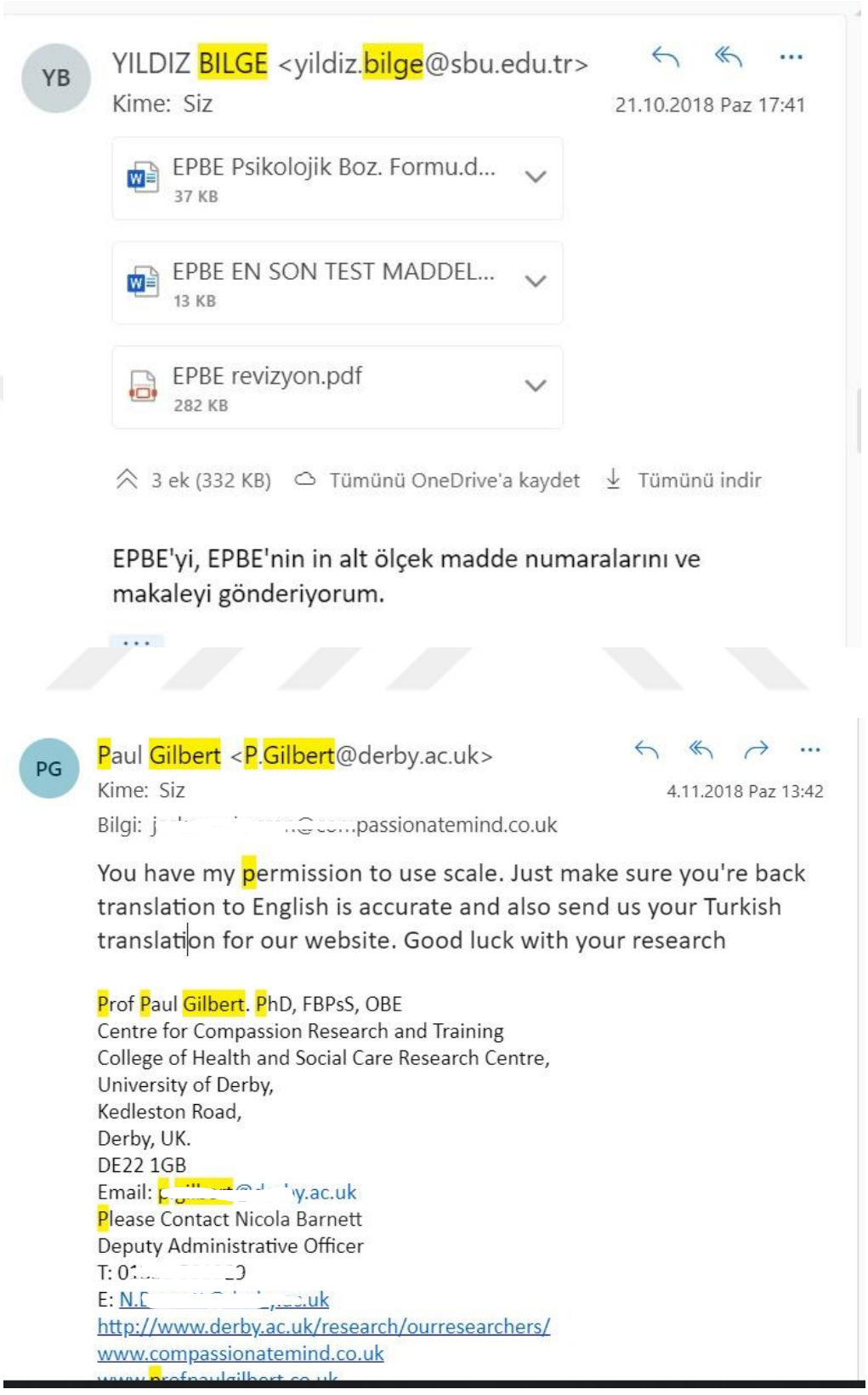
6) Coskun, U.H. (2021) Dezavantajlı bireylerde okul ruh sağlığı. İçinde Semra Uçar (Ed.) Okul Ruh Sağlığı. (ss:211-228) Ankara: Nobel Yayıncılık.

7) Yeterge, H. T., Demirtaş, V. Y., Coşkun, U. H., & Kaçar, G. V. (2020). Aktif öğrenme yaklaşımına dayalı hazırlanan okul öncesi eğitim programının çocukların sosyal yetkinlik düzeylerine etkisi. *Trakya Eğitim Dergisi*, *10*(2), 423-443.

8) Yeterge, H. T., Demirtaş, V. Y., Coşkun, U. H. ve Kaçar, G. V. (2019). The effects of creative drama-based sensory ıntegration training program on preschool children's self-regulating skills and visual perceptions. *International Online Journal of Educational Sciences*, *11*(5). 73-91.

9) Coşkun, U. H., Sağır, T. M. ve Girli, A. (2019). Üstün zekâlı ve yetenekli çocuğu olan annelerin problem çözme becerilerinin bir yordayıcı olarak ebeveyn yetkinliği. *International Journal of Educational Spectrum*, *1*(2), 106-130.

EK 2. Uygulama İzinleri

YB

YILDIZ BILGE <yildiz.bilge@sbu.edu.tr>

Kime: Siz

21.10.2018 Paz 17:41

EPBE Psikolojik Boz. Formu.d...
37 KB

EPBE EN SON TEST MADDEL...
13 KB

EPBE revizyon.pdf
282 KB

3 ek (332 KB) Tümünü OneDrive'a kaydet Tümünü indir

EPBE'yi, EPBE'nin in alt ölçek madde numaralarını ve makaleyi gönderiyorum.

...

PG

Paul Gilbert <P.Gilbert@derby.ac.uk>

Kime: Siz

4.11.2018 Paz 13:42

Bilgi: j ...passionatemind.co.uk

You have my permission to use scale. Just make sure you're back translation to English is accurate and also send us your Turkish translation for our website. Good luck with your research

Prof Paul Gilbert. PhD, FBPsS, OBE
Centre for Compassion Research and Training
College of Health and Social Care Research Centre,
University of Derby,
Kedleston Road,
Derby, UK.
DE22 1GB
Email: y.ac.uk
Please Contact Nicola Barnett
Deputy Administrative Officer
T: 0
E: N.
uk
http://www.derby.ac.uk/research/ourresearchers/
www.compassionatemind.co.uk

EK 3. ETİK İZİN

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
HUKUK MÜŞAVİRLİĞİ

ACELE

Sayı : E-87347630-659-291296 — 21.06.2022

Konu : Etik Kurul İzni- Umut Haydar COŞKUN

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 10.06.2022 tarih ve E67493393-302.08.01-281244 sayılı yazınız.

İlgide kayıtlı yazınıza istinaden Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulunun 22.03.2022 tarihli toplantısında alınan 28 sayılı karar ile Enstitünüz Özel Eğitim Anabilim Dalı Özel Eğitim Doktora Programı öğrencisi Umut Haydar COŞKUN'un " Ergenlikte Suça Sürüklenmenin Temellerini Açıklamak: Erken Dönem Aile İçi Güven Algısı, Psikolojik Bozukluklar ve Demografik Değişkenler Üzerinden Bir İnceleme" başlıklı çalışması kapsamında yapacağı uygulamanın etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiş olup, alınan karar Makamımızca onaylanmıştır.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof.Dr. Mehmet Ali ÖZCAN
Rektör V.

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: 1B1B7281-1245-4DB4-9EC6-C023652EF540 Doğrulama Adresi: https://turkiye.gov.tr/dokuz-eylul-universitesi-ebys

Adres: Kültür Mahallesi, Cumhuriyet Blv No:144, 35220 Konak/İzmir
KEP Adresi : dokuzeyluluniversitesi@hs01.kep.tr
Bilgi için:Gülcan TOPÇU
Sürekli İşçi

HİZMETE ÖZEL

EK 4. KURUM İZİNLERİ

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

Sayı : E-31738214-204.01.01-784/123192 02.09.2022
Konu : Araştırma Talebi

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü 25.06.2022 tarihli ve sayılı yazı.

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Bakanlığımızda Pedagog olarak çalışan Umut Haydar COŞKUN'un *"Ergenlikte Suça Sürüklenmenin Temellerini Açıklamak: Erken Dönem Aile İçi Güven Algısı, Psikolojik Bozukluklar ve Demografik Değişkenler Üzerinden Bir İnceleme"* isimli doktora tezi kapsamında 12-17 yaş hükümlü/tutuklu çocuklar ile Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve İzmir Çocuk ve Gençlik Ceza İnfaz Kurumunda uygulama yapma talebini içeren ilgi sayılı yazı incelendi.

İzni talep edilen söz konusu araştırma talebinin; Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve İzmir Çocuk ve Gençlik Ceza İnfaz Kurumunda 15 Eylül - 15 Aralık tarihleri arasında, çalışma sürecinde; özel hayatın gizliliği ilkesine dikkat edilmesi, mesai saatlerindeki rutin işlerin aksatılmaması, çalışmaya katılacak hükümlülerin bilgilendirilmesi ve bilgilendirme onam formu doldurulması, araştırma konusuyla sınırlı kalınması, ses kaydı ve görüntü alınmaması, çalışma sonucunun iki örneği ile CD'sinin, Umut Haydar COŞKUN tarafından Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne gönderilmesi, araştırma sonucunun Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün izni olmaksızın yayımlanmaması belirtilen ölçeklerin araştırmacı tarafından uygulanması koşullarıyla uygun görülmüştür.

Bilgi ve gereği ile ilgililere bu doğrultuda bilgi verilmesini ve çalışmayı yapacak personele gerekli kolaylığın sağlanmasını rica ederim.

Namık Kemal VAROL
Hâkim
Bakan a.
Genel Müdür Yardımcısı

Ek :Araştırma Önerisi

Dağıtım :
Gereği:
Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü

Bilgi:
Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı
İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Belge Doğrulama Adresi : https://vatandas.uyap.gov.tr

Hacı Bayram Mahallesi Agah Efendi Caddesi 70/1 Altındağ/ANKARA
Telefon No : (0 312) [illegible] Faks No: (0312) 223 60 07
e-Posta : hassasgruplar.etc@adalet.gov.tr İnternet Adresi : www.etc.adalet.gov.tr
Kep Adresi : adaletbakanligi@hs01.kep.tr

Bilgi için : Tahsin KARA
Şube Müdürü
Telefon No : (0312) [illegible]

UYAP Bilişim Sistemindeki bu dokümana http://vatandas.uyap.gov.tr adresinden BogpU2f - 4945Rmb - D58rd81 - DOLjEg= ile erişebilirsiniz.

EK 5. ÖLÇME ARAÇLARI

Kişisel Bilgi Formu

1) **Hangi yıl doğdunuz? …….**
2) **Yaşamınızın ilk 3 yılında anne ve babanız yanınızda mıydı?**
   ( ) annem ve babam yanımdaydı ( ) sadece annem yanımdaydı
   ( ) sadece babam yanımdaydı ( ) ikisi de yanımda değildi
3) **Doğdunuz evde daha önce suç işlemiş birisi var mıydı?**
   ( ) Evet ( ) Hayır
4) **Doğduğunuz evde uyuşturucu kullanan biri var mıydı?**
   ( ) Evet ( ) Hayır
5) **Doğduğunuz evde çocukken ihtiyaçlarınız karşılanıyor muydu?**
   ( ) Hiç karşılanmıyordu ( ) Biraz karşılanmıyordu ( ) Orta
   ( ) Karşılanıyordu ( ) Çok iyi karşılanıyordu
6) **Doğduğunuz evde çocukken evdeki yetişkinler size kötü davranıyor muydu (Şiddet)**
   ( ) Hiç kötü davranılmıyordu ( ) Orta
   ( ) Çoğunlukla kötü davranılırdı
7) **Anaokulu eğitimi aldınız mı?**
   ( ) Almadım ( ) 1 sene gittim ( ) 2 sene gittim ( ) 3 yıl gittim
8) **Hiç sınıf tekrarı yaptınız mı?**
   ( ) Evet ( ) Hayır
9) **Okulda devamsızlık problemi yaşadınız mı?**
   ( ) Evet ( ) Hayır
10) **Okulda disiplin cezası aldınız mı?**
    ( ) Evet ( ) Hayır
11) **Okulu yarıda bıraktınız mı?**
    ( ) İlkokul terkim ( ) Ortaokul Terkim ( ) Lise terkim
12) **Sokakta çalıştınız mı? (Çöp toplayıcılık, vb.)**
    ( ) Evet ( ) Hayır
13) **Uyuşturucu madde kullandınız mı?**
    ( ) Evet, birkaç kez ( ) Evet, pek çok kez ( ) Hayır hiç kullanmadım
14) **Sigara kullandınız mı?**
    ( ) Evet, birkaç kez ( ) Evet, pek çok kez ( ) Hayır hiç kullanmadım

15) Annenizin eğitim seviyesi ne?
( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Üniversite

16) Kardeş sayın
( ) Kardeşim yok ( ) 1 Kardeşim var
( ) 2 Kardeşim var ( ) 3 ve daha fazla kardeşim var.

17) Babanızın eğitim seviyesi ne?
( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Üniversite

18) Doğduğunuz mahallede suç yaygın mı?
( ) Evet ( ) Hayır

19) Baban düzenli bir işe ve gelire sahip miydi?
( ) Evet ( ) Hayır

20) Annen düzenli bir işe ve gelire sahip miydi?
( ) Evet ( ) Hayır

21) Uyuyacak güvenli bir eve her zaman sahip oldun mu?
( ) Her zaman bir evim oldu ( ) Bazen sokaklarda kaldım
( ) Çoğunlukla sokaklarda kaldım ( ) Sabit bir evim hiçbir zaman olmadı.

ERKEN DÖNEM ŞEFKAT VE GÜVEN ÖLÇEĞİ

Bu ölçek, çocukluğunuzdaki birtakım duygu içerikli anılarınızı incelemeyi amaçlamaktadır. Aşağıda, küçükken deneyimlemiş olabileceğiniz çeşitli duyguları içeren bir dizi soru yer almaktadır. Lütfen her maddeyi dikkatlice okuyun ve ifadenin sağ tarafında yer alan rakamlardan çocukluk dönemindeki duygularınızı en iyi açıklayanı daire içine alın. İşaretleme yaparken şu derecelendirmeden yararlanabilirsiniz:

0 = Hayır, hiçbir zaman **1 = Evet ama nadiren** **2 = Evet, bazen**

3 = Evet, sık sık **4 = Evet, çoğunlukla**

1) Kendimi emniyette ve güvende hissettim.	0	1	2	3	4
2) Olduğum halimle takdir edildiğimi hissettim.	0	1	2	3	4
3) Anlaşıldığımı hissettim.	0	1	2	3	4
4) Yakınlarımla birlikteyken şefkat duygusunu hissettim.	0	1	2	3	4
5) Yakınlarımla duygu ve düşüncelerimi rahatlıkla paylaşabildiğimi hissettim.	0	1	2	3	4
6) İnsanların varlığımdan keyif aldığını hissettim.	0	1	2	3	4
7) Mutsuz olduğumda bana yakın olan insanların empati ve anlayışlarına güvenebileceğimi biliyordum.	0	1	2	3	4
8) Kendimi huzurlu ve sakin hissettim.	0	1	2	3	4
9) Ailemin sevilen bir üyesi olduğumu hissettim.	0	1	2	3	4
10) Mutsuz olduğumda yakın olduğum insanlar tarafından kolaylıkla yatıştırılabiliyordum.	0	1	2	3	4
11) Sevildiğimi hissettim.	0	1	2	3	4
12) Yardım ve nasihat almak adına benim için önemli olan insanlara rahatlıkla başvurabileceğimi hissettim.	0	1	2	3	4
13) Çevremdekilerin bir parçası olduğumu hissettim.	0	1	2	3	4
14) Yaptığım bir şey yüzünden insanlar üzülmüş olsalar dahi sevildiğimi hissettim.	0	1	2	3	4
15) Kendimi mutlu hissettim.	0	1	2	3	4
16) Bağlılık duygularım vardı.	0	1	2	3	4

17) Üzgün olduğumda bana yakın olan insanların tesellilerine güvenebileceğimi biliyordum.	0	1	2	3	4
18) Önemsendiğimi hissettim.	0	1	2	3	4
19)Bir yere ait olma duygum vardı.	0	1	2	3	4
20) Mutsuz olduğumda bana yakın olan insanların yardımına güvenebileceğimi biliyordum.	0	1	2	3	4
21) Kendimi rahat hissettim.	0	1	2	3	4

	EPBE	**Hiçbir Zaman**	**Nadiren**	**Bazen**	**Sıklıkla**	**Her**
1	Ödevlerimi yapma veya problem çözme gibi zihinsel aktivite gerektiren işlerden genellikle hoşlanmam.	1	2	3	4	5
2	Genellikle çok hareketli, yerinde duramayan kıpır kıpır biriyimdir.	1	2	3	4	5
3	Çevremde bulunan insanların duymadığı ve görmediği, gerçekte var olmayan şeyler duyuyor ve görüyorum.	1	2	3	4	5
4	Kendimi üzgün, umutsuz veya boşluğa düşmüş gibi hissediyorum.	1	2	3	4	5
5	Ben evde yokken sevdiğim kişilere bir şey olacak diye tedirgin olurum.	1	2	3	4	5
6	Yaptığım herhangi bir davranıştan dolayı dışlanmaktan ya da küçük düşmekten çok korkarım.	1	2	3	4	5
7	Ödevlerimin ya da yaptığım işlerin başarısı konusunda sürekli endişe ederim.	1	2	3	4	5
8	Aniden hissettiğim bir sıkıntıyla birlikte çarpıntı, titreme, terleme, nefes alamama, boğuluyor gibi olma durumu yaşadığım oluyor.	1	2	3	4	5
9	Zihnime sıklıkla başkalarının bilmesinden hoşlanmayacağım düşünce, istek veya hayaller gelir.	1	2	3	4	5
10	Sağlığımla ilgili şikâyetlerim ödevlerimi veya işlerimi engelleyecek kadar zihnimi meşgul eder.	1	2	3	4	5
11	Kilo almamak için sürekli egzersiz yaparım.	1	2	3	4	5
12	Çok fazla uyurum.	1	2	3	4	5
14	Arkadaş veya öğretmenlerimin davranışları sıklıkla tepemin tasını attırır.	1	2	3	4	5
15	Zor durumda kalsam bile her zaman doğruyu söylerim.	1	2	3	4	5
16	Yeme krizlerine girerek birçok insanın yiyebileceğinden daha çok miktarda yemek yediğim olur.	1	2	3	4	5
17	Sıklıkla birilerini tehdit ettiğim veya gözdağı verdiğim olur.	1	2	3	4	5
18	Son zamanlarda haftada iki kez arkadaşlarıma söylendiğim, onlarla tartıştığım ve kavga ettiğim oldu.	1	2	3	4	5
19	İsteyerek başlamış olsam da ödevlerimi veya başladığım işleri bitirmekte genellikle başarısız olurum.	1	2	3	4	5
20	Televizyondan, gazeteden, radyodan bana özel mesajlar gönderildiğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5
21	Başlarına bir şey gelir korkusuyla anne babamın işe gitmemesi veya dışarıya çıkmaması için ağladığım oldu.	1	2	3	4	5
22	İstemesem de zihnime sürekli hoş olmayan düşünce ve hayaller gelir.	1	2	3	4	5
23	Yeme krizlerine girdiğim zaman yeme kontrolümü yitirdiğimi hissederim.	1	2	3	4	5
24	Aynı gün içinde birkaç kez uyuduğum ya da birden uykuya dalıverdiğim olur.	1	2	3	4	5
25	Son bir yıl içinde 2-3 kez çok önemli bir sebep olmadan eşyaların kırılması, bir hayvan veya insanın yaralanmasıyla sonuçlanan bir şekilde davrandığım oldu.	1	2	3	4	5

26	İçimdeki sıkıntı yüzünden bulantı, karın ağrısı, baş dönmesi, sersemlik veya bayılacakmış gibi hissettiğim oluyor.	1	2	3	4	5
27	Çevremdeki birçok kişiye karşı kendimi öfkeli, kırgın ve küskün hissediyorum.	1	2	3	4	5
28	Bir şey yaparken kendimi sürekli gergin ve diken üstünde hissederim.	1	2	3	4	5
29	Son zamanlarda uykusuzluk çekiyorum.	1	2	3	4	5
30	Ailem, öğretmenlerim ve arkadaşlarım elimin kolumun hiç durmadığını, sürekli hareket ettiğimi söylerler.	1	2	3	4	5
32	Ödevimi veya herhangi bir işi yaparken belli bir düzen içerisinde hareket etmekte ve zamanında bitirmekte güçlük çekerim.	1	2	3	4	5
33	İnsanlara acımasız davrandığım oldu.	1	2	3	4	5
34	Zihnime takılan düşüncelerle ilgili sıklıkla yakınlarıma sorular sorarım.	1	2	3	4	5
35	Şimdiye kadar kimseden nefret etmedim.	1	2	3	4	5
36	Çevremdekiler bu tutumumu tuhaf bulsalar da kilo almamak için her şeyi yaparım.	1	2	3	4	5
37	Tehdit, para veya güç elde etme gibi belli bir amacım olmadığı halde saldırgan davranışlar sergilediğim olur.	1	2	3	4	5
39	Çok basit nedenlerle bile şiddetli öfke patlamaları yaşadığım oldu.	1	2	3	4	5
40	Benden öç almaya çalışan insanların olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5
41	Okul eşyalarımı ya da ödevlerim için gerekli malzemeleri çoğunlukla kaybederim.	1	2	3	4	5
42	Yalnız kalmaktan çok korkarım.	1	2	3	4	5
43	Kendimi genellikle çok halsiz ve enerjisiz hissediyorum.	1	2	3	4	5
44	Utanmaktan korktuğum için yeni şeyler yapmaktan kaçınırım.	1	2	3	4	5
45	10 yaşından beri ailem veya arkadaşlarım istediğim bir şeyi yapmazlarsa öfkelenip onlara hakaret ederim veya bir şeylere vurarak tepki gösteririm.	1	2	3	4	5
46	Kavgalarda taş, sopa, bıçak gibi kesici ve yaralayıcı aletler kullandığım oldu.	1	2	3	4	5
47	Ödevimin bittiğine emin olmak için defalarca kontrol ederim.	1	2	3	4	5
48	Zayıf olmak benim için çok önemlidir ve ancak zayıf olursam iyi görüneceğime inanırım.	1	2	3	4	5
49	Sıklıkla ciddi bir hastalığım olduğunu veya olacağını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
50	Sevdiğim insanları kaybetmekle ilgili kâbuslar gördüğüm olur.	1	2	3	4	5
51	Herhangi bir konuda karar vermede çok zorlanırım.	1	2	3	4	5
52	Bir şey yaparken başka işlerimi düzgün bir şekilde sürdürmekte zorlanırım.	1	2	3	4	5
53	Bir şey elde etmek veya zor bir durumdan kurtulmak için sık sık yalan söylerim.	1	2	3	4	5
54	Kitap okurken bir ses duyduğumda veya aklıma bir şey geldiğinde dikkatim kolaylıkla dağılır.	1	2	3	4	5

55	Çok dürüst bir insanım.	1	2	3	4	5
56	Son zamanlarda değersizlik ve suçluluk duyguları içindeyim.	1	2	3	4	5
57	İnsanlarla konuşmamı gerektiren faaliyetleri sevmem.	1	2	3	4	5
58	Dikkatim kolaylıkla dağılır.	1	2	3	4	5
59	Arkadaşlarım bana tuhaf biri olduğumu söylüyorlar.	1	2	3	4	5
60	Öfke patlamalarım ve saldırgan davranışlarım nedeniyle ailemle aramın bozulduğu ya da disiplin cezası aldığım oldu.	1	2	3	4	5
61	Son zamanlarda yaptığım şeyleri eskisinden daha yavaş yapıyorum.	1	2	3	4	5
62	Birisiyle konuşurken dayanamayıp karşımdakinin sözünü keserim.	1	2	3	4	5
63	Teklif edilse bile okul programlarında görev almaktan kaçınırım.	1	2	3	4	5
64	Gelecek hakkında ümitsizlik ve karamsarlık içindeyim.	1	2	3	4	5
65	Birisi beni eleştirdiğinde hiç kızmam ve kendimi hemen düzeltirim.	1	2	3	4	5
66	Bir hastalık belirtisi olup olmadığını anlamak için sürekli vücudumu araştırırım.	1	2	3	4	5
68	On üç yaş öncesinden beri sıklıkla okuldan kaçarım.	1	2	3	4	5
69	Hayattan zevk alan biri değilim.	1	2	3	4	5
70	Son zamanlarda her şey için kolaylıkla ağlıyorum.	1	2	3	4	5
71	İnsanların bir şeyler yaparken görünenin dışında gizli niyetlere sahip olduğuna inanıyorum.	1	2	3	4	5
72	Haklı ya da haksız olduğunu önemsemeden sıklıkla kavgaya karışırım.	1	2	3	4	5
73	Ancak zayıf göründüğümde kendimi değerli hissederim.	1	2	3	4	5
74	TV veya internette herhangi bir hastalıkla ilgili bir şeyler duyduğumda ya da okuduğumda bende de aynı hastalığın olabileceğini düşünür ve kaygılanırım.	1	2	3	4	5
75	Son bir yıldır kendimi gün boyu her an her şeye patlayacak kadar öfkeli ve gergin hissediyorum.	1	2	3	4	5
76	Ödevimi yaparken ya da başka bir işle uğraşırken ayrıntıları gözden kaçırırım veya dikkatsizce yanlışlar yaparım.	1	2	3	4	5
77	Yaşıtım da olsa dışarıda tanımadığım insanlarla karşılaşmaktan ve konuşmaktan hiç hoşlanmam.	1	2	3	4	5
79	Yaptığım hiçbir şeyden eskisi kadar zevk alamıyorum.	1	2	3	4	5
80	Aniden hissettiğim bir sıkıntıyla birlikte göğüs ağrısı, göğüste sıkışma, nefesin kesilmesi gibi durumlar yaşıyorum.	1	2	3	4	5
81	Bir süredir banyo yapmak, tırnak kesmek, kendine özen göstermek gibi şeyler bana çok zor geliyor.	1	2	3	4	5
82	Kalabalık içinde konuşurken terlerim, kızarırım, sesim titrer ve küçük düşmekten korkarım.	1	2	3	4	5
83	Merdiven çıkmak, elimi yıkamak gibi şeyleri sayarak yaparım.	1	2	3	4	5

84	Geceleri sık sık uyanırım ve tekrar uyumakta zorlanırım.	1	2	3	4	5
85	Vücudumda herhangi bir şikâyet hissettiğimde hemen kaygılanır ve doktora giderim.	1	2	3	4	5
86	Bir iş yaparken, ders dinlerken veya oyun oynarken dikkatimi sürdürmekte zorlanırım.	1	2	3	4	5
87	Evde anne babamın, okulda öğretmenlerimin emir ve yasaklarına uymam ve onlara karşı gelirim.	1	2	3	4	5
88	Başkaları görmeden mağazalardan parasal değeri olan bir şeyler aşırdığım oldu.	1	2	3	4	5
90	Kendimi çok yalnız hissediyorum.	1	2	3	4	5
91	Yaptığım birçok yanlışın başkalarından kaynaklandığını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
92	Birdenbire kalp krizi geçirip öleceğim veya çıldıracağım korkusu hissettiğim oluyor.	1	2	3	4	5
93	Şişmanlamaktan çok korkarım ve kilo almamı engelleyecek her şeyi yaparım.	1	2	3	4	5
94	Bazı şeyleri olması gerektiği şekilde yapmak için çok fazla zaman harcarım.	1	2	3	4	5
95	Ev, okul gibi bulunduğum ortamlardaki kurallara her zaman uyarım.	1	2	3	4	5
96	Karar verme, düşünme veya odaklanma konularında güçlük çekiyorum.	1	2	3	4	5
97	Arkadaşlarımın zorla parasını aldığım ya da kapkaççılık yaptığım oldu.	1	2	3	4	5
98	Yeme krizine girdiğimde kendimi durdurmakta zorlandığım için aralıksız birkaç saat bir şeyler yediğim oluyor.	1	2	3	4	5
99	Birisi bana soru sorduğunda tamamlamasını beklemeden hemen cevabını veririm.	1	2	3	4	5
100	Başıma bir şey gelir korkusuyla tek başıma dışarıya çıkmakta veya evde kalmakta zorlanıyorum.	1	2	3	4	5
101	Hastalık bulaşır korkusuyla kimsenin herhangi bir eşyasına dokunamam.	1	2	3	4	5
102	Arkadaşlarım son zamanlarda durgun ve keyifsiz olduğumu söylüyorlar.	1	2	3	4	5
103	Ailem ve arkadaşlarım unutkan biri olduğumu söylerler.	1	2	3	4	5
104	Kimsenin bilmediği şifreli bir dille konuşur veya yazılar yazarım.	1	2	3	4	5
105	Kilomu kontrol altında tutmak ve vücut şeklimin düzgün olması benim için çok önemlidir.	1	2	3	4	5
106	Arkadaşlarım sıklıkla uykulu göründüğümü söylerler.	1	2	3	4	5
107	Utandırılmaktan ya da alay edilmekten korktuğum için yakın arkadaşlık kurmam.	1	2	3	4	5
108	Elimde olmadan yaptığım ve tekrarladığım bazı davranışların aşırı olduğunun farkındayım.	1	2	3	4	5
109	Son zamanlarda birkaç arkadaşıma karşı düşmanlık ve kin besleme gibi duygular hissettim.	1	2	3	4	5
110	Öğretmenlerim ve diğer büyüklerimle sıklıkla tartışıyorum.	1	2	3	4	5

112	Uykudan kalktıktan sonra tam olarak uyanmakta zorluk yaşıyorum.	1	2	3	4	5
113	Sıklıkla arkadaşlarımı ve öğretmenlerimi kızdıracak şeyler yapıyorum.	1	2	3	4	5
114	Ailemden birilerinin hastalanacağı, kaza geçireceği ya da öleceği gibi düşünceler kafamı çok meşgul eder.	1	2	3	4	5
115	Bu zamana kadar kimseye kötülük yapmadım.	1	2	3	4	5
117	İçimde hissettiğim bir sıkıntıyla birlikte titreme, üşüme, ürperme ya da ateş basması gibi duyumlar hissettiğim oluyor.	1	2	3	4	5
118	Dışarıda beni etkisi altına almak isteyen veya bana zarar vermek isteyen kişiler olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5
119	Başkalarına ait eşyalara bilerek zarar verdiğim oldu.	1	2	3	4	5
120	Tanımadığım kişilerle bir araya geldiğim ortamlarda çekingen davranırım.	1	2	3	4	5
121	Kuyrukta beklemek veya oyun esnasında sıranın bana gelmesini beklemek benim için çok zordur.	1	2	3	4	5
122	Son zamanlarda eşya, hayvan ve insanlara yaralayıcı olmayacak düzeyde vurduğum oldu.	1	2	3	4	5
123	Her zaman yaptığım hobilere, etkinliklere ve arkadaşlarıma olan ilgimi kaybettiğimi hissediyorum.	1	2	3	4	5
124	Bir şikâyetim olsa da kötü bir şey duymaktan korktuğum için doktora gitmekten çoğunlukla kaçınırım.	1	2	3	4	5
126	Aşırı uykulu ve dinlenmemiş olmak okul veya günlük aktivitelerimin aksamasına yol açıyor.	1	2	3	4	5
127	Ailem çok fazla miktarda yemek yediğimi sıklıkla söyler.	1	2	3	4	5
128	Son zamanlarda ölüm hakkında çok düşünüyorum.	1	2	3	4	5
129	Sıklıkla yalan söyler, arkadaşlarımı veya başkalarını kandırmak için planlar yaparım.	1	2	3	4	5
130	İçimde hissettiğim bir sıkıntıyla birlikte bedenimde uyuşma ve karıncalanmalar oluyor.	1	2	3	4	5
131	Tuvalette uzun süre kaldığım için sıklıkla okula veya randevularıma gecikirim.	1	2	3	4	5
132	Kilolu olmaktan ve kilo almaktan aşırı derecede korkarım.	1	2	3	4	5
133	Evdekilere kötü bir şey olur düşüncesiyle evden ayrılmak istemediğim için okula gitmediğim oldu.	1	2	3	4	5
134	Dersteyken veya misafirlikteyken uzun süre oturmakta zorlanırım ve yerimden kalkmak için sebepler bulurum.	1	2	3	4	5
135	Son bir yıldır ailem, öğretmenlerim ve arkadaşlarım küçük şeylere bile çok fazla kızdığımı ve tepki verdiğimi söylüyorlar.	1	2	3	4	5
136	İçimde hissettiğim bir sıkıntıyla birlikte çevremdeki olayları gerçek dışı olarak algılama ya da kendime yabancılaşma duyguları hissettiğim oluyor.	1	2	3	4	5
137	Vücudumda her zaman birden fazla bölgede ağrılar hissederim.	1	2	3	4	5
138	Yeni bir arkadaşla tanışırken çoğunlukla utandığımı hissederim.	1	2	3	4	5
139	Ölüm korkusu sürekli olarak zihnimi meşgul ediyor.	1	2	3	4	5

140	Uykuya dalmada çoğunlukla zorlanırım.	1	2	3	4	5
141	Zihnimdeki hoş olmayan düşüncelerden kurtulmak istesem de bu konuda başarılı olamıyorum.	1	2	3	4	5
142	Son zamanlarda çok fazla uyuyorum.	1	2	3	4	5
143	Yapmam gereken ödev veya iş bitene kadar uykusuzluk çekerim.	1	2	3	4	5
144	Hayvanlara acımasız davrandığım oldu.	1	2	3	4	5
145	Uykusuz olduğum için dersleri iyi dinleyemiyorum, okula geç kalıyorum ya da yaptığım işleri düzgün yapamıyorum.	1	2	3	4	5
146	Benim için önemli olan bir işi yaparken engellenirsem kolay kızarım.	1	2	3	4	5
147	Yeme krizlerine girmemi takiben ya kusarım ya çeşitli ilaçlar kullanarak yediklerimi çıkarırım ya da yemek yemeyi bırakırım.	1	2	3	4	5
148	Anne babamın izni olmadan on üç yaş öncesinden beri sık sık geceyi dışarıda geçiririm.	1	2	3	4	5
149	Benim için önemli olan bir işi yaparken çabuk yorulurum.	1	2	3	4	5
150	Çevremdekiler genellikle çok konuştuğumu söylerler.	1	2	3	4	5
151	Çoğunlukla çok uzun süre uyusam bile kalktığımda kendimi dinlenmiş hissetmem.	1	2	3	4	5
153	Yeme krizlerinden sonra aşırı egzersiz yaparım.	1	2	3	4	5

